

РЦИ-АЛАНИЙ АХУРАДЕ АЕМА НАУКИ МИНИСТРАДЕ

ДЗАДЗАТИ РИММЕ

**ДИГОРОН ДЗУРДИ ЗДЕХИ
ИРÆЗТБÆЛ КУСТ**

**РÆВДАУÆНДÆНТТИ ХЕСТÆР КЪУАР
(5–6-АНЗДУД)**

**МЕТОДИКОН АНХУСИ КИУНУГÆ
(АХУРИ УСМИТИ КОНСПЕКТАЕ)**

*Уагъд æрцудæй Уæрæсей Федераций
Ахураде аема науки министради барæлæвæрдæй*

Дзæуæгигъæу
2012

Учебно-методический комплекс подготовлен на кафедре ЮНЕСКО Северо-Осетинского государственного педагогического института в рамках проекта Федеральной целевой программы развития образования «Развитие учебно-методической и кадровой базы по формированию российской гражданской идентичности в условиях поликультурного образования».

Авторы проекта – Р. С. Бзаров, Т. Т. Камболов, Л. А. Кучиева, А. А. Левитская

Руководители проекта – Т. Т. Камболов, Л. А. Кучиева

74.268.1

ПРОДАЖЕ НЕ ПОДЛЕЖИТ

Д 16 Дзадзаева Р. М. Развитие осетинской (дигорской) речи как родной (старшая группа ДОУ): – Владикавказ: Издательство СОГПИ, 2012. – 112 с.

74.268.1

© СОГПИ, 2012

© Дзадзаева Р. М., 2012

Аци методикон а̀нхуси киунуга̀бӕл бакустонцӕ ЦИППИ ЮНЕСКО-й кафедрӕ а̀мкосгутӕ «Дигорон националон ахуради концепций» бундойрон гьудитӕмӕ гӕсгӕ. Конспектӕ арӕзт а̀нцӕ Л.А. Парамоновай редакцигонд «Рагагьон а̀ма скьолаагьонмӕон кари сабийти гьонбӕладӕ, ахурадӕ а̀ма ирӕзти дӕнцон а̀махуради программӕ»-мӕ гӕсгӕ. Программи медеси бундор а̀й скьолаагьонмӕон учрежденити ахурадон процесстӕ царди рауадзун. Аци программӕ а̀взурст а̀рцудӕй, дууа̀авзагон ра̀вдауа̀ндони архайди фӕлтаруна̀дтӕ си ке ес, уомӕ гӕсгӕ. Программӕ арӕзт а̀й куд бундор, регионалон а̀ма автори методикон куститӕн, уотӕ, а̀ма, уомӕ гӕсгӕ, хунгӕ дӕр кӕнуй «Дӕнцон». Бацӕттӕгонд конспекти националон-регионалон компонент а̀фтуд а̀й скьолаагьонмӕон учрежденити ахурада̀мӕ, куд бара̀уадзӕ хай сабийти ахур а̀ма ирӕзтӕн, уотӕ. Еумӕйаг ахурадон итигьдада̀ искӕнунмӕ ра̀вдауа̀ндони арӕзт а̀рцудӕй хецӕн перспективон-тематикон пьлан. Тематикон еудзийнада̀ бӕрӕг а̀й еугур ахури усмитӕ, уа̀дта инна̀ режимон процессти дӕр. Еугур ахури усмити организацион формӕ а̀й дӕлкьуарон, а̀вӕрд ба а̀й сабийти уа̀гьдӕбар архайди бундорбӕл ахуради медӕгӕ.

Скьолаагьонмӕон сабийти ахуради медӕгӕ сӕйрагдӕрбӕл нимад а̀й дидактикон гьазт. Алли теми ахур дӕр райдайуй алфанбулай дуйней ахури усмити, кӕцитӕ фӕуунцӕ алли кьуа̀ррейӕн дӕр а̀ райдайӕни.

Идарддӕр ба, ахурадон а̀ма гьонбӕладон инна̀ архӕйдтити фӕрци урухдӕр а̀ма парахатдӕр а̀вдист цӕуй ахуркӕнуйнаг темӕ.

Авторти кьуар сӕ зӕрдӕ дарунцӕ а̀ма корунцӕ, цӕмӕй аци методикон а̀нхуси киунуги туххӕн уӕ фӕппайуйнагтӕ а̀ма фӕндӕнттӕ а̀рбарветайтӕ ма̀нӕ а̀уа̀хӕн адресбӕл:

Адрес: 362003, РЦИ-Алани, Дзӕуа̀гигьӕу, К. Маркси гь.,
36 х., Цӕгат-Иристони Паддзахадон педагогон институт,
ЮНЕСКО-й кафедрӕ.

Телефон: (8672) 53-89-73.

Хестæр къуари ахурæдон план

№	Ахури усмæ	I вариант (ахури усмитæ къуæрей медæгæ)	II вариант (ахури усмитæ къуæрей медæгæ)
1.	Хумæтæги математикон зонунæдти ирæзт	1	1
2.	Дигорон æвзаги ирæзт	3	1
3.	Уруссаг æвзаги ирæзт	2	1
4.	Алфанбулай дуйне зонунадæ	1	1
5.	Музыкалон аййевадæ	2	2
6.	Хузтæкæнуни аййевадæ	2	2
Æдеугур		11	9

Ахури усмити темитæ хестæр къуари САУ

№	Темæ	Усмити бæрцæ
1.	Бийнонтæ	2
2.	Алци зонун мæ фæндуй	2
3.	Мæ бæстихай	2
4.	Мæ бæстæ	2
5,6.	Фæззæг	4
7.	Зайæгойти дуйне	2
8.	Цæрæгойти дуйне	2
9.	Дæлдон дуйне	2
10.	Æрдзæ – нæ хæдзарæ	2
11.	Мæ бауæр	1
12.	Музыкалон жанртæ	3
13.	Хуæруни уаг	2
14.	Националон дарæс	2
15.	Транспорт	2
16,17.	Зумæг	4
18.	Дæсниæдти дуйне	2
19.	Спорт	2
20.	Фидибæстæ гъæуайгæнгутæ	2
21,22.	Уалдзæг	4
23.	Тæссаг уавæрмæ гъосдард	2
24.	Зундгин машинтæ	2
25.	Космос	2
26.	Мæргътæ	2
27.	Минкый цæрæгойтæ	2
28.	Уæлахези бон	2
29.	Театр, кино	2
30.	Æгас цо, сæрдæ	2

Перспективон-тематикон план хестаер къуараен (дигорон æвзаг)

Тематика	Мурон куст	Дзурдуатон куст	Дзубандий грамматикон аразгадае	Дзубандий ирæзтбаел куст (баст дзубанди)
Тема: 1–2 Бийнонтæ	ш, с, з, гъ мурон зилд Фæлтæраен: «Ка куд заруй?»	Уорсакъæ, æригон, заронд, сабий.	Гъудиади пай- да кæнун номæййевгутæй: æз, ду, сумах, етæ.	Радзурд «Маæ бийнонтæ»; хузи хæццæ куст, теми хæццæ баст бацеу-бацеутæн сæ нисан.
Тема: 3, 4, 5. Ци æй нæ бон? Райгурæн зæнхæ. Райгурæн баеста	с, ш, чъ, къ, хъ Сугъдаг дзорунæн фæлтæраентæ: «сæумæй», «Ка куд заруй?»	Æрдхуард, ангараæ, горæтæрон, гъæу, фидикъæсæр Уæрæсе, хонхи къори.	Сорæттин дзурдтæ æма дзурдбаестигæй пайда кæнун гъудиаде аразгæй (хуæрзонд, хорау, стъалутау).	Текст хе дзурдтæй дзорун. Æнхæст гъудиадтæй дзуаппитæ дæттун гъонбæлгæнæги фарстатæн. Бацеу-бацеутæ цæрæгойтæбаел. Æмдзæвгæ: «Нае горæт» Цæгæрапи Г.
Тема: 6, 7, 8, 9 «Фæззæг», «Сугъзæ- рийнæ фæззæг – сугъзæрийнæ æфсерæ». Зайæгойтæ Æрлзи гъæбеси фембæлдтитæ	с, ц, цъ, хъ, къ Тагъддзоруйнаг : «Къаппæ- къулпæ», «Геть- ре-метъре»	Хелун, исхелун, зелун, рахес къох, галеу къох, æнкъæйттæ, дугæйттæ, фингæ, сехуар.	Архайди фарстæн гъæдиадтæ аразунбæл. Пай- да кæнун гурунон хауæни номдартæй берæуон нимæлзи. Муртæ раст диффе- ренци кæнун дзурди, баæраг мураæ.	Бацеу-бацеутæ (Анзи афæнтти хæццæ баст) Æмдзæвгæ «Æфсерæ». Е. Сæров. Радзурд «Фæззæг нæ къæсæртæмæ». Кудзæтти В. æмдзæвгæ «Гъæди». Бацеутæ цæрæгойтæбаел.

<p>Темæ: 10, 11, 12 Дзубандий мурон куст. Мае бауæри хæйттæ. Хедаруни æгъдау финнгæбæл бадгæй</p>	<p>л, р, чъ, хъ, ть Тагъдзоруйнаг «Кинæ», «Къаппæ-къуппæ». Æнкъæйттæ-дугейттæ ша-ша-ша</p>	<p>Гъудиади пайда кæнун сорæттин дзурдбæститгæй. Дзурдтæ грамма-тикон æгъдауæ гæстæ гъудиади раст бæтгун. Пайда кæнун минеуæгонтгæй, берæуон нимæдзи номдартгæй.</p>	<p>Аллон-беллон, расгарун, сугъæрийнæ, рехгун, æфсерæ, æхсиаен, тæмæнтгæ, зонаенгин, къох, карз, сифгун, хæфсæ, жираф, зулун-къах</p>	<p>Æмдзæвгæ «Аллон-биллон» (Цæрукъати А.). «Робас» Урумти П. «Кинæ» Гаглойти Г.</p>
<p>Темæ: 13–14 Зумæг</p>	<p>ц, цъ, з, Сугъдæг дзоруйнаг «Цъеу»</p>	<p>Фæлмæн, хæмпос, метуард, уадæ, хъæппæн, цонæгъ.</p>	<p>Дзурд ци рауæн лæууй, уой исбæлвурд кæнун интонациæй. Гъудиади пайда кæнун бæрцбарæн миногмиутгæй, бæттæттгæй «æма», «уомæн æма».</p>	<p>Радзурд «Цæмæн гъæундæ къохтæ?» Урумти П. Радзурон медесмæ гæстæ радзурд, хе царди хабæртгæй дæнцæттæ æрхæссун</p>
<p>Темæ: 13–14 Зумæг</p>	<p>ц, цъ, з, Сугъдæг дзоруйнаг «Цъеу»</p>	<p>Фæлмæн, хæмпос, метуард, уадæ, хъæппæн, цонæгъ.</p>	<p>Цубур радзурдтæ ин-тервьюти хузи дзорун. Æмдзæвгæ «Зумæг» Хъайтухъти Г. Радзурд «Зумæги лæвар» радзурон хе дзурдтгæй. Диалогтæ аразун гъонбæлгæнæги æнхусæй.</p>	<p>Цубур радзурдтæ ин-тервьюти хузи дзорун. Æмдзæвгæ «Зумæг» Хъайтухъти Г. Радзурд «Зумæги лæвар» радзурон хе дзурдтгæй. Диалогтæ аразун гъонбæлгæнæги æнхусæй.</p>

Тема: 15 Хуайраги продуктга	з, с, хь, ць Мурон фэльтгэргэнтгэ	Дзол, фид, гэхсир, инсад, сискъи, хьайла, касэ, цихт, кьере.	Номон хаугени номдартгэй аразун эргэстон хаугени номдартгэ, бэгтгэг «тгэ» – хэщэе аразун вазуггин гьудиэдтгэ	
Тема: 16, 17, 18 Транспорт Дэснийдтгэ Спорт	уэ, уа, р, кь, пь, ць, дз, хь Фэльтгэргэнтгэ «Пьолтэ аепвьозэн», «Саумэий»	Милицонер, дохтур, ахурдзау, аэробикэ, цэгьдун, хуйгэ, хьумац, дзабуртгэхуйгэ, дзолганэг, хоккей, футболист.	Лексикон фэльтгэргэнтгэ «Цауэен иуазэгугаги», «Зэгьэ раст». Грамма- тикон агьгдаумаэ гэгсгэ гьудиэдтги дзурдтгэ раст бэгтгунбэл архай- ун. Фарстон гьудиэдтгэ аразун. Хумэтгэг даргь гьудиэдтгэй радзурдтгэ аразун ама уид.	Гьазэанмэ гэгсгэ радзоре радзурд. Транспорт хузгэмаэ гэгсгэ сабийтэ дзоруңцэ, цаббэл фэццэудзэанэңцэ горэгтмэ. Хьантемура- ти Клараэ радзурд «Ма тэрсэ». Текети медесмэ гэгсгэ гьонбэлганэг рат- туй фарстатэ. Икьати В. аэмдзэвгэ Аэробикэ Айлар- ты М. «Цушпаргэнтгэнтгэ».
Тема: 19, 20, 21 Афсади бэргэбон Уалдзэг	Гьэджьуар – гьэдхуйгэ (хь) Мурон фэльтгэргэнтгэ: «Ка куд заруй», «Кьашпэ- кьоппа».	Афсэддони цин, бэрнон хуэрзугэ, хьайггэр, бэгьггэр, майдан, орден, донуайгэн, кьанау, кьубарэ, тайун, хэл-хэл кенун, тгехун.	Бэгтгэг «ама» хэщэе аразун вазуггин гьудиэдтгэ, парахаг кэнун сабийги дзурду- аги сорэггин дзурдтгэ.	Сюжетон хузаэ «Аргэнтгэуайгэнэг». Радзорун сорэггин рад- зурд. Монологэй диалогмэ рахезун ама радзорун арэнтгэуайгэнэг ама тан- кистти туххэй.

	<p>с, ш, ць. Тагьдзоруй- наг: Са-са- са, са-са-са. Шартæ балхæдта саса.</p>			
	<p>«Цъеу» Цъеу- цъви-цорз! Уалдзигон хор махæн æй хуарз! хь.</p>	<p>астъонае, цъæбар- цъубур, гъæдкъуаер, æнаегъигæ æнаемаст.</p>	<p>Бæрцæбарæн менеуаегонгæй пайда кæнун æфсæлддонги туххæй радзурдгæ дзоргæй, кадгиндæр, курхондæр, хуæрзконддæр, тухгиндæр, бæгъагæрдæр. Фарста: «Цæмæн?»-æн дзуапп дæтгæй, гъудиæдти пайда кæнун бæттæгтæй: «Уой туххæй аема». Бæрцбарæн минеуаегонги хæццæ гъудиæдтæ аразунбæл архайун. Фарстагæн дзуапп дæтгæй, хузæмæ гæсгæ пайда кæнун номон аема дæттунон хауæни номдартгæй.</p>	<p>Æмдзæвгæ «Æфсадмæ». Цæгаерати Г. «Цийни бон», Басити М. Сю- жетон хузæ «Уалдзæг æрцудæй»-мæ гæсгæ беседæ. Диалог гъонбæлгæнæг аема са- бийи æхсæн «Бацеу-бацеу е конд фаууй». Гъонбæлгæнæги схемæмæ гæсгæ радзорун радзурд «Уалдзæг æрцудæй». Æмдзæвгæ «Астъæнтгæ», Уалити Л. Адамон исфæлдистадæй «Дзедз аема дзедз».</p>

<p>Тема: 22, 23, 24 Фидбллизэй дæхе бахезæ, Зундгин машинæ Космос</p>	<p>къ, цъ, хъ, тъ, Фæлтæраен: «Æвзаг» г, к, с, ш, тъ, уæ. Фæлтæраен «Æвзаг»</p>	<p>Хед, цæугæдон, тæссонд, иссун, цъе- тедон, донлæссæн, зундгин машинæ, æфссæн уæрдæх, хæдзарæ аразæг, эсковаторщик, дзолгæнæн, космо- навт, ракетæ, науæ, хуæдтæхæг, мæйæ, арв, штурман.</p>	<p>Аразун фарстон гъудиадтæ. Бу- уон нимæдзи номдартæй аразун берæуон нимæдзи номдартæ. Бæрцбарæн минæуегонги хæццæ аразун хумæтæг даргъ гъудиадтæ: донласæг цæугæдонæй ласуй сугъдæг уазал ехдон. Сабийти дзубандий ниффар кæнун сæ зæлунадæ кæрæдземæ хæстæг кæмæн æй, уæхæн дзурдтæ: уæрæх – урух, цæндæй – фæндæй; Космоси туххæй радзорун вазуг- гин гъудиадтæй, пайда кæнун бæтгæтгæй: æма, уой туххæй æма ... Сабийти дзубанди гъæздугдæр кæнун антонимтæй.</p>	<p>Бацеутæн раст дзуапп раттун. Радзурд «Тæссонд хед» хе дзурдтæй радзорун. Гъонбæлгæнæги фарстагæн радзурди медесмæ гæстæ дзу- апп раттун. Сюжетон хузæмæ гæстæ радзорун сорæтгин радзурдтæ. Æмдзæвгæ «Нæ унг» Басити М. «Уæзæссæн машинæ» Дураги З. Дидактикон гъæст: «Радзорæ идарддæр». Æмдзæвгæ «Игъосетæ! Кос- моси Гагарин» Багаги Л. Теми хæццæ баст балеу-ба- цеу.</p>
---	---	--	--	---

<p>Тема: 25, 26 Цъеутæ Листæг Цæрагъойтæ</p>	<p>л, р, чъ, къ, гъ, ць</p>	<p>Сауцьеу, цъах, хеуа, гæркъæрагæ, гъæдкъуæр, æхсæрæцьеу, хърихъул, цъæрцьæрагæ, мулдзуг, хæлаур, хъæндил, биндзæ, саскъæ, мудæбиндзæ.</p>	<p>Æндагбунатон хауæни номдартти фарстагæ: кабæл? цæбæл? Номдартгæ æма нимæ-дзонтæ раст бæттунбæл архайун; дзурдтæ иуæнггай дех кæнунбæл ахур кæнун сабийти, номæйивгутæ æма фæрсдзурдтæй парахатдæр пайда кæнун сабийти дзурди иразти.</p>	<p>Сюжетон нивæ «Куй æма халон»-мæ гæсгæ радзорун радзурд. Цъеути туххæй бацеутæ. Листæг цæрагъойти пайда æма зиани туххæй радзурдтæ æргъуди кæнун. Фæлтæраентæ: «Радзорæ идарддæр ...», «Уогæ 'й»?</p>
<p>Тема: 27, 28, 29 Æфсæддон – уæлахæздзау. Театр æма кино. Науæггæй- науæггæ æ дарæстæ æйивун</p>	<p>Мурон фæлтгæ- рæн: тагъд- дзоруинаг, сутгъдæгдзо- руйнаг л, р, чъ, гъ, цъ</p>	<p>Æфсад, æфсæддон, уæлахæздзау, май- дан, хуæрзеуæг, цит- гин бон, сæрустур, Уæлахези аллея, театралон, артист, сцена, зал, экран, спектакль.</p>	<p>Пайда кæнун сорæттин дзурдтæй. Сабийти дзо- руни уаг гъæздугдæр кæнун бæрцбарæн минеуæгонтæй. Æндагбунатон хауæни номдартгæй пайда кæнун гъудиæлдтæ аразгæй.</p>	<p>Радзурди мæдес дзоргæй, пай- да кæнун дзурдтæй: уæлахези бон, тугъди ветеран, реу хуæрзеугутæй идзаг. Æмдзæвгæ «Фидибæстæ» Кочисати М. «Цирти рази» Урумти П.</p>

<p>Тема: Тагъд ралгеу- дзæнæй сæрдæ</p>		<p>Роль гъазун. Кæсун кино-нивæмæ, Дигорон театр, Ирон театр, Сæребари фæзæ, Штыби фæзæ, Куклати театр, дзæнгæрæг, уалдзæг, сæрдæ, анзи афонæ, саскъæ, лискъæф.</p>	<p>Еууон нимæдзи номдартгæй аразун берæуон нимæдзи номдартгæ. Бæттæгтæ: æма, уомæн æма. Гъудиæдтгæ аразгæй пайда кæнун фæрсдзурдтгæй. Дзубан- дий (дзоруни) грамма- тикон арæстмæ гъос дарун. Бæрæг дзурдтгæй гъудиæдтгæ аразун. Сабийти дзоруни уаги ниффедар кæнун нихмæвæрд дзурдтгæ.</p>	<p>Дидактикон гъазт «Радзорæ идарддæр», «Уотæ æй?» Театр «Соби». Аргъау «Цæукъа æма фуркъа». Хе царди цаутгæй дæнцитæ æрхæссун. Æз мæ мади хæщæ адтæн Хетæгкати Къостай номбæл фæлладуадзæн фæзи. Æмдзæвгæ «Райгуыраен зæхх» Асаги Р.</p>
---	--	---	--	---

1-аг ахури сахат

Темæ: «Бийнонтæ»

Нисан: – Идарддæр зонгæ кæнун сабийти сæ бийнonti хæццæ; бæлвурд æууæлтæмæ гæсгæ сæ классификаци кæнун зонун. (Хестæр, зæронд, уорс дзигготæ, уорс закъæ æма у. ид.)

– Бацеу-бацеутæмæигъосгæй, раттунгъæудзуæппитæ адæймаги циуавæрдæр хæрæктеристикамæ гæсгæ.

– Дзубандий медагæ пайда кæнун номæйивгута «æз», «сумах» – æй.

– Архайун цубур инсценировкаитæ аразунбæл.

– Мурти фонетикон игъосунадæбæл косун.

Архайæн фæрæзнитæ: хузтæ карточкитæбæл (бийнонтæ, бийнonti иуæнгтæ; хецæнæй: нана, баба, мадæ, фидæ, сувæллæнттæ).

Рагагъоммæ куст: алли сабий дæр æ бийнonti хузæ искæнуу.

Ахури цуд

Кукла Мæдинаæ. *(Дзоруй гъомбæлгæнаæ куклай хузи.)*

– Уæ бон хуарз, сабийтæ!

Бамин æнхус кæнетæ. Ме ’мбал хузгæнæгæн загътон, цæмæй мин мæ бийнonti хузтæ искæна. Хузæ кæнун куд райдæдта, уотæ ба нæмæ мæ мади æнсувæр æрбацудæй. Еугураей дæр рацудæнцæ мæ мади æнсувæри размæ. Нур мæ бон равзарун нæй, хузгæнæг мæ бийнонтæй ке хузæ искодта, е.

I. Гъ. Æркъæсæн, цæй, лæмбунæгдæр хузæмæ!

(Амонæн фæйнæгбæл ци хузæ фæдаргонд ес, уомæ сабийти æргом æздахуй æма син зæгъуй, цæмæй си алкедæр бийнonti ранимайа. Уони хатдзæгтæмæ гæсгæ, рабæрæг кæнун ке хузтæ искæнун фæндадтæй хузгæнæги. Æнхæстæй радзорун æмæ рагъуди кæнун, ка æй, цума, аци адæймаг Мæдинæн?)

Мæдинаæ. Боздæн. Нур æз хузæгæнæгмæ цæун æма мæ бийнонти портрет кæнун кæндзæнæн.

П. Гъ. Сабийтæ, ке уи фæндуй æ бийнонти портрет скæнун?

Гъæйдæуай ранимайæн бийнонти. Катæ æнцæ?

(Къохи æнгулдзитæбæл еугай амонуй æма нимауй бийнонти хестæрсæй кæстæрма.)

Æнгулдзитæй гъазт:

Хестæр æнгулдзæмæ амонуй	Е æй мæ баба
Амонаен æнгулдзæмæ амонуй	Е æй мæ нана
Астæуккаг æнгулдзæмæ амонуй	Е æй мæ фидæ
Æнæном æнгулдзæмæ амонуй	Е æй мæ мадæ
Кæстæр æнгулдзæмæ амонуй	Е – мæхуæдæг – бийнонтæн сæ бæттæг.

Дзоргæ гъазт: «**Ка дæ ду?**»

Гъомбæлгæнæг нæуæгæй равдесуй бийнонти портрет. Сабийти зæрдæбæл æрлæуун кæнуй Цæгæрати Гигой æмдзæвгæ «Бийнонтæ». Ка 'й хуæздæр радзора, уонаен ес, бийнонтæй ке роли рагъаздзæй, уой равзаруни барæ.

1 сувæллон. Æз-баба. Æз дæн бийнонтæн сæ хестæр.

Мæ ном Бибо.

2 сув. Æз – нана. Мæ ном – Фаризæт. Æз берæ уарзун мæ минкый хорти.

3 сув. Æз – Мæдини мадæ. Мæ ном – Фатимæ. Косун равдауæндони.

4 сув. Æз – фидæ. Мæ ном – Сослан. Косун шоферæй. Æз уарзун сабийти хæццæ футболæй гъазун.

5 сув. Æз – Мæдини æнсувæр Батраз. Ахур кæнун скъолай. Берæ уарзун мæ хуæри.

6 сув. Æз – Мæдини хуæрæ. Мæ ном – Зæлинаæ. Æз дæр цæун скъоламæ. Берæ уарзун мæ хуæри хæццæ гъазун æма нивтæ кæнун.

Гъ. Ранимайæн цал «æз»-и ес нæ бийнонти *(Нимауйнцæ)*.

Мæдинæ. Сумахæн ба уæ бийнонти цал æз-и ес? Ба мæ зонгæ кæнетæ уæ бийнонти хæццæ.

(Сабийтæй алкедæр архайуй æ бийнонти туххæй радзорун, раздæри ахурти ци хузтæ скодтонцæ, уонæмæ гæсгæ. Гъомбæлгæнæг скæнуй хатдзæгтæ сабийти радзурдæмæ гæсгæ.)

Гъазт: «Бацеу – бацеу».

III. Æз уин дессаги бацеутæ бацæттæ кодтон. Цума син дзуæппитæ иссердзинайтæ. Лæмбунæг сæмæ байгъосетæ.

1. Сæрбæрзондæй, кеутæ-меутæ

Алкæд донмæ рараст уй.

(Бабуз)

2. Рацæй цæуй сау гъæдæй

Æ цъæх кæрци, дæндаггин.

Е хуарз зонуй рагæйдæр,

Æй уæрикки фид адгин.

(Бæргъ)

Гъомбæлгæнæг лæдæрун кæнуй бацеути медес.

IV. Гъазт: «Æфснайæн».

Гъ. Гъазти медес лæдæрун кæнуй сабийтæн.

(Гъазæнтæ: геометрион фигуритæ; куклати дарæс.)

Уати къумти-алли хузи предметтæ. *(Сабийтæ*

гъомбæлгæнæги амундмæ гæсгæ æфснайунцæ предметтæ:

зæгъæн: куклати дарæс, кърандæстæ æма æндæртæ.)

2-аг ахури сахат

Темæ: «Муртæ (с, ш)»

Нисантæ: – Архайун муртæ (с) æма (ш) кæдзос æма раст дзорунбæл.

– Муртæ (с) æма (ш) игъосгæй, исбæрæг кæнун дзурди медес.

– Лæдæрун мурти исгъосунадæ (азæлунадæ).

Архайаен фæрæзнитæ: сæ нæмтти муртæ (с) æма (ш) кæмæн ес, уæхæн аллихузон гъазæнтæ.

Ахури цуд

Гъомбæлгæнаг сабийти къелатæбæл бадун кæнуй, цума бæхтæбæл бадунцæ, уотæ æма дзоруй:

Сабийтæ сбадунцæ. – Рабадун мæ бæхбæл: – Но! – Но! – Но!

Къохтæ телунцæ. – Уайтагъд фестун маргъ.

Ледзунцæ. – Тæхун нæ зæнхæбæл (*фæггæпп кæнунцæ, уотемæй*).

Нæуæгæй исбадунцæ. – Æй мæ фæндаг даргъ.

Хъайтухъти Г.

Змæлгæ гъазт: «Бæхгин»

Медес: Æмдзæвгæ дзорунцæ æма архайдæй æвдесунцæ, бæхгин бæхбæл куд догъ кæнуй, уой.

Гъомбæлгæнаг куддæр фæстаг рæнгъæ радзоруй, уотæ сабийтæ нæуæгæй къелатæбæл бадунцæ. Гъомбæлгæнаг еу къела еуварс æвæруй.

Кæмæн не 'сфагæ уа къела, е гъазтæй рахезуй.

(*Гъазунцæ 1–2 хатти.*)

Г. Гъ. Сабитæ, ка уи гъуди кæнуй, кърантæй дон ку фæккæлуй, уæд циуавæр зар уайуй гъостæбæл? Байгъосæн. (*Байгон кæнуй кърант.*)

С. Ссс. Ссс. Ссс.

Гъ. Раст дзуапп æй.

Баграз, дæ велосипеди цалх ку суагъта, уæдта циуавæр зар игъустæй? (*Ссс. Ссс.*)

(*Сабийтæ дæр фæнзунцæ еци муртæ.*)

С. Ссс. Ссс. Ссс. (*Дууæ, æртæ хатти зарунцæ. Гъомбæлгæнаг райсуй думст шар æма ин æ думст исуадзуй.*) Сабийтæ ба ци мур игъосунцæ, уой зарунцæ. – С-с-с.

Гъ. Хускъæ сифтæ ба куд фæззарунцæ нæ къæхти бунитæ? (*Шш-ш-ш, Шш-ш-ш.*)

С. Ш- ш-ш. Ш-ш-ш. (*Дзорунца еугай, уæдта еумæ.*)
(*Идарддæр гъомбæлгæнæг домуй, цæмæй сабийтæ фиццаг мур (с) зæгъонца, уæдта мур (ш).*)

Гъ. Æз дзордзæнæн дзурдтæ, сумах ба лæмбунæг игъосетæ æма зонгæ мур дзоретæ.

Зæгъæн: сækæр, сойна, сæрвасæн, шифанер, машинæ, шляпæ. (*Сабийтæ, мур (с) – хæццæ дзурдтæ, уæдта мур (ш) – хæццæ дзурдтæ еугай дзорунца. Алли дзурд дæр гъæрсæй хайгай дзорунца.*)

II. Дгъазт (с) æви (ш)

Гъазти медес: гъомбæлгæнæг стьолбæл æвæруй, сæ нæмтти мур (с) кенæ (ш) кæмæн ес, уæхæн гъазæнтæ.

Гъомбæлгæнæг еугæй равдесуй гъазæн æма домуй, цæмæй ин сабийтæ зæгъонца æ ном æма гъæлæсиуагæй хецæн кæнонца мур (с) кенæ (ш).

Зæгъæн: автобус-с-с.

(*Гъомбæлгæнæг домуй, цæмæй автобуси цори æвæронца, сæ нæмтти мур (с) кæмæн ес, уæхæн гъазæнтæ. Минкый машини рази гъæуама æвæрд æрцæуонца, сæ нæмтти мур (ш) кæмæн ес, уæхæн гъазæнтæ.*)

(*Алли сувæллонæн дæр зæгъуни барæ раттун*)

III. Дгъазт «Нæмтгæ»

Гъ. Еугæй дзоретæ, мур (с) кенæ (ш) кæми ес, уæхæн биццеутæ æма кизгутти нæмтгæ.

Зæгъæн: Сафирæт, Соня, Симæ, Светæ, Сæбина, Шура, Мишæ, Аслæн, Æхсарæ, Æхсæртæг, Сашæ, Шамиль, Гришæ.

IV. «Кæдзосдзоруйнаг»

Гъ. Лæмбунæг мæмæ байгъосетæ, æз бал дзорун.

Ниййаразтон наси аппæ;

Разиндтæй мин е фиунасæ,

О, цæййасæ ссæй, цæййасæ!

Фæсси кодтан хуарз мийнасæ.

– Бавзарæн еумæ сабургæй радзорун кæдзосдзоруйнаг,

гъæлæсиуагæй мур (с) æвдесун, идарддæр – тагъддæр æма гъæрдæрæй.

– Фатимæ, циуавæр мур рахецæн кодтан гъæлæсиуагæй?
(*Байгъосун сабийти дзуаппмæ, уæдта ма еу цалдæр хатти кæдзосдзоруйнаг еумæ радзорун.*)
Ахури кæрони хатдзæг искæнун.

3-аг ахури сахат

Темæ: «Ци æй нæ бон»

Нисантæ: – Рабæрæг кæнун сабийти зонундзийнæдтæ дæснийæдти туххæй.

– Активонæй пайда кæнун миуæвдесгутæй.

– Ахур кæнун радзурди медес хе дзурдтæй дзорунбæл.

– Гъæлæсиуагæй равдесун мур (с) æма (з); хецæнтæй æма дзурдти.

– Дзурдуатмæ баххæссун аййев дзурдтæ æма дзурдбæститæ. (*Образные слова и словосочетания*).

Архайæн фæрæзнитæ: нивтæ, кенæ ба гъазæнтæ сæ нæмтти муртæ (с) æма (з) кæмæн ес, уæхæн радзурд «Цæмæн гъæунцæ къохтæ».

(*киунугæ «Ирон æвзаг рæвдауæндони»-æй*)

Ахури цуд

1. Гъомбæлгæнæг домуй, цæмæй сабийтæ байгъосонцæ Е. Пермяки радзурдмæ «Цæмæн гъæунцæ къохтæ? (*Токати Дз. Тæлмац*).

«Баба æма минкый биццеу адтæнцæ устур æрдхуæрдтæ. Кæрæдземæ фарститæ дæттун берæ уарзтонцæ. Еухæтт баба рафарста биццеуи:

– Цæмæн гъæунцæ, мæ минкый хор, адæймаги къохтæ?

– Цæмæй къозойæй гъазонцæ, – дзуапп равардта биццеу.

– Никки ма цæмæн гъæунцæ къохтæ? – рафарста бабæй баба.

- Едугбæл хуæцунмæ, – дзуапп равардта биццеу?
- Æма ма уæдта цæмæн гъæунцæ къохтæ?

Æнæгъæнæ изæр биццеу дзуапп лæвардта бабай фарстатæн. Раст дзуапп лæвардта. Нерæнгæ ма биццеу минкъий æй æма иннæ кари адаймагти къохтæ дæр барста æхе къохти хæццæ – косæг лæги къохтæ, фæллойнагæнæг лæги къохтæ æнæгъæнæ зæнхи къоре ка дарунцæ æма адаймаги исонбони цард кæмæй аразгæ æй.

Гъомбæлгæнæг ма еу хатт кæсуй радзурд, уæдта ’й домуй хе дзурдтæй радзорун. Сабийтæй ке фæндуй, етæ дзорунцæ. Кæд гъæуа, уæд син гъомбæлгæнæг æма иннæ сабийтæ дæр æнхус кæнунцæ.

II. Гъ. Сабийтæ дæр рæвдауæндони берæ цидæртæ базонунцæ; гъазунцæ гъазæнтæй, дзурдтæй, муртæй, уæдта ма бацеутæ дæр кæнунцæ.

Дзуæппити муртæ (с) æма (з) кæми уа, уæхæн бацеутæ равзарун.

1. Бацеу-бацеу.

Даруй сосæни дæр кæрцæ,
Нæ ’й си адаймаг æдас,
Цирки хуарз аргист æй ...

(Арс)

2. Æ содзинтæ – æгæрон, –

Нæ дæ ’руадздзæй æнгæрон.
(Узун)

3. Дохтур нæй, уотемæй ба уорс халат даруй.

(Зумæг)

4. Нæ минкъий арвæй мет уаруй.

(Сарсийнæ)

Бацеутæн дзуæппитæ куд дзорунцæ, уомæ гæсгæ гъомбæлгæнæг есуй нивтæ, кенæ ба гъазæнтæ æма сæ æваруй амонæн фæйнаг, кенæ ба стъолбæл.

Фæлтæрæн «Æвзаг»

1. Гъ. Байгъосетæ нур ба мæнæ уæхæн дзурдтæмæ: зонтик, узун, зумæг, хизин.

Циуавæр муртæ рахецæн кæндзинан аци дзурдти? (*Еухатт ма сæ дзоруи гъомбæлгæнæг.*)

Гъ. Нурба еумæ дæргъвæтийнæй разарæн, аци дзурдти ци мур игъосæн, уой.

Сабийтæ архайунцæ гъомбæлгæнæги хæццæ дæргъвæтийнæдæрæй мур (з) зарунбæл аци дзурдти. (*З-з-зонтик, уз-з-зун, з-з-зумæг.*)

2. Гъ. Æз иуæнггай дзордзæнæн дзуртæ, сумах ба мур (с) ку фегъосайтæ, уæд къохтæй æмдзæгъд кæнетæ, мур (з) уæдта æнгулдзæ билтæбæл æваретæ (амонуй куд).

Сар-сий-нæ, хус-сæн, ро-бас.

Зæ-гæл, зон-тик, зу-мæг.

Сабийтæ архайунцæ.

Кæронбæттæни ахургæнæг раппæлуи сабийти. Хуæрзбон.

4-аг ахури сахат

Темæ: «Мæ райгурæн зæнхæ»

Нисантæ: – Идарддæр зонгæ кæнун сабийти Райгурæн бæсти хæццæ.

– Архайун сюжетон ниви медесмæ гæсгæ радзурдтæ дзорунбæл.

– Дзубандий пайда кæнун бæрцбарæн минеуæгонтæй.

– Æмдзæвгитæ кæсгæй, ахур кæнун интонацийæй равдесун бæрцбарæн минеуæгон (*прилагательное превосходной ст.*)

– Мурти фонетикон игъосунадабæл косун.

– Дзурдуатмæ бахæссун дзурдтæ: сахар, хуæрзконддæр, хоруа.

Архайæн фæрæзнитæ: сюжетон хузæ «Нæ горæт», иллюстрацитæ горæттаг æма гъæуон цардæй.

Ахури цуд

Гъ. Фæмми иронх æй, сабийтæ, горæти цæрæн æви гъæуи?
(*Байгъосæн сабийтæмæ.*)

– Æма куд хуннуй нæ гъæу? (*Нæ горæт.*)

– Циуавæр гъæути нæмттæ ма фегъустайтæ?
(*Сабийтæ дзуапп дæттунбæл архайуицæ*)

Гъ. Ке ранимадтан, еци гъæутæ циуавæр бæстити æнцæ?
Иристони? Гурдзий?

Сомехи æви Уæрæсей?

(*Байгъосун сабийти дзуæппитæмæ æма хатдзæгтæ
искæнун.*)

Гъ. Раст зæгъетæ, сабийтæ, аци гъæутæ сæ еугурдæр Ири-
стони зæнхæбæл æнцæ æма сæ куд хонæн? (*Иристони
гъæу, ирон гъæу, дигорон гъæу.*)

Гъ. Зæгъæн еумæ: «Ирон гъæу, дигорон гъæу, Иристони
зæнхæ».

Иристони зæнхæбæл æрмæстдæр гъæутæ ес, сабийтæ?

Сабийти дзуæппитæ. Еугай дзорунцæ горæтти æма гъæути
нæмттæ.

Гъ. Нæ фиддæлти зæнхæ мах хонæн Иристон.

Иристон махæн æй нæ райгурæн зæнхæ.

– Ци æй махæн Иристон, сабийтæ? Циуавæр гъæутæ æма
горæттæ зонæн?

(*Байгъосæн сабийтæмæ.*)

II. Сюжетон хузти хæццæ куст «Нæ горæт».

Гъомбæлгæнæг сабийти æргон æздахуй нивтæмæ:

– Æркæсайтæ, сабийтæ, нивæмæ лæмбунæг æма радзоретæ,
ци си уинетæ?

Сабийтæй дзурдарæхстдæр ка 'й, уомæ бал байгъосун, кæми
гъæуа, уоми ба иннæ сабийтæ дæр æнхус кæнунцæ дзорæгæн.

Гъ. Нæ горæти ном куд æй?

С. Дзæуæгигъæу. (*2–3 хатти дзорунцæ еумæ, муртæ
кæдзос дзоргæй.*)

Гъ. Иристони зæнхæбæл ес берæ горæттæ æма гъæутæ. Цал горæти зонетæ? Мур «А» – æй циуавæр горæти нæмттæ райдайунцæ. Фиццаг мур «А» циуавæр горæти нæмтти ес? Сабийтæ, кæд ескæци горæти ном феронх кæнонцæ, уæд син æй сæ зæрдæбæл æрлæуун кæнун æма, гæнæн ку уа, уæд сæмæ иллюстрацитæ дæр равдесун.

Гъ. Сабийтæ, горæт раздæр хундтæй сахар, æма 'й мах дæр абонæй фæстæмæ хондзинан сахар.

Зæгъетæ еумæ: сахæр (2–3 хатти дзорунцæ, уæдтæ гъомбæлгæнæг бакæсуй æмдзæвгæ «Нæ горæт»).

Хуæнхтæй нæ горæт – бæрзонддæр,
Фæзтæй нæ горæт – хуæрзконддæр,
Хорау нæ горæт æрттевуй,
Æдзох æ дарæс æййевуй ...

Чеджемти Г.

Рæсугъд ниффинста поэт нæ сæйраг горæтбæл ..

Хонхи хæццæ 'й баргæй, нæ сахар циуавæр æй?

С. Бæрзонддæр æй хуæнхтæй.

Гъ. Фæзти хæццæ рабаргæй ба циуавæр æй?

(Хуæрзконддæр æй фæзтæй.)

(Гъомбæлгæнæг ма еухатт бакæсуй æмдзæвгæ кæронмæ æма хатдзæгтæ скæнуй.)

Гъ. Мадта Иристон махæн гъæу, горæт æви райгурæн зæнхæ æй?

Дзорунцæ сабийтæ еумæ, уæдта еугай дзорунцæ.

«Иристон нæ райгурæн зæнхæ æй. Дзæуæгигъæу ба – нæ сæйраг сахар».

III. Дзурдтæй гъазт

Медес: Гъомбæлгæнæг гъудиади интонацийæй ци дзурд фæббæрæг кæнуй, уой базонун æма æй зæгъун.

Нæ райгурæн бæстæ Иристон æй.

Нæ райгурæн зæнхæ Иристон æй.

Нæ райгурæн зæнхæ Иристон æй.

Æз аллон дæн.

Æз аллон дæн.

Æз аллон дæн?

Гъ. Хуарз бакустайтæ ацибон. Бознæ.

Нæ иннæ фембæлдмæ. Хуæрзбон.

5-аг ахури сахат

Темæ: «Райгураен бæстæ»

Нисантæ: – Рабæрæг кæнун сабийти зонундзийнæдтæ райгураен зæнхи туххæй.

– Идарддæр сæ зонгæ кæнун, райгураен бæстæ ци хонæн, уой хæцца.

– Муртæ (къ), (хъ) кæдзос дзорунбæл архайун.

– Архайун алли хузи гъудиæдтæ аразун сæ грамматикон арæзтмæ гæсгæ.

– Сабийти дзурдуат гъæздугдæр кæнун сæрмагод номдартæй æма бæрцбарæн минеуæгонтæй, нихмæвæрд дзуртæй.

– Уарзондзийнади æнкъарæнтæ исæвзурун кæнунбæл архайун алли хузи æрмæгутæй пайда гæнгæй.

Архайæн фæрæзнитæ: сюжетон нивтæ – Иристони горæттæ, гъæутæ;

Дзæуæгигъæуи æма Мæскуй хузтæ æма иллюстрацитæ – гъæдæ, къанау, будуртæ, хуæнхтæ æвдист кæми цæунца, уæхæнттæ; куклатæ аллон æма уруссаг национ дарæси: 1 сурх зеллакк, 1 – цъæх зеллак.

Ахури цуд

(Амонæн фæйнагбæл – нивтæ фæдаргонд.)

Гъ. Сабийтæ, æцибон нæ кукла Мæдинамæ æрбацудæй аци кукла.

(Равдесуй куклатæ. Галеу къохи – Мæдина, рахес къохи – Таня).

Лæмбунаг сæмæ æркасета æма радзорета, циуавæр дарæс ес Мæдинабæл æма Таныбæл? Цæмæй хецæн кæнунцæ?

(Сабийтæ архайунцæ куклати дарæси туххæй радзорун.)

Гъ. Мæдина скодта къæртрæзтæ. Хонæн сæ аллон адæмон дарæс. Къæртрæзтæ ка даруй?

С. Къæртрæзтæ дарунцæ аллон кизгуттæ.

Нур ба къæртрæзтæ скæнунцæ кафæг кизгæ æма киндзæ.

Гъ. Аци кукла дæр аллон пьолци скодта? *(Амонуй иннæ куклама.)*

(Байгъосун сабийтæмæ, уæдта хатдзæгтæ скæнун.)

Гъ. Мæдини æмбал кукла Таны æй уруссаг кизгæ. Æ уæле ба ес уруссаг националон пьолци.

Зæгъайтæ: уруссаг кизгæ, уруссаг пьолци *(2–3 хатти).*

Мæдина цæруй Дзæуæгигъæуи, Таны ба цæруй Мæскуп.

Гъ. Мæдина æма нин Таны æрбахастонцæ мæнæ аци дессаги нивтæ æма иллюстрацитæ, хузтæ, гъæйдæ, æр сæмæ кæсæн.

(Æвдесуй сæрдигон гъæди нивæ амонæн фæйнæгбæл.)

Гъ. Ци уинетæ, сабитæ? *(Бæлæстæ; гъæдæ; тæрхъос; робас; узун.)*

– Гъæди уи ескæд еске адтæй. Радзорайтæ, ке хæццæ адтайтæ æма ци кустайтæ? Рæсугъд æй гъæди? Зæгъайтæ, цитæ си ес? *(Сабийтæй гъæди к 'адтæй, уонæмæ байгъосун, мур хъ куд дзорунцæ, уомæ гъос дарун.)*

– Мæнæ а йæ ба ци æй? *(Рæвдесуй 2-аг нивæ: гъæуи астæу – устур цæугæдон, æ билгæрæнтти бæлæстæ æма къотæртæ сагъд; цъæх-цъæхид кæрдæгбæл бадунцæ адæм æма сæ фæллад уадзунцæ. Биццеутæ кæсалгæ ахæссунцæ, бабузтæ æма хъæзтæ накæ кæнунцæ дони.)*

Сабийтæ, ке фæндуй е радзорæд ниви туххæй, иннетæ ба, ку гъæуа, уæд ин æ дзубанди æнхæст кæндзæнæнцæ.

Гъ. Цæугæдон ма хонæн къанау.

Зæгъæн еумæ *(2–3 хатти мур (къ) куд дзорунцæ, уомæ гъос дарун).*

– Къанау устур æй æви минкъий? Фæтæн æй æви нараг?
Сабийти дзуæппитæ.

Гъ. Гъо, къанау æй устур, фæтæн æма даргъ.
Къанау билæбæл уи ка адтæй? Ци кустайтæ?
Къанау билтæ рæсугъд æнцæ æви фудконд?

*(Сабийтæй ке фæндуй, е радзорæд хе царди хабарттæ.
Байгъосун æма хатдзæг искæнун.)*

– Мæнæ айæ дæр къанау æй? *(Равдесуй, уорс наутæ кæми
цауницæ, уæхæн денгизи нивæ.)*

*(Сабийти дзуæпп. Кæми гъæуй, уоми гъомбæлгæнæг
æнхæст кæнуй сабийти дзуæппитæ.)*

Гъ. Ци рæсугъд æй! Денгизи дон ци хузæн æй? *(Цъæх)*

– Денгиз æй устур, æ кæрон зингæ дæр нæ кæнуй.

– Денгизи билæбæл уи ка адтæй?

*(Сабийтæй бабæй ке фæндуй, е æхе царди хабæрттæ ра-
дзоруй: «Денгиз æй устур. Æ дон æй цъæх, гъар æма цахгун.
Берæ адæн æрцæуй денгизи билæмæ. Гъар æзменсæбæл
фæббадуницæ, хормæ сæхе фæттавуницæ, денгизи дони
фæннакæ кæнунцæ.)*

Згъазт: «Денгиз æзмæлуй-еу» **(Уруссаг æвзагæй
тæлмац.)**

Гъ. Ами уи, æвæдзи, некема адтæй? *(Равдесуй хуæнхти
нивæ.)*

– Атæ ба ци 'нцæ? *(Сабийти дзуæппитæ.)*

– Циуавæр æнцæ? Ци загъæн ес хуæнхти туххæй?

С. Хуæнхтæ æнцæ бæрзонд. Хуæнхтæ æнцæ рæсугъд.

Гъ. Хуæнхтæн сæ цъопитæбæл ци ес? *(Мет.)*

– Рæсугъд æнцæ нæ хуæнхтæ? Хуæнхти сæрмæ ку схезæн,
уæд гъар уодзинан æви узал? Цæмæн?

(Байгъосун сабийтæмæ, уæдта хатдзæг искæнун.)

Гъ. Еухатт ма аци нивтæмæ бакæсетæ. Куд рæсугъд æнцæ
хуæнхтæ, къанæуттæ, будуртæ, гъæдтæ, денгиз. Ани хонæн
еумæ райгурæн бæстæ, хонæн ма æй Уæрæссе.

– Еумæ загъайтæ: Уæрæсе (2–3 хатти). Мæску.

Дгъазт: «Райгурæн зæнхæ – райгурæн бæстæ»

Медес: Гъомбæлгæнæги стъолбæл ци иллюстрацитæ æма хузтæ ес, уонæй райгурæн зæнхæмæ ка хауй, уони сурх зеллакмæ хецæн кæнун, райгурæн бæстæмæ ци нивтæ хауй, уони ба – цъæх зеллакмæ.

Кæронбæттæни хатдзаг искæнун.

Гъ. Сахар Дзæуагигъæу хауй райгурæн зæнхæмæ æви райгурæн бæстæмæ? Сахар Мæску ба?

Сабийтæ гъомбæлгæнæги æнхусæй дзорунцæ:

«Дзæуагигъæу, нæ райгурæн зæнхи сæйраг сахар».

«Мæску ба – нæ райгурæн бæсти сæйраг сахар».

Хуæрзбон сабийтæ. Нæ иннæ фембæлдмæ.

6-аг ахури сахат

Темæ: «Сугъзæрийнæ фæззæг – сугъзæрийнæ æфсерæ»

Нисантæ:– Базонгæ кæнун сабийти берæнисанон дзурдти хæцца: зæгъæн, райсæн дзурд «сугъзæрийнæ».

Дзурдуат гъæздугдæр кæнун аййев дзурдтæ æма дзубандитæй, синонимтæй (еухузон нисанеуæггин дзурдтæ).

Сабийти дзорунмæ разæнгард кæнун.

Исбæлвурд æма бафедар кæнун муртæ (с) æма (ц) – раст дзорунадæ.

Ахур кæнун сабийти муртæ (с) æмæ (ц) дзурдти æма гъудиæдти гъæлæсиуагæй æма игъосгæй æртасун.

– Уарзондзийнади æнкъарæнтæ æвзурун кæнун фæззигон æрдзи рæсугъддзийнæдтæмæ.

Архайæн фæрæзнитæ: хузтæ – хор, арв стъалутæй идзаг, гъæдиндзæ, æфсерæ, æхсинæн. Къопп – листæг гъазæнтæ æма аллихузон хузти хæцца; сæ нæмтти муртæ (с) æма (ц) кæмæн ес, уæхæн предметтæ: сапондонæ, пинцет, цæппæр, цалх, сæрвасæн.

Ахури цуд

I. Гь. Сабийтæн кæсуй бацеутæ, кæми гъæуй, уоми сæмæ хузтæ дæр бавдесуй æнхусæн, цæмæй тагъддæр базононцæ дзуапп.

1. Сугъзæрийнæ «æхцатæ»

Хаунцæ зæнхæмæ къалеутæй.

(Бор сифтæ)

– Рагъуди кæнайтæ, сабийтæ, цæмæ гæсгæ рабарстан фæззигон бæласи сифтæ сугъзæрийни хæццæ? *(Сифтæ æнцæ бор, сугъзæрийнау.)*

2. Бацеу-бацеу:

Цъæх тæбæгъи тегъæбæл сугъзæрийнæ фæткъу зелуй.

(Хор)

Гь. Хор æма стъалутæ ба сугъзæрийнæ цæмæн хонæн?

С. Хор æма стъалутæ æрттевунцæ сугъзæрийнау. Æнцæ бор.

3. Æстуггин кизгæ мæйдари бадуй,

Æ дзигготæ ба æндæмæ даруй.

(Æнхæ)

4. Еске зæрдихудти нæ цæун,

Мæ дарæсмæ ка 'внала,

Уой ба кæун дæр фæккæнун.

(Гъæдиндзæ)

5. Нарти Урузмæгбæл

Сæдæ сугъзæрийнæ хæдони

Ка ин сæ ласуй, е ба æ цæстисуг калуй.

(Гъæдиндзæ)

Гъомбæлгæнæг равдесуй æма фæууинун кæнуй, цæмæн хонунцæ гъæдиндзи цъæрттæ сугъзæрийнæ, уæдта ма сабийтæн сæ зæрдæбæл æрлауун кæнуй, еугур бацеутти дæр ке æмбæлуй дзурд «Сугъзæрийнæ».

(Сугъзæрийнау æрттевæнтæ калунцæ хормæ.)

Сугъзæрийнæ сифтæ, сугъзæрийнæ æфсерæ.

Æнцæ бор, æрттевунцæ сугъзæрийнау.

Æндæр дзурдтæй ба ма куд зæгъæн ес?

С. Æрттевуй, тæмæнтæ калуй, содзуй, цæхæр калунцæ.

(Кæд сабийтæн сæ бон нæ уа дзуапп раттун, уæд гъомбæлгæнæг æхуæдаг дзоруй синонимтæ, уæдта домуй, цæмай сæ етæ дæр радзоронцæ.)

Гъ. Аци дзурдтæ ба куд лæдæретæ: «Сугъзæрийнæ зунд?»
«Сугъзæрийнæ къохтæ?»

Циуавæр къохти туххæй фæззæгъунцæ уотæ?

Сабийти гъудитæмæ байгъосун, уæдта цуппарæнгъон бакаесун:

Сурх æфсерæ, сурх æфсерæ, –

Сугъдæг сугъзæрийнæ хуз.

Багъудæй ибæл фур берæ,

Сугъзæрийнæ къохти куст.

II. Гъ. Байгъосетæ, сабийтæ, дзурдбæститæмæ, рагъуди кæнетæ æма зæгъетæ, куд зæгъæн ес æндæрхузи дзурдтæй:

Сугъзæрийнæ фæззæг – рæсугъд, аллихузон.

Сугъзæрийнæ стъалу – цæхæркалгæ, æрттевагæ.

Сугъзæрийнæ кæрдту – рæгъæд, бор.

Сугъзæрийнæ æфсерæ – бор, цæттæ.

(Кæми гъæуа, уоми син гъомбæлгæнæг æнхус кæнуй.)

Згъазт

Медес: гъомбæлгæнæг æма сабийтæ зилдæгæй лæугæй, сæ къохтæ уæлæмæ исæргъувунцæ æма аллирдæмитæ сæхе æрколæ кæнунцæ.

Гъ. *(Цума æфсертæ думги хæццæ гъазунцæ, уой равдесæн. Нурба, цума сугъзæрийнæ сифтæбæл фæццæуæн æма сифтæ нæ къæхти буни зарунцæ (ш-ш-ш-ш).)*

Сугъзæрийнæ зæрдæ – зæрдхæлар, фæлмæн зæрдæ.

III. Дгъазт

Гъ. Мæнмæ ес дессаги къопп, хумæтæг нæй. Æй сугъзæрийнæ. Еуминкый ку «рахинттæ-кæлæнтæ» кæнæн,

уæд кьоппи иссерæн ес аллихузон предметтæ æма хузтæ мæ нæмтти мур (с) æма (ц) кæмæн ес, уæхæнттæ.

Медес:

– Мæ размæ дугæйттæй цæудзинайтæ. Еу уи æнæркæсгæй базондзæнæй, æ кьохæй ци предмет расгара, уомæн æ ном. Иннæ ба базондзæнæй, предмети номи мур (с) æви (ц) ес æма зæгъдзæнæй, цæмæн гъæуй предмет.

Дæнцæ:

Гъомбæлгæнæг «кæлæнтæ» кæнуй:

«Аллон-биллон», мæ кьох цæбæлдæр æрхуæстæй. Ци æй?
(Зæгъуй ин æ ном, уæдта мур (с) æви (ц) исбæрæг кæнуй æма зæгъуй нæуæгæй.)

Уотæ алли дууæ сабийемæн дæр бабарæ кæнун кьоппæй ести предмет исесун.

Кæронбæттæни сабийти раппæлуй.

Нæ иннæ фембæлдмæ.

7-аг ахури сахат

Темæ: «Фæззæг»

Нисантæ: – Разæнгард кæнун сабийти диалоги архайунбæл.

Архайун, цæмæй еу сабий иннемæ фарста раттун зона, æма æ фарстайæн æнхæст дзуапп фегъоса.

Ахур сæ кæнун алли хузи грамматикон арæзт гъудиæдтæй цубур тексттæ аразунбæл.

Сбæрæг кæнун дзурдти мур (с) æма (ц).

– Дзурдуатмæ бахæссун дзурдтæ: зулункъах; борварс, зонæнгин.

Архайæн фæрæзнитæ: нивтæ: хæлон, робас, арс, тæрхъос, æхсæрсæттæг, æхсæрацъеу, зæрбатуг, узун, берæгъ, цæргæс, хæпсæ.

Ахури цуд

1. Гъомбæлгæнæг домуй сабийтæй, цæмæй лæмбунаг

байгъосонцæ пубур радзурдмæ «Фæззæг нæ къæсарбæл».
(Н. Сладкова, тæлмацгонд уруссаг æвзагæй.)

«Гъæди цæргутæ! – нигъгъæр кодта зонæнгин халон.
– Нæ къæсармæ фæззæг æрбалæудтæй, цæттæ айтæ е
'рбацудмæ?»

Гъæдæбæл уайтагъд райазæлдæй гъæр:

Цæттæ ан, цæттæ ан, цæттæ ан ...

– Уой нуртæккæ рабарæг кæндзинан! – нигъгъæр бабæй
кодта зонæнгин халон.

– Фиццагидæр фæззæг узал æрбахæсдзæнæй нæ гъæдæмæ
– ци мадзал араздинайтæ?

– Мах – æхсарсæтгутæ, тæрхъостæ, робæстæ, берæгътæ –
гъар фæлмæн кæрцити нæхе батохдзинан.

– Мах – узунтæ, æрситæ – гъар лæгæтти исфунæй уодзи-
нан.

– Мах – æртæхæг мæргътæ – гъар бæстæмæ фæттæхдзинан.

– Мах – бундорон мæргътæ – нæ пакъу кæрцитæ
искæндзинан!

Гъ. Цæбæл дзорæг æй радзурд? (*Цæрæгойтæ сæхе куд
цæттæ кæнунцæ фæззæги æрцудмæ.*)

Гъ. Бавдесуй зонæнгин халони хузæ æма зæгъуй:

– Айæ æй халон. Зонæнгин æй фæххонунцæ.

Цæй тæххæй фарста халон гъæди цæрæгойти?

– Байгъосун сабийтæмæ æма ма сæмæ еухатт фæрститæ
раттун.

– Куд цæттæ кæнунцæ фæззигон узалтæмæ æхсарсæтгутæ,
тæрхъостæ?

Иннæ цæрæгойтæ ба куд цæттæ кæнунцæ сæхе?

(*Сабийти радзурдтæмæ байгъосун.*)

II. Дгъазт

Равдесун хузтæ: тæрхъос, æхсарсæттæг, робас, арс,
берæгъ, зæрбатуг, узун, æхсарæцъеу, цæргæс.

Ихæславæрд. Стъолбæл ес зеллаг, æй æртæ хаййи конд.

Равзаретæ аци цæрæгойти уотæ:

Гъар бæстæмæ тæхæг – 1-аг хай.

Фунæй кæнунцæ хунгоми – 2-аг хай.

Зумæгеуатгæнæг мæргътæ – 3-аг хай. (*Сабийтæ архайунцае.*)

Гъ. Ке туххæй ма уæ фæндуй байгъосун еухатт?

Гъ. Сабийтæ еугæй дзорунцæ сæ фæндон æма ма гъомбæлгæнæг еу хатт бакæсуй радзурд, уæдта домуй, цæмæй, сабийтæй ке фæндуй, е цубурæй дзора æхе æргъудигонд радзурд ести цæрæгойи туххæй.)

III. Гъазт «Базонæ хузæ»

Медес:

(Гъомбæлгæнæги бацеумæ гæсгæ сабийтæ рабæрæг кæнунцæ цæрæгойи ном. Цæрæгойи хузæ равдесун æма ин æ фæсте бæрæггæнæн искæнун. Цæмæй цæрæгойи базона, уой туххæй гъæуы фæрститæ раттун.)

Фарстæн дзуапп дæтгуй «гъо», кенæ ба «нæ»-æй. Амонæг уодзæнæй, фиццаг цæрæгойи хузæ ка базона, е.

Зæгъæн:

Гъар, фæлмæн кæрцæ искодта
Æхсæртæ æма къозотæ æмбурд кæнуй,
Æ хæдзарæмæ сæ хæссуй.

(Æхсæрсæттæг)

Гъ. Дзоргæ ба циуавæр цъеутæ кæнунцæ?

Сабийтæмæ байгъосун.

Гъ. Нæ халон дæр зонуй гъазæн дзурдтæ кæнун. Байгъосайтæ, ци æргъуди кодта æма цитæ ниффинста. (*Рахонуй цуппар сабийи æма сæмæ еугæй дзоруй: ду – хъелгъос, ду – берæгъ, ду – æхсинæн, ду ба – къабусга.*)

Бакæсайтæ «Гъудиадæ».

«Уотæ 'й?»

Гъомбæлгæнæг кæсуй «сабийти» арæзт гъудиадæ:

Хъелгъос берæгъ æхсинуй къабусга.

Гъ. Уотæ дæр фæууй, сабийтæ? Циуавæр цæрæгой æхсинуй

къабусга? Циуавæр дзурд раййевун гъæуи, цæмæй гъудиадæ раст рауайа? Бакæсайтæ нæуæг гъудиадæ.

С. Хъелгъос тæрхъос æхсинуй къабусга.

Иддардæр ба раст кæнунцæ иннæ гъудиадæ.

«Борварс хийнæйдзаг хæпсæ фæххаста карк».

«Зулункъах тæрхъос зумæг фунæй кæнуй».

8-аг ахури сахат

Темæ: «Зайæгойтæ»

Нисантæ: – Сабийти разæнгард кæнун хузтæмæ гæсгæ радзурдтæ аразунбæл.

– Грамматикон æгъдауæй алли хузи арæзт гъудиæдтæй пайда кæнун радзурд дзоргæй.

Сфæлхат кæнун дзурдтæ «гъæдæ æма «къох»-и нисан.

– Дзурдуат гъæздугдæр кæнун минеуæгонтæ æма миуæвдесгутæй.

Сабийти дзурдуати ниффедар кæнун, нæ Иристони гъæдти ци бæлæстæ ирæзуй, уони нæмттæ: толдзæ, тæрсæ, бæрзæ, нæзи, æнгозæ, нæзибæлæсти къох, бæрзæбæлæсти къох.

Ахури цуд

Гъ. Сабийтæ, гъæди уи ескæд еске адтæй? Анзæн æ кæци афони æма кæми адтайтæ?

(Сабийтæ æртегола æнца гъомбæлгæнæги алиффарс æма сæ гъудитæ дзорунцæ.)

Гъ. Цæуис гъæди, æй сатæг, рæсугъд. Деденгутæй цæуй адгин тæф. Гъостæбæл уайуй алихузон мæргъти зарун. Бæлæсти «дзубанди» думги хæццæ. Гъомбæлгæнæги фæндонмæ гæсгæ цъундæцæститæй лæмбунæг игъосунцæ, æцагæйдæр цума гъæди фестадæнцæ. Магнитофони лентæбæл финст алихузон цъеути гъæр.

Байгъосæн, æз уин бакæсдзæнæн æмдзæвгæ «Фæззæг гъæди».

Изæр гъæди

Донуордæг – павзæ, фахс, –
Фахсбæл фатхъæдæ – лагъз.
Бæрзонд нæзитæ – цъæх,
Сæнтуорс бæрзитæ – сах.
Калуй и къозæ гъун,
Уинуй æнгозæ фун.
Еу муркъæ – сæнт сурхæй
Мæскъæбæл ниппурх æй.
Тæрсæ æма кæрзæн
Фæсалæ – нивæрзæн ...
Дзедзрой кæнуй изæр,
Уафуй фæззæгбæл зар.

Къибирти Амурхан

Аци æмдзæвгæ ма еухатт бакæсун æма архайдæй равдесун,
циуавæртæ æнцæ бæлæстæ:

Лагъз – æмраст ислæуунцæ, къохтæ бæрзонд уæлæмæ
исесунцæ.

Губур – æргубур кæнунцæ, сæ къохтæй пьолбæл
æрнидзæвунцæ.

Цубур – къохтæ кæрæдземæ æрбахæстæг кæнунцæ.

Æнгозæ уинуй фун – сæхе нигъгъос кæнунцæ
(*фунæйхуз*).

I. (*Æнæнгъæлæги кадæр дуар æрбайгон кодта æма уатмæ
æрбахистæй биццеу «тæрхъоси» хузи, æ къохи – устур
гæгъæди. Нæ 'й равдиста.*)

I. Уæ бон хуарз, сабийтæ!

C. Æгас нæмæ цо, тæрхъос – хъелгъос!

Гъ. Аци гæгъæди дин ци æй? Махмæ дæр æй равдесай.

I. Гæгъæдибæл ци ес, уой фæууинун уæ кæд фæндуй, уæд
ма уæ гьомбæлгæнæг еци æмдзæвгæ еухатт бакæсæд, су-
мах ба бæлæстæн сæ нæмттæ дзоретæ.

Гьомбæлгæнæг ма еухатт кæсуй æмдзæвгæ, сабийтæ ба

бæлæсти нæмттæ дзорунцæ: нæзитæ, бæрзитæ, фатхъæдтæ, кæрзæ, тæрсæ, æнгозæ.

I. Аци бæлæстæ сæ еугур дæр ирæзунцæ гъæди, æма маæ фæндуй сумахæй фегъосун: ци зонетæ гъæди туххæй?

Гъ. *Æцæгæйдæр, сабийтæ, гъæдæ ба ци æй? (Бæрæ бæлæстæ кæми ирæзуй, аллихузон къотæртæ, деденгутæ, зайæгхалтæ.)*

– Циуавæр бæлæстæ ирæзуй нæ Иристони гъæди ба?

(Сабийтæ дзуапп кæнунцæ, кæд гъæуа, уæд гъомбæлгæнæг æнхус кæнуй.)

Гъ. Гъæди æрмæстдæр толдзæ, бæрзæ, хæрес, æнгозæ бæлæстæ ку ирæза, уæд еци гъæдæ ба куд исхонæн ес?

(Сабийти гъудитæ.)

Кæд сабийтæн зин уа дзуапп раттун, уæд син гъомбæлгæнæг æхуæдæг æнхус кæнуй:

Нæзибæлæсти къох – сосновая роцца (2–3 хатти дзорунцæ еумæ, уæдта еугæй).

Бæрзæбæлæсти къох – березовая роцца.

II. Сюжетон хузæмæ гæсгæ куст.

Гъ. Куд базудтайтæ, уотемæй гъæдтæ æнцæ æллихузон. Нур хузæмæ æркæсун афонæ дæр æй.

(Гъомбæлгæнæг амонæн фæйнæгбæл фæдар кæнуй, «тæрхъос» ци хузæ æрбахаста, уой.)

Гъ. Ка зæгъдзæнæй, циуавæр гъæди хузæ искодта хузгæнæг? Циуавæр бæлæстæ си уинетæ?

Сабийти дзуæппитæ.

– Цæмæн уотæ гъуди кæнетæ? *(Сабийти дзуæппитæ.)*

– Ци равдиста аци хузи хузгæнæг?

(Сабийтæ гъæдæмæ куд фæциудæнцæ æма ци архайдтонцæ гъæди?)

Гъомбæлгæнæг сабийтæй домуй радзорун, циуавæр бони рахаст бавдиста хузгæнæг æма 'й циуавæр бæрæггæнæнтæмæ гæсгæ базудтан?

Гъ. Куд дæмæ кæсуй, Заур, циуавæр бони рахаст равдиста хузгæнæг, циуавæр бæрæггæнæнтæмæ гæсгæ 'й базудтай?
(*Бон æй гъар. Сувæллæнтти уæле – рауæг дарæстæ. Æй хор бон. Бæлæстæн сæ хорууон бæрæг даруй.*)

– Хор бон ке æй, е ма цæмæй бæрæг æй?

(*Бон æй ирд, арв – цъæх, кæдзос.*)

Гъ. Сабийтæ ба гъæди ци архайунцæ? (*Амонуй идарддæр хуземæ.*)

(*Æмбурдкæнунцæ къозотæ, деденгутæ, сифтæ, гаганæмгутæ.*)

– Ке фæууидтайтæ гъæди? (*Æхсæрсæттæг, узун.*)

Змæлгæ гъазт: «Сифтæ»

(*Аци гъазт сабийтæ ахур кодтонцæ астæуккаг къуари.*)

III. Хуземæ гæсгæ ка хуæздæр радзурд радзордзæнæй

(*Гъомбæлгæнæг амонуй хузи сувæллæнтти фиццаг къуари архайд, сабийтæй дзурдæргъæвддæр ка 'й, е дзоруй:*

«Сувæллæнттæ фæццудæнцæ гъæдæмæ, æмбурд кодтонцæ къозотæ, гаганæмгутæ, нинæгътæ. Æвеппайди хускъæ сифти бунæй рауадæй узун. Заремæ æма Хетæг бадес кодтонцæ, Зæлине æма Сослан ба тæрсгæ фæккодтонцæ, сæхе раримахстонцæ бæласи фæсте, сæ къозоти цетенæ фæффæлдахтæй. Узун сабийтæй нæ фæттарстæй, бауадæй къозотæмæ, еу къозо æ рагъи содзинтгæбæл исиста æма къотæрти бунæй æрбайсавдæй».

Гъ. Ци кустонцæ сувæллæнттæ гъæди? Ци фæууидтайтæ? Ци бакодта узун? (*Домуй, цæмæй алли сувæллон дæр радзора хузи туххæй.*)

Гъ. (*амонуй сувæллæнтти дуккаг къуари архайд хузи*). Аци сувæллæнтæ ба:

Ци косунцæ? Ци фæууидтонцæ бæласæбæл?

Ци архайуй æхсæрсæттæг?

(*Байгъосун 2–3 сабиæмæ.*)

Гъ. Ке фæндуй æнæгъæнæ хузи туххæй æрдзорун?

(*Байгъосун 1 сабиймæ.*)

(Уæдта гъомбæлгæнæг домуй сабийтæй, цæмæй хузæмæ гæсгæ исаразонцæ дууæ дзурдемæй гъудиадæ (Узун ралигъдæй);

æртæ дзурдемæй (Æхсæрсæттæг къозо раримахста).

Гъ. Бознæ, сабийтæ, нæ иннæ фембæлдмæ.

9-аг ахури сахат

Тема: «Æрдзи гъæбеси фембæлдтитæ» (Цæрæгойтæ)

Нисантæ: – Сабийти разæнгард кæнун хе царди хабæртти туххæй дзорунмæ.

Архайун, цæмæй радзурди медес хе дзурдтæй радзоронцæ.

– Хецæн дзурдти сæрмагонд минеугутæ æвзарунбæл сабийти.

– Рабæрæг кæнун æма ниффедар кæнун муртæ (ж) æма (ш) – и растдзорунадæ.

Архайæн фæрæзнитæ: дидактикон гъазтæн зеллакк амонæн стрелки хæцца; хузтæ: æхсæрсæттæг, гъæдкъуæр, хæпсæ, тæрхъос, узун, арс, рæубес, жираф.

Радзурд «Тæппод тæрхъос», Æлдадтати Виктори киунугæ «Нæ алливарс дуйне нивти хузи», 71-аг фарс.

Ахури цуд

1. Гъомбæлгæнæг кæсуй цалдæр бацеуи æма домуй, цæмæй сабийтæ уати къумти иссеронцæ, бацеу ци цæрæгойти туххæй дзоруй, уой. Зæгъонцæ æ ном æма 'й исæвæронцæ стъолбæл.

1. Æ фур хийнæй не 'сирæзтæй,

Не 'ссæй асæй бæрзонд.

Кæркдонæмæ даруй е 'нгас,

Фалæ нæ 'й æдас.

Робас

Еугур сирдтæй – тогдзухдæр,

Хуæрдæбæл – хæлæф.
Мæргътæ, фонс цагъдуй берæ –
Зудæ, ма кæрæф.

Берæгъ

Бæлæстæбæл бæрзæндти
Кæнуй цæрдæг гæппитæ.
Уарзуй æхсæргæ 'ма
Æнгозтæн сæ æппитæ

Æхсæрсæттæг

*(Бацеутæн дзуапп ку раттонца сабийтæ, уæдта
гъомбæлгæнæг равдесуй хузæ æнхусæн, сабийтæй ба до-
муй, цæмæй гъазæнтæ равдесонца.)*

Гъ. Куд исхонæн ес ани: робас, берæгъ, æхсæрсæттæг?

С. Цæрæгойтæ.

Гъомбæлгæнæг ма никкидæр цалдæр хузи равдесуй
сабийтæмæ, цæмæй син сæ нæмттæ радзоронца.

Гъ. Ани ба куд исхондзинан?

Кæми цæрунца, ци хуæрунца, уой ба базондзинан гъазти
фæрци.

Дгъазт: «Дессаги будур»

Зилд – амонæн стрелки хæццæ. Зилдбæл цалдæр рауæнеми
– дæлгоммæ хатт (*æвæрд*) хузтæ. Стрелкæ ци хузи нихмæ
æрлæууа, еци хузæ райсуй сабий æма дзоруй æ цæрæгойи
туххæй. (*Алли сувæллонæн дæр раттун дзурди барæ.*)

*(Арс, берæгъ, робас, æхсæрсæттæг, хæпса, цæргæс,
кæсалгæ.)*

Гъ. Аци цæрæгойти ескæми фæууидтайтæ? (сирддони,
хæпсити – цади, кæсæлгити – тукани.)

Фæлтæрæн минеуæгонти хæццæ (*упражнение с прилага-
тельными*).

Медес. Сабийтæ зилдæгæй слæуунца. Гъомбæлгæнæг
сабийтæй еуемæ къозо багæлдзуй æма дзоруй цæрæгойи
ном. Сабий къозо фæстæмæ гъомбæлгæнæгмæ

багæлдздæнæй æрмæстдæр уæд, цæрæгоййæн циуавæр минеугутæ ес, уой ку зæгъа.

Гъ. Робас.

С. Налат, хийнæйдзаг, къæрнæх.

Гъ. Арс.

С. Стур, зулункъах, æмбудхуар.

(Дзурдтæ: æхсæрсæттæг, тæрхъос, хæпсæ, узун, халон, рæубес æ. у. и.) Къозо багæлдзуй алли сабиймæ дæр радугай.

II. Гъ. Хуарз багъуди кодтайтæ гъæддаг цæрæгойти. Нур æрбадетæ æма мæмæ лæмбунæг байгъосетæ.

Кæсуй радзурд: Æлдадтати В.

«Тæппод тæрхъос»

Робас тæрхъоси расурдта. Тæрхъос ма туххæйти æ хункгондмæ баервазтæй. Æрбадтæй æ фæстæгутæбæл æма никкудтæй:

«А мæнæн ци цард æй? Алкæмæй, алцæмæй тæрсæ. Æз мæхе дони ку нæ багæлдзон! – Радогъ кодта тæрхъос æхе дони гæлдзунмæ. Билгæронмæ ку бахъæрттæй, уæд си хæпситæ фæттарстæнцæ æма сæхе дони бакалдтонцæ.. Тæрхъос сæхълæудт фæккодта: «Барæнай, ци косун! Мæхе цæбæл исафун? Мæнæй ма тæпподдæртæ ку ес! – æма раздахтæй фæстæмæ.

– Мæхуæдæг ку дæн фæдгин. Цæмæннæ зонун мæ алливарс алци æма алке?»

Уойфæстæ ратгун сабийтæмæ фаститæ.

1. Ци 'рцудæй тæхъосбæл?

2. Ци сфæндæ кодта тæрхъос?

3. Тæрхъосæй тæпподдæр ка 'й?

4. Тæрхъоси дууæ фæндемæй растдæр кæци æй; донмæ хе багæлдзун, æви алливарс ци æма ка ес, уони зонун?

Гъомбæлгæнæг ма еухатт кæсуй тæрхъоси туххæй æма, сабийтæй ке бафæндæуа, е райдайуй радзурд, иннæ ба 'й

кæронмæ рахъæртун кæнуй. Байгъосуй цалдæр сабийемæ, сæ фæндонмæ гæсгæ.

III. Гъ. (*равдесуй жирафи хузæ*). Байзадæй ма нæмæ еу цæрæгойи хузæ. Циуæвæр цæрæгой æй? Кæми цæруй? Сабийтæй домуй 2–3 хатти цæрæгойи ном зæгъун.

Гъ. Сабийтæ, байгъосайтæ мæнæ аци æмдзæвгæмæ:

а) Жираф цæруй сирддони

Медгорен еунагæй.

Рæхги уодзæй сирддони

Жирафæн ма æнкъай.

(*Гъомбæлгæнæг æмдзæвгæ кæсуй 2–3 хатти.*)

Гъ. Циуæвæр мур игъосæн аци цæрæгойи номи?

Жираф, жираф (ж).

Дзорæн еумæ: жираф (2–3 хатти).

б) «Шофер машинæбæл цæуй,

Машинæ гув-гув кæнуй». (*Дзорунцæ 2–3 хатти еумæ, уæдта еугай.*)

Гъ. Дзурдтæ: шофер æма машинæ.

Циуæвæр мур игъусуй аци дзурдти ба?

Ш-шофер, машинæ (ш).

Бознæ, сабийтæ. Нæ иннæ фембæлдмæ. Хуæрзбон.

10-аг ахури сахати

Темæ: «Муртæ (л) æма (р)» Нихаси (дзоруни) мурон культурæ.

Нисантæ: – Исбæрæг кæнун æма ниффедар кæнун муртæ (л), (р)-и растдзорунадæ хецæнæй, дзурдти кæци рауæн лæуунцæ.

– Муртæ раст дифференциаци кæнунбæл архайун тексти; раст аразун фарстон гъудиæдтæ.

– Архайун сæрмагондæй пайда кæнун номдарæй гурунон хауæни берæуон нимæдзи.

Архайун тагъддзоруйнаг алли хузи темпæй æма интонацитæй дзорунбæл.

Архайаен фæрæзнитæ: сæ нæмтти мур (л), (р) кæмæн ес, уæхæн хузтæ. (*Спайда кæнæн ес æрмæст номдартæй нæ, фал æндæр нихаси хæйттæй дæр.*)

Тæгъддзоруйнаг: æмдзæвгитæ «Авдæни зар», «Хор, ракæсæ...».

Ахури цуд

(*Сабийтæ зæлдæгæй лæуунцæ, гъомбæлгæнæг кæсуй цубур æмдзæвгитæ.*)

Гъ. Робæстæ рæубеси

Рагъбæл расурдтонцæ.

Тæрхъостæ æрдози

Лискъæф агурдтонцæ.

Берæгъ гъир-гъир гæнгæ

Гъæдрабун гъæрзтæй.

Æфсойти Æрсой

Е 'фсеси рæхста.

(*Рæмонти А.*)

Ба нæ тавæ, батахæ,

Седзæрти хор, ракæсæ,

Æрра халон ратæхæ,

Дæ сортæ 'нин рахæссæ.

(*Гарданти Махали киунугæй*)

– Сабийтæ, æмдзæвгитæй хецæн дзурдтæ кæсдзæнæн, су-
мах лæмбунæг игъосетæ:

«Булла, æрра,

Нифæллад дæ, хор-р».

– Хетæг циуавæр дзурдтæ игъосис? (*Кæсуй ма дзурдтæ еу хатт.*)

Сабий дзуапп равардта.

Циуавæр мур дæмæ игъусуй фиццаг дзурди, Зæрийнæ:
æрра (*сабийти дзуапп.*)

– Заур, дзурд «булла»-й ба? (Дзурд бул-ла-й игъосун (л))

– Дзурд бул-л-л-ла-й (мур (л) кæци рауæн лæууы?

Зæгъайтæ еумæ: бул-л-ла. (2–3 хатти)

(*Сабийти дзуæппитæ.*)

Тагъддзориунаг

«Зæлий зелуй кинæ,

Зелгæй заруй кинæ, –

Зæлий кæнуй цийнæ».

Гъ. Сабийтæ еумæ радзорæн аци æртæраенгъони, сугъдæг дзорæн алли дзурд дæр. Интонациæй бæрæг кæнæн мур (л).

(*Гъомбæлгæнæг æма сабийтæ еумæ дзориунаг тагъддзориунаг, кинау низзелунаг.*)

Гъ. Кæци дзурдти фегъустайтæ мур (л)?

(*Зæ-л-л-л-ий, зе-л-л-л-уй, зæ-л-л-л-уй.*)

(*Зæлий, зелуй, зелуй – дзориунаг сабийтæ еумæ 2–3 хатти.*)

– Хуарз багъуди кодтайтæ мур (л).

II. Гъазт «Фегъосæ мур»

Гъ. Сабийтæ, æз уин ци дзурдтæ бакæсон, уонæми гъæудзæнæй мур (р) рахецæн кæнун.

Мур (р) ку фегъосайтæ, уæд къохтæй гъостæбæл хуæцетæ.

Дзурдтæ: ррагъ, робас, ррехæ, рронаæ, рраедуд. (2–3 хатти сæ дзориунаг, уæдта рабæрæг кæнунæ мур (р)).

Гъазт: «Кæци рауæн ци лæууы?»

– Стъолбæл æхсæз хузи, мур (р) æма (л) кæмæн ес сæ нæмтти, уæхæнттæ. Сабийтæ сæ фæуидтонцæ æма багъуди кодтонцæ, ци цæй фæсте лæууы, уой.

а) Рахонун еу сабийи, хузтæ куд нæ уина, уотæ 'й ислæуун кæнун. Сабий гъæуама радзора хузтæн сæ нæмттæ, куд сæ багъуди кодта, уотæ.

б) Гъомбæлгæнæг сабиймæ равдесуй хузæ (*зæгъæн, робаси хузæ*) æма ймæ фарста раттуй:

– А ци æй, Светæ? (*Робас*)

– Заур, циуавæр мур игъосис дзурд «Робас»-æн æ райдайæни? (Р)

(P-p-p-o-бас)

– Фатимæ, цалдæр робаси куд хуннунцæ?

Робæстæ *(P-p-p-обæстæ)*.

Берæ робæстæн ес ци? Къæдзилттæ, цæститæ, гъостæ.
(Хузти сæ раведесун.)

– Мæдина, «Л-л-л-ампæн æ фиццаг мур ци æй? (л)

Уотæ 4–5 сабийемæ байгъосун.

Хузтæ: рагъæн, радио, раздарæн, робас, лампæ, лæдзæг, лимон, бæлæу; р-р-рагъæн; р-р-рæхис; л-л-л-ампæ; л-л-лæдзæг; л-л-лимон; бæл-л-лæу.

Тагъддзориунаг:

Уостити зар

Мели-мели-Мелика,

Тукъа меди Сасинка ...

Гъ. Сабийтæ, еумæ радзорæн аци дууæрæнгъони, сугъдæг дзорæн алли дзурд дæр. Интонациæй бæрæг кæнæн мур (л).
(Гъомбæлгæнæг æма сабийтæ еумæ дзориунаг тагъддзориунаг æма кинау низзелунаг.)

Гъ. Кæци дзурдти фегъустайтæ мур (л)?

(Ме-л-л-л-и, Ме-л-л-лика)

(Мели-мели-Мелика – дзориунаг сабийтæ еумæ 2–3 хатти.)
Дзæбæх багъуди кодтайтæ мур (л).

III. Гъазт: Фегъосæ мур».

Гъ. Сабийтæ, æз уин ци дзурдтæ бакæсон, уонæми бай-архайун гъæуи мур (р) рахецæн кæнун. Мур (р) ку фегъосайтæ, уæд къохтæй гъостæбæл хуæцетæ.

Дзурдтæ: ррагъ, робас, рронæ, рррæдуд *(2–3 хатти сæ дзориунаг, уæдта рабæрæг кæнунцаг мур (р).)*

Гъазт: «Кæци рауæн ци лæууй?»

– Стъолбæл æхсæз хузи, мур (л) æма (р) кæмæн ес сæ нæмтти, уæхæнттæ. Сабийтæ сæ фæуидтонцаг æма багъуди кодтонцаг, ци цæй фæсте лæууй, уой.

а) рахонун еу сабийи, хузтæ куд нæ уина, уотæ 'й ислæуун

кæнун. Сабий гъæуама радзора хузтæн сæ нæмттæ, куд сæ багъуди кодта, уотæ.

б) гъомбæлгæнæг сабиймæ равдесуй хузæ (*зæгъæн, робаси хузæ*) æма ймæ фарста раттуй:

А ци æй, Светæ? (*Робас.*)

– Заур, циуавæр мур игъосис дзурд «Робас»-æнæ райдайæни? (р).

Уотæ байгъосун 4–5 сабийемæ.

Хузтæ: рагъæн, радио, раздарæн, робас, рæхис, лампæ, лæдзæг, лимон, бæлæу. (*Р-р-р-агъæн; р-р-радио; р-р-р-аздар-р-рæн; р-р-р-обас; р-р-рæхис, л-л-л-ампæ, л-л-л-æдзæг, л-л-л-имон, бæ-л-л-лæу.*)

III. Гъ. Кæцæй цæуй къуæр-къуæр?

Ка æй, цума? Гъæдкъуæр! –

Гъæди ка æй æдзартæ,

Уонæн кæнуй хæдзæрттæ.

Ка къуæр-къуæр кæнуй гъæди?

Сабийти дзуæппитæмæ байгъосун æма сæмæ равдесун гъæдкъуæри хузæ, (*гъазæн, кенæ ба сабийтæй еске гъæдкъуæри роли равдесæ*).

Гъ. Ка дæ, ка? (*Гъæдкъуæрмæ фарста раттуй.*)

Æз дæн гъæдкъуæр.

Гъ. Гъæдкъуæр дзорун дæр зонуй. Ра ’й фæрсайтæ: «Кæми цæруй? Ардæмæ кутемæй æрбафтудæй? Ци ко-суй рæвдауæндони? (*Сабийтæ фарстатæ дæттунца «гъæдкъуæрмæ» радугай.*)

– Нæ гъæдкъуæр нимаюн дæр зонуй. Ра ’й фæрсайтæ: «Гъæдкъуæр, гъæдкъуæр, цал къæдзели дин ес? (*Мæнæн ес еу къæдзела.*)

(*Алли сабий дæр радтуй фарст «гъæдкъуæрмæ»; бафæрсун 3–4 сабийи.*)

1 с. Цал цæсти дин ес, гъæдкъуæр?

2 с. Цал гъоси дин ес?

3 с. Цал базури дин ес? (*Æма уотæ идарддæр.*)
(*Фæрститæн дзуапп лæвæрд цæудзæнæй æрмæстдæр уæд, сабий æнхæст гъудиадæй фарст ку исараза.*)

Гъ. Хуарз арæхсетæ сабийтæ, фал уин – еу ихæслæвæрд.
Байгъосетæ дзурдтæмæ æма мур (л) ку фегъосайтæ, уæд заретæ: ля-ля-ля; мур (р), уæдта-ро-ро, роро, роро (*Дзурд-ти гъæуама муртæ сугъдæг игъусонцæ.*)

Дзурдтæ: лæвар, рагъæн, лауиз, ронæ, лимон, лæдзæг равдесун, рагон, рагъ, лæгдзийнадæ, радио, пеллон, бæлæу, трактор.

Кæронбæттæни хатдзæг.

Хуæрзбон. Нæ иннæ фембæлдмæ.

11-аг ахури сахат

Темæ: «Æз æма мæ бауæри хæйттæ»

Нисантæ: – Ниффедæр кæнун сабийти дзурдуати бауæри хæйтти нæмттæ;

Цæмæн гъæунцæ, уой зонун.

Амонун рахес æма галеу къох, рахес æма гæлеу къах;

Пайда кæнун фæрсдзурдтæ: сæрæй-бунай; размæ-фæстæмæ; рахесмæ-галеумæ; разæй-фæстегæй; фарст «цæбæл?»-æн дзуапп раттун æнхæст гъудиадтæй.

Дзурдуатмæ бахæссун бæрцбарæн минеуæгонтæ: бæрзонддæр – ниллæгдæр, зæбæт, уæраг.

Архайæн фæрæзнитæ: гъазæн киндзæ.

Ахури цуд

1. (*Сабийтæ æма гъомбæлгæнæг зилди цæунцæ. Гъомбæлгæнæг æ фарстатæн домуй раст æма æнхæст дзуапп.*)

Зæгъæн, мурон фæлтæрæн:

... Ша-ша-ша,

Ша-ша-ша,

Шартæ балхæдта Саса ...

(Айларти Ч.)

– Цæй æнхусæй фегъустайтæ æмдзæвгæ?

С. Махæн ес гъостæ. Гъостæ игъосунмæ гъæунцæ.

Гъ. *(басмотун кæнæ сабийти еугæйттæй духимæ, фæткъумæ ...)*

Цæй æнхусæй равзурстайтæ духий тæф?

С. Ес нин финдз. Финдз лæдæруй тæф.

(Уотæ идарддæр алли сабийæн дæр дзурди барæ раттун, бауæри хæйттæй алке туххæй дæр куд радзоронцæ.)

II. Гъазт: Дзуапп мæ фарстæн раттæ»

а) Гъ. Ци ес сæрбæл? Амонуй сабийтæй еске сæрмæ.

С. Сæрбæл ес дзигготæ, цæсгон, гъостæ.

– Цæсгонбæл ба цийес? *(Амонуй æхе цæсгонмæ, уæдта гъазæн киндзи цæсгонмæ дæр.)*

С. Цæститæ æнцæ цæсгонбæл. *(Финдз, гъæлæс, ростæ, зекъæ, билтæ дæр æнцæ цæсгонбæл)* *(амонунцæ сæхебæл).*

– Къохбæл ба ци ес? *(Равдесуй æ къох.)*

С. Къохбæл ес æнгулдзитæ, нихта, арм.

– Къахæн ба ци ес? *(Уæраг, зæбæт, æнгулдзитæ, нихта.)*

Гъ. Зæгъайтæ ма еу хатт, ци ес къахæн?

(Сабийтæ дзорунцæ 2–3 хатти еумæ: «зæбæт, уæраг» æма амонунцæ сæхебæл, кæми æй уæраг, зæбæт.)

III. Змæлгæ гъазт: «Къæхтæ»

Сабийтæ, цалгай æнцæ нæ къæхтæ æма нæ къохтæ?
(Дугæйттæ.)

Гъомбæлгæнæг равдесуй рахес къох æма дзоруй:

– Аци къох хонæн рахес. Р-р-рахес къох.

Зæгъетæ еумæ: «рахес» æма мин алкедæр æ рахес къох равдесæд.

Кæрæдземæн салам раттетæ уæ рахес къохтæй.

(Сабийтæ æнхæст кæнунцæ ихæслæвæрд.)

Гъ. *(схъел кодта галеу къах).* Аци къох хонæн галеу. Гал-

л-л-л-еу кьох. Загъетæ еумæ: «галеу кьох», равдесетæ уæ галеу кьохтæ, – *(домуй гьомбæлгæнæг сабийтæй).*

Аллон адæмон гъазт «Кепена» *(Хоровод.)*

(Гьомбæлгæнæг искосун кодта магнитофон æма райста гъазæн киндзи æ кьохмæ.)

(Игъусуй музыка.)

Гъ. Сабийтæ, лæмбунæг кæсетæ, ци архайд æвдесдзæнæй, уомæ. Архайун гъæуй дзурдтæ багъуди кæнунбæл дæр. Гьомбæлгæнæг райста гъазæн киндзæ æма дзоруй:

– Рахес къахæй Кепена,

Ой! Ой! Кепена! *(Гъазæн киндзæн æ рахес къахбæл рахуæцуй, цума цæугæ кæнуй, уомæ.)*

Галеу къахæй Кепена,

Ой, ой, Кепена! *(Нур ба киндзæн æ галеу къахбæл размæ рахуæстæй.)*

– Размæ цæуй Кепена,

Ой! Ой! Кепена! *(Гъазæн киндзи стъолбæл размæ рацæун кæнуй.)*

– Фæстæмæ цæуй Кепена.

Ой! Ой! Кепена! *(Фæстæмæ рацæун кæнуй гъазæн киндзи.)*

Гъ. Уæ зæрдæмæ цæуй нæ кафт, сабийтæ?

Гъæйдæ, мадта еумæ бавзарæн. Слæууæн зилди.

(Сабийтæ зилди слæуунцæ æма гьомбæлгæнæги амундмæ гæсгæ архайунцæ «Кепена» кафун æма зарун.)

IV. Дгъазт: «Зæгъæ раст». 1 ихæслæвæрд

Медес: гьомбæлгæнæг равдесуй гъазæн киндзæ.

Мæнæ киндзæ. Киндзæн ес сæр, цæсгон, финдз. Ростæ. Ес ин дууæ кьохи æма дууæ къахи.

Циуавæр бауæри хæйтти нæмттæ нæ загътон?

(Дзоруй ма еу хатт.)

(Сабийтæ еугæй дзорунцæ, ци бауæри хæйтти нæмттæ нæ загътонцæ, уони.)

II. Ихæслæвæрд. «Бæрзонддæр – ниллæгдæр»

Гъомбæлгæнæг рахонуй еу сабийи размæ.

Сабий лæмбунæг кæсуй е 'мбæлттæмæ æма галеуæрдæмæ æвзаруй, ниллæгдæр ка æй, еци сабийти, рахесæрдæмæ ба бæрзонддæр ка 'й, уони. Сабий гъæуама æ равзурст балæдæрун кæна.

Зæгъæн: Алан æй бæрзонд биццеу,

Алина ба – ниллæг кизгæ,

Алинæ æй Аланæй ниллæгдæр,

Алан ба æй Алинæй бæрзонддæр.

(Алли сабийæн дæр загъди барæ раттун.)

IV. Ихæславард. «Уæллæй – дæллæй, «Сæрæй-бунæй»

Медес: Гъомбæлгæнæги фарстатæн сабий гъæуама дзу-апп радта мæнæ аци фарстатæй пайда гæнгæй: «Сæрæй-бунæй».

– Дæ къæхтæ дæллæй æнцæ, Светæ, æви уæллæй?

– Дæ финдз, Аслан разæй æй æви фæстегæй?

– Æхсарæ, айæ дæ рахес къох æй, æви дæ галеу?

– Дæ аци æнгулдзæ къахбæл æй æви къохбæл?

Зæбæт уæллæй фæууй æви дæллæй? *(Æма уотæ идарддæр.)*

(Еу хатт ма Кепенай ракафун æма разарун кæнун.)

Хуæрзбон нæ иннæ фембæлдмæ.

12 ахури сахат

Темæ: «Финги уæлгъос хедаруни æгъдæуттæ»

Нисантæ: – Сабийти ахур кæнун, финги уæлгъос бадгæй, хе куд дарун гъæуй, уобæл.

– Архайун рæдудæн раст аргъ искæнун сюжетон хузи медесмæ гæсгæ. Гъомбæл кæнун сабийти, хуарз гъуддæгтæй дæнцæгтæ æрхæсгæй:

– Архайун цубур хумæтæг гъудиæдтæ аразунбæл, бæрæг дзурдтæй испайда гæнгæй.

Архайæн фæрæзнитæ: къоппи дæс фишки: цалдæр – хуз-ти хæцца, иннетæ – кæдзос.

4 гъазæн киндзи; фингæ, хуæруйнагтæ йбæл, уотемæй;

сюжетон хузтæ хедаруни æгъдæутти тематикæй; гъзæн киндзæ «Мæдини» дзубанди магнитофони лентæбæл финстæй, (*кызгæ æхе æппæлуй*).

Ахури цуд

Гъомбæлгæнæг æма сабийтæ уати дуари рази лæуунцæ. Гъомбалгæнæги къохи – гъзæн киндзæ. Гъзæн киндзæй гъомбæлгæнæг сабийти расхуайæ-басхуайæ кæнуй.

1. Гъ. Сабийтæ, дуар байгон кæнуни размæ уæ зæрдæбæл æрлæуун кæнетæ хедаруни æгъдæуттæ. Ка растдæр æма æнхæстдæрæй радзора, театрмæ цæугæй циуавæр æгъдæуттæбæл дзурдтан, уони, е уати дуар игон кæндзæнæй фиццаг.

Сабийтæ еугай архайунцæ хедаруни æгъдæутти туххæй радзорун. Ка куд дзоруй, уотæ дуар игон кæнуй æма уатмæ бацæуй.

(Хестæрсæн бунат раттæ; гъæрæй ма дзорæ; кызги дæ разæй бауадзæ, кызгæн фæндаг раттæ æ у. и.)

Гъ. Хуарз багъуди кодтайтæ фæндагбæл хедаруни æгъдæуттæ дæр. Мæнмæ гæсгæ Мæдинаæ æгъдауæн æппундæр неци зонуй.

– Кæми фæррæдудæй Мæдинаæ?

Байгъосун сабийти феппайуйнæгтæмæ уæдта хатдзæгтæ скæнун.

Дгъызт: «Раст æй æви нæ?»

II. Гъомбæлгæнæг æма сабийтæ зилдæгæй къелатæбæл æрбадунцæ. Гъомбæлгæнæг баефтигъта магнитофон æма домуй, цæмæй сабийтæ лæмбунæг байгъосонцæ не 'уазæг «Мæдинаæмæ».

Кызгæ дзоруй: – Е æз дæн. Гъуди ма мæ кæнетæ? Сумах мæн барæвдудтайтæ, рæсугъд пьолци мæбæл искодтайтæ, мæ сæригъунтæ мин ниффастайтæ. Æз адтæн театри, мæ разæй ка бадтæй, еци биццеуæн æ къанфет раскъафтон, фæлмæн къелабæл фæхъхъеццау кодтон. Спектакли

фæсте трамваймæ еугурей разæй багæпп кодтон, зæронд нанай мæ фæсте фæууагътон, нана ралæудзæнæй, е берæ фæббадтæй. Къæразæй кæсæг мæхе скодтон æма билет дæр нæ балхæдтон.

Нур сумахмæ æрбахъæрттæн æма уæбæл зæрдихудт кæнун уатмæ мæ уæ разæй ке нæ бауагътайтæ, уой туххæй.

Гъ. Куд уæмæ кæсуй, сабийтæ, аци кизгæ раст æй æви нæ? Æма уæмæ цæмæн уотæ кæсуй? *(Байгъосун сабийти хатдзæгтæмæ.)*

Гъ. Лæмбунæг игъустайтæ, сабийтæ, æма раст дзурдтайтæ Мæдини æнæгъдау миути туххæй. Циуавæр æнæгъдау миуæ бакодта, кæми фæррæдудæй кизгæ? Еухатт ма радзоретæ, хе куд дарун гъæуй театри, гъæунги, иуазæгуати?

Сюжетон хузтæмæ гæсгæ радзорæ.

Гъ. *(гъæзæн киндзæмæ дзорæгау).* Лæмбунæг æркæсæ мах хæццæ мæнæ аци хузтæмæ, байгъосæ сабийтæмæ, цæмæй алкæми дæр дæхе дарун зонай.

(Сабийтæ еугай дзорунца, хузти ци архайд цæуй, уони туххæй, гъомбæлгæнæг ба син сæ дзуæппитæ æнхæст кæнуй, кæми гъæуа, уоми.)

Дгъазт: «Фингæбæл хедаруни æгъдау»

III. Гъомбæлгæнæг сабийти æргом æздахуй, гъазæн киндзити къуми ци фингæ ес, уомæ.

– Сабийтæ, ци ес фингæбæл?

(Фингæбæл ес аллихузон хуæруйнагтæ; къанфеттæ, чашкити цай, печенитæ, фæткъутæ.

– Сбадун кæнетæ нæ гъазæн киндзити фингæмæ хæстæгдæр сæ къелатæбæл. «Мæдини» дæр ма феронх кæнетæ.

Гъомбæлгæнæг цурд-цурдæй, сабийти къуæрттитæ гæнгæй, гъазæн киндзæ «Мæдини» æрбабадун кодта къелабæл. *Мæдина февналдта къанфеттæмæ æма сæ æ дзиппити æвæруй, фæткъу дæр. Цайцумæнмæ къох бадаргъ кодта æма цай ракалдта.*

Гъ. Сабийтæ, куд уæмæ кæсуй, раст æй «Мæдинæ»?
Ка уи зонуй, фингæбæл бадгæй хе куд дарун гъæуй? Байгъосун сабийтæмæ, уæдта гъомбæлгæнæг хатдзæг искæнуй.

Гъ. Раст æнцæ сабийтæ. Фингæбæл хуæруйнаг æвæрд æрцудæй, уæд гъæуама кæрæдземæн «табуафси» зæгъгæй еугай исбадайтæ. Къанфет уа, печени уа, райсун гъæуй еугай. Хуæрди фæсте ба зæгъун гъæуй «бознæ».

Гъ. Уæхе цардæй мин, сабийтæ, дæнцæгтæ æрхæссайтæ. Уе 'хсæн «Мæдини» хузæнтгæ ес, æви нæййес?

– Еу хатт ма мин радзоретæ, хе куд дарун гъæуй финги уæлгъос бадгæй. *(Байгъосун 3–4 сабийемæ. Кæрæдземæн зæгъун «табуафси»; хæлæф ма кæнæ; хуæргæ-хуæрун дзоргæ ма кæнæ; дæ къох ку нæ хъæрта, уæд дæ фарсмæ бадагæй рагорæ: «табуафси, раттæ мин фæткъу», бознæ зæгъун.)*

Гъ. Хуарз, сабийтæ. Нур сумах зонетæ, фингæбæл хе дарун куд гъæуй, уой. Иннæ хæтт ба цæудзинан баба æма нанама иуазæгуати. Аллон фингæбæл циуавæр хуæруйнагтæ хуардтонцæ, уой базондзинæн.

Дзоргæ гъазт

Гъ. Мæнæ къоппи ес фишкитæ. Хузæмæ гæсгæ фишкæ ка исеса, е дзоруй, хе куд фæддаруй фингæбæл бадгæй: табуафси, бознæ, хæлар. Байгъосун 3–4 сабийемæ, кæд ма рæстæг уа, уæд иннетæн дæр дзурди барæ ратгун.

Гъ. Ацибон ма еу хатт нæ зæрдæбæл æрлæуун кодтан адами астау хедаруни æгъдæуттæ. Цубурæй базонгæ ан, финги уæлгъос бадгæй, хе куд дарун гъæуй. Нæ иннæ фембæлди лæмбунагдæр дзордзинан финги уæлгъос хе даруни æгъдæуттæ æма аллон хуæруйнагти туххæй. Хуæрзбон. Нæ иннæ фембæлдмæ.

13-аг ахури сахат

Темæ: «Зумæг»

Нисантæ: – Хе царди хабæртгæбæл дзоргæй ахур кæнун,

анзи афэнттæй кæцими цудæй архайд, уой исбæрæг кæнун. Дзоргæ гæнгæй, пайда кæнун хумæтæг даргъ гъудиæдтæй.

Идарддæр архайун лæвæрд дзурдтæн сæ минеуæг исбæрæг кæнунбæл.

– Гъудиади грамматикон арæзтмæ фулдæр æргом æздахунбæл архайун баст дзубандий медæгæ (сабий дзоруй, гъомбæлгæнæг ба ин æ радзурд финсуй, кенæ ба интервьюти хузи дзубанди аразуй).

Ахури цуд

(Гъомбæлгæнæг æма сабийтæ къæрази рази лæуунцæ æма бони туххæй дзорунцæ).

1. Гъ. Ацибон мах зумæги туххæй радзурдтæ гъуди кæндзинан. Рагъуди кæнайтæ ци фæууй æрмæстдæр зумæги? *(Мет, уазал, цонæгътæ æ у. и.)*

Гъ. Мет ба циуавæр фæууй, сабийтæ? *(Хæрст-хæрстгæнагæ, уорс, хæмпос, фæлмæн.)*

– Бонигъæдæ ба циуавæр фæууй зумæги?

(Сабийтæ еугæй дзорунцæ: уазал, мет фæууаруй, бурдæн хæссуй.)

– Бæлæстæй ба ци зæгъун æй уæ бон?

(Бæлæстæ сæ фæллад уадзунцæ; «фунæй кæнунцæ», метæй сæхе бамбарзтонцæ, уотемæй).

– Цæрæгойтæ æма мæргътæ ба? Ани туххæй ба ци зæгъдзинайтæ?

(Зумæгон мæргътæ уазалæй нæ тæрсунцæ, фал син хуæруйнагтæ дæттун гъæуй, уой туххæй æма зумæги мæргътæн хуæруйнаг ерун зин æй.)

II. Гъазт: «Интервью»

Гъ. Циуавæр дзурдтæ ес зæгъæн зумæги туххæй, Зæлина? Мæнæ микрофонæй радзорæ, цæмæй дæ рæвдауæндони еугур сабийтæ дæр фегъосонцæ.

(Суæллон дзоруй: «Бæрæ мет ес зумæги. Бонигъæдæ æй

уазал. Бурдаен хæссуй, фал уæддæр зумаггон æрдзæ фæууы рæсугъд, уæлдаф ба – сугъдаг.)

Байгъосун 2–3 сувæллонемæ.

Гъ. Уæ интерьертæ уин æнæгъæнæ рæвдауæндонмæ дæр фегъуста. Хуæздæр ка радзурдта зумаггон æрдзи туххæй, уой радзурд ба æз мæнæ ниййергути къуми бафедар кæндзæнæн. Уадзæ, æма уæ уæ маддæлтæ дæр зононцæ, куд аййев дзоретæ дигоронау.

Сумахмæ ба ке радзурд хуæздæр фæккастæй æма цæмæн?
(Байгъосун сабийти гъудиаедтæмæ.)

Змæлгæ гъазт: «**Мети гæлæботæ æма думгæ**»

Медес: сабийтæ дууæ къуаребæл дех кæнунцæ: еуетæ «мети гæлæботæ», иннетæ – «думгæ».

Думгæ ку æрбадумуй: «у-у-у», уæд «гæлæботæ» уати зелдох кæнун райдайунцæ.

Думгæ æрсабур æй æма «гæлæботæ» бадунцæ зæнхæбæл.

Иннæ хатт ба «гæлæботæ» уодзæнæнцæ «думгæ», «думгæ» ба – «гæлæботæ».

(Гъазунцæ 2–3 хатти.)

II. Гъомбæлгæнæг ма еу хатт дзоруй, сабийтæ зумаги минеугутæй кæцити ранимадтонцæ, уони: *(уазал, метгун, бурдаен);* æма мет циуавæр æй? *(фæлмæн, уорс, хæрст–хæрстгæнагæ, æрттевагæ.)*

– Базонайтæ, цæй туххæй дзордзæнæн нур ба: зумаг æви мети? Ка тагъддæр базона гъæугæ дзурд, е мæмæ исдзордзæнæй:

«Уаруй уорс хæмпос ...» *(Мет)*

– Цæй туххæй радзурдтон? *(Мети туххæй.)*

– Ци загътон мети туххæй?

(Уаруй уорс, хæмпос мет.)

Зумаги туххæй дæр радзорун.

Гъазт: «**Уодагас дзурдтæ**»

1 вариант

Медес: гьомбæлгæнæг лæдæрун кæнуй, гъазт уотæ цæмæн хуннуй, уой. Аци гъазти «дзурдти» роли гъаздзæнæнцæ сабийтæ.

Зæгъæн: «Фатимæ, ду уодзæнæ дзурд «бæлæстæ».

– Циуавæр дзурд уодзæнæ, Фатимæ? (*Бæлæстæ.*)

Домуй, цæмæй дзора гъæрæй.

– Сабийтæ, циуавæр дзурд æй Фатимæ? (*Бæлæстæ.*)

– Ду, Димæ, дзурд «бамбарзта». Светæ ба – «Мет».

(Гьомбæлгæнæг Фатимæма ци фарстатæ равæрдта, алли сабийтæ дæр уони дæттуй, сабийтæ ба дзуапп дæттунцæ.)

Нæ дзурдтæ лæуунцæ фæрсæй-фæрстæмæ (*равдесуй, сабийтæ куд лæуунцæ, уой*). Фиццаг Фатимæ зæгъуй æ дзурд «бæлæстæ», уæдта Димæ. Фæстагмæ дзоруй Светæ – «мет». Сувæллæнтæ дзорунцæ сæ дзурдтæ, гьомбæлгæнæг ба лæдæрун кæнуй, сабийти дзурдтæй ке рауайуй гъудиадæ: «Мет бамбарзта бæлæстæ».

Бафедар кæнуй гъудиади дзурдтæ куд лæуунцæ, уой.

Гьомбæлгæнæг домуй, цæмæй «дзурдтæ» – сабийтæ фæйнердæмæ рацæуонцæ; къохти æрдзæф фегъосгæй, нæуæгæй сæ бунæтти æрлæууонцæ.

– Раст ислаудтæнцæ нæ «дзурдтæ»? (*Алли сабий дæр ай-йев æма гъæрæй дзоруй æ дзурд æма райсуй, æ фæсте ци «дзурд» лæууй, уой къох.*)

Иннæ сабийтæ лæмбунæг кæсунцæ æма игъосунцæ, кæд радуйонцæ, уæд раст кæнунцæ «дзурдтæ»).

2 вариант

Сабийтæй æхе лæмæгъдæр ка равдиста, уомæй гьомбæлгæнæг домуй, цæмæй фæстаг «дзора» æма зæгъа: (*Бæлæстæ.*)

Сабий дзурдтæй еуей еуварс ралæуун кæнуй.

Гъ. Циуавæр дзурд рахаудтæй нæ гъудиадæй?

(*Бæлæстæ.*)

– Циуавæр дзурдтæ ма байзадæй нæ гъудиади?

(Мет, бамбарзта.)

– Ци нәмә рауадәй, дзурд «бәләстә» ку рахецән кодтан, уәд? *(Мет бамбарзта.)*

Уотә гьудиади алли дзурди хәццә дәр ес уәхән архайд равдесән.

3. Цуппаррәнгьонтә мур (цъ) хәццә

Гь. *(аййев кәсун дзурдтә).* Цал иуәнgebәл радех кәндзәнән дзурд?

(Кәд сабийти бон нә уа, уәд гьомбәлгәнәг ләдәрун кәнуй дзурд гьәрәй әма хайгай раст дзоргәй, цәмәй сувәллони бон уа банимайун, цал хатти әрләудтәй дзоргәй.) Цал хатти әрләудтән, уал иуәнги ес дзурди.

Кәронбәттәни ма гьомбәлгәнәг домуй, цәмәй мур (цъ) ци дзурдти ес, уони дәргвәтинәй радзоронцә.

14-аг ахури сахат

Темә: «Зумәг»

Нисантә: – Идарддәр ахур кәнун сабийти хумәтәг даргь гьудиәдтә аразунбәл. «Кәсунбәл» фәлтәрун гьудиади медәгә дзурдтә сә бунәттәй баййевгәй. Гьудиади медәгә дзурдтә кәрәдзей фәсте раст бәттун, уәдта сә сә бунәттәй әййевгәй, раст «кәсун».

Еухузон зәллангадә кәмән ес, уәхән дзурдтә гьуди кәнунбәл ахур кәнун. Фәлтәрун аллихузон гьәләсиуагәй сугьдәгдзоруйнәгтә дзорунбәл.

Рагагьоммә куст: гьомбәлгәнәг рагацау әртә сабийей хәццә ахур кәнуй 2 гьудиади: «Зелим ласуй цонәгь», «Цонәгь гуруй әхуәдәг». Фиццаг гьудиади алли сабий дәр гьудиади грамматикон арәзтмә гәсгә дзурдти рәнгәвәрд раст багьуди кәнуй. Дуккаг гьудиади сабийтәй алкәдәр ә дзурд дзордзәнәй, әрмәст әртә сабийи дзорунцә еумә.

Ахури цуд

1. Гъомбæлгæнæг æма сабийтæ гъазунцæ «дзурдтæй».

Æ размæ рахонуй, рагацау ци сабийтæ бацæттæ кодта, уони. Домуй, цæмæй дзурдтæ зæгъонцæ гъæрæй æма ай-йев: «Зелим», «ласуй», «цонæгъ».

Гъ. Ци радзурдтонцæ сабийтæ – «дзурдтæ»?

С. Зелим ласуй цонæгъ.

Гъ. Циуавæр дзурд æй фиццаг, дуккаг, æртиккаг?

(Сабийтæ дзорунцæ сæ гъудитæ.)

Гъ. Ка уи баамондзæнæй «сабийтæй» арæзт гъудиади дзурд «ласуй?» *(Сабийтæ амонунцæ.)*

Гъ. Нур ба аци «сабийтæй» аразæн æндар «дзурдтæ».

Байгъосетæ сæмæ.

(Гъомбæлгæнæги домæнмæ гæсгæ дзорунцæ дзурдтæ: «цонæгъ», «гуруй» «æхуæдæг».)

Гъ. Ба сæ лæдæрдтайтæ? *(Сабийти дзуæппитæмæ байгъосун.)*

– Цума цæмæннæ балæдæрдтайтæ, «сабийтæ» ци дзорунцæ, уой? Цæмæй сæ раст балæдæрæн, уой туххæй ци бакæнун гъæуй?

Кæд сабитæн зин уа дзуапп раттун, уæд син гъомбæлгæнæг лæдæрун кæнуй æхуæдæг: «Нæ сæ балæдæрдтæн уой туххæй, æма æртемæй дæр еумæ дзорунцæ.

Цæмæй гъудиадæ фегъосæн æма балæдæрæн, уой туххæй гъæуама сабийтæ сæ дзурдтæ дзоронцæ еугæйттæй, æттæгвæстети.»

Гъ. Нурба дзоретæ дзурдтæ радугай.

– Циуавæр гъудиадæ нæмæ рауадæй?

С. «Цонæгъ гуруй æхуæдæг»

II. Гъазт: «Базонæ дзурд» 1-аг гъазт

Гъомбæлгæнæг ракæнуй размæ æртæ сабийи.

1-аг – «кизгæ», 2-аг – «уарзуй». Дзурдтæ дзоруй гъæрæй, цæмæй сæ фегъосонцæ еугурæй дæр.

3-аг сабийæн æ гъоси бадзордзæнæй дзурд «къанфет».

Гъ. Циуавæр дзурд загътон æрттикаг сабийæн?
(*Байгъосун сабийти гъудиæдтæмæ (4–5 сабийемæ)*, уæдта гъомбæлгæнæг æхуæдæг дзоруй, дзурдтæй ци гъудиадæ æргъуди кодта, уой.)

«Кизгæ уарзуй къанфет».

«Кизгæ уарзуй къанфет».

Сабийтæ ци дзурдтæ æргъуди кодтонцæ æртиккаг сабийæн, уонай цалдæр гъудиади аразуй. Фиццаг дууæ сабийей хæцца æртиккаг сабий ислæууй æ нæуæг дзурди хæцца. Иннетæ ба кæсунцæ гъудиадæ: «Кизгæ уарзуй гъазун» æ у. и.

2-аг гъазт

Дзурдтæ сæ бунæттæй баййевæ æма «бакæсæ» гъудиадæ:
«Уарзуй кизгæ къанфет?»

«Къанфет уарзуй кизгæ?» (Алли гъудиади дæр фæстаг дзурд интонацийæй исбæрæг кæнун, æма скæнун хатдзæг: дзурдтæ еу æнцæ, гъудиæдтæ ба – аллихузон.)

III. Гъомбæлгæнæг кæсуй, сабийтæ ке зононцæ, уæхæн æмдзæвгæ

Гъазт: «Бафтауæ дзурд»; кенæ ба «Идарддæр зæгъæ»

Дзурдтæ кæсгæй, алли рæнгъæй дæр фæстаг дзурд нæ бакæсуй. Сабийтæ сæхуæдтæ гъæуама иссеронцæ гъæугæ дзурд. Зæгъæн:

1. Мети гæлæботæ тæхунцæ.
2. Мети гæлæботæ æрттевунцæ.
3. Мети гæлæботæ хæрст-хæрст кæнунцæ.
4. Мети гæлæбо тайуй.

Алли хатт дæр гъæугæ дзурд ку иссерунцæ, уæд гъомбæлгæнæг сабийтæн балæдæрун кæнуй, гъудиадæ сæмæ ке рауадæй, уой. Æма ма 'й еухатт еумæ радзоронцæ, гъудиади дзурдтæ гъæлæсиуагæй раст æма аййев дзоргæй.

Гъ. Бознæ, сабийтæ. Хуарз архайдтайтæ ацибон ахурти. Нæ иннæ фембæлдмæ.

Хуæрзбон.

15-аг ахури сахат

Темæ: «Хуайраги продукттæ»

Нисантæ: – Зæрдæбæл æрлæуун кæнун хуайраги продуктти нæмттæ (5–7).

Зонун, цæмæн гъæунцæ; циуавæр хуæруйнагтæ скæнæн ес аци продукттæй; кæми сæ исамал кæнæн; ци уавæри æфснайд цæунцæ.

– Æртæстон хауæни номдартæй аразун номон хауæни номдартæ; фæлтæрæн «Цæмæй ци рауайдзæнæй» – æй спайда гæнгæй; гъудиæдтæ аразун бæттæгти хæццæ.

– Архайун, цæмæй сабийтæ лæдæронцæ, хуайраги продукттæ адæймагæн куд зинаргъ æнцæ, уой.

Архайæн фæрæзнитæ: хузтæ-хуайраги продукттæ: дзол, фид, къанфет, æхсир, айкæ, инсад æ у.ид., гæнæн кæд уа, уæдта продукттæ равдесун.

Рагацау бакæсун радзурд «Еу æрдæг Фатъийæн» Токати Дз. Киунугæ «Ирон æвзаг рæвдауæндони»

Ахури цуд

Гъомбæлгæнæг дзоруй хуайраги продукттæй æртей ном: «Еу, дууæ, æртæ, дзорæ мæ фæсте».

Æхсир, фид, цай;

Царв, цихт, дзол æ. у. и д.

(Сабийтæ дæр гъæуама радзоронцæ, гъомбæлгæнæг ци дзурдтæ загъта, уони 2–3 хатти.)

1. Гъазт: «Цæмæй ци рауайдзæнæй?»

(Гъомбæлгæнæг равдесуй продуктти хузтæ, кенæ ба продукттæн сæхе ама дæттуй хузæг.)

Зæгъæн: «Айкæй ци рауайдзæнæй?» *(Хъайла.)*

(Сабийтæ гъæуама дзуапп раттонцæ номон хауæни номдарсæй.)

– Инсадæй рауайдзæнæй *(дзол).*

– Æхсирæй рауайдзæнæй *(цихт).*

- Фидæй рауайдзæнæй (*катлет*).
- Фæткъуйæй рауайдзæнæй (*дон*).
- Картофæй рауайдзæнæй (*картофгун*).

2. Гъазт: «Уотæ æй?»

Гъазти пайда кæнун вазуггин гъудиæдтæй бæттæг «ба»-и хæцца.

Цихт – агувзи, цай ба – тæбæгъи. Уотæ æй?

Кампот никкодтон ведрай, дон ба – чашки. Уотæ æй?

Цай скодтон теби, катлет ба – цайдани. Уотæ æй?

Къере – кастрюнки, борщ ба – теби. Уотæ æй?

Æхсир – тæбæгъи, касæ ба – агувзи. Уотæ æй?

(Сабийтæ æрхайунцæ гъудиадæ исраст кæнунбæл.)

Гъомбæлгæнæг дæтгуй нæуæг ихæславæрттæ сабийтæн:

Фаризæт, къанфет къоппи исæвæрæ, печенитæ ба – тæбæгъи.

Светæ, ратгæ Хетæгæн печенитæ, къанфет ба исæвæрæ дæ дзиппи.

Заур, ду райсæ фæткъу, Сослæнæн ба ратгæ кæрдту.

(Гъомбæлгæнæг иннæ сабийтæй домуй, цæмæй, се 'мбæлттæ ци ихæславæрттæ æнхæст кодтонцæ, уони туххæй ма еу хатт радзоронцæ æма рабæрсæг кæнонцæ ху-айраги продуктти нæмттæ.)

3. Бакæсун радзурд «Еу æрдæг Фатъийæн æма беседæ иса-разун.

4. «Гъазæн киндзæ Мадини игураёнбон».

(Пайда кæнæн предметти макеттæй.)

Гъ. Мæдинæн ацибон æ игураён бон æй. Мах уодзинан иуазгутæ, Мæдинаæ ба нæ хинцгæ кæндзæнæй. Фиццаг бал бахуæрдзинæн туйра, къере, гетъре æма помидорæй салат, уæдта цай бацумдзинан тьорт æма къанфетти хæцца, кампот ба гаганæмгутæй уодзæнæй.

(Гъомбæлгæнæг сабийтæмæ фарстатæ раттуй, ци цæй хæцца хуæрдзæнæнцæ Мæдини игураён бони.)

Гъ. Сабийтæ, игураенбони лæварæн Мæдинæн нæ зар разарæн.

Сабийтæ зилдæг лæуунцæ, гъомбæлгæнæг æ къохмæ райста гъазæн киндзæ æма зарунцæ зар еумæ.

16-аг ахури сахат

Тема: «Транспорт»

Нисантæ: – Сабийти зæрдæбæл æрлæуун кæнун, транс порти туххæй ци зонунцæ, уой.

– Архайун æндагбунатон æма æртæстон хауæнти номдартæй пайда кæнун лексикон фæлтæрæнти: «Цæуæн иуазæгуати горæтмæ», «Æз райдайдзæнæн, ду кæронмæ рахъæртун кæнæ», «Зæгъæ раст».

– Архайун гъазæнбæл радзурд æргъуди кæнун æма ‘й найзустъ багъуди кæнунбæл.

– Дзурдти мурон анализ: «Иссерæ хузæ».

Архайæн фæрæзнитæ: аллихузон транспорти хузтæ æма гъазæнтæ – сюжетон хузæ «Уæзласæн машинæ», хузтæ: мотоцикл, поезд, науæ дони, ракетæ, хуæдтæхæг, троллейбус, автобус, трамвай æма у.и д.

Ахури цуд

Сабийтæ зилди лæуунцæ. Гъомбæлгæнæг сабийтæн байуаруй алли транспорти хузтæ æма сæ домуй радзорун:

I. 1-аг фæлтæрæн: «Иуазæгуати цæуæн горæтмæ».

– Цæми цæудзæнæ ду, Хетæг, горæтмæ?

Алли сабий дæр æ хузæмæ гæсгæ дзоруй:

Æз цæудзæнæн горæтмæ машини.

Æз цæудзæнæн науи.

Æз цæудзæнæн поезди æма у.и д.

2-аг фæлтæрæн: «Æз райдайдзæнæн, ду кæронмæ рахъæртун кæнæ»

(Гъомбæлгæнæг амонæн фæйнагбæл транспорти хузтæ дугæйттæй фæдар кæнуй кæрæдзей фæсте.)

Зæгъæн: машинæ цæуй фæндагбæл, науæ ба накæ кæнуй денгизи.

(Фиццаг хузи туххæй дзоруй гъомбæлгæнæг æхуæдæг, дуккаг хузи туххæй ба дзоруй сабий, уæдта аразунцæ (сабийтæ) али дзурди хæццæ дæр гъудиадæ.) **Зæгъæн:** машинæ цæуй фæндагбæл, науæ ба накæ кæнуй дони.

Трамвай цæуй æфсæнвæндагбæл, хуæдтæхæг тæхуй уæлдæфи æ. уотæ ид.

I II

Хузтæ: Машинæ – науæ
 Трамвай – хуæдтæхæг
 Мотоцикл – науæ
 Науæ – ракетæ
 Ракетæ – поезд
 Трактор – хуæдтæхæг

3-аг фæлтæрæн: «Ци цæй хæццæ хæлар æй?»

(Цæдесон хауæни номдартæй пайда кæнун теми хæццæ баст фарстатæн дзуапп дæтгæй.)

Машинæ «лимæн» автобуси хæццæ æй æви дони?

Хуæдтæхæг «лимæн» арви хæццæ æй æви дони?

Науæ «лимæн» денгизи хæццæ æй æви зæнхи?

Поезд «лимæн» фæндаги хæццæ æй æви арви?

(Æма уотæ идарддæр, али сабийæн дæр зæгъуни барæ раттун.)

Уолæфти рæстæг: «Хуæдтæхæг»

Сабийтæй алкедæр ислæууй æ къахифиндзтæбæл, къохтæ ивазуй хæрдмæ, уæдта сбадунцæ ниллæг сæ уæргутæбæл, къохтæ фæйнердæмæ базуртау райтиндзунцæ æма дзорунцæ:

Мах тæхæн, тæхæн уæлиау. (Фестунцæ уæләмæ.)

Мах тæхæн, тæхæн ниллæг. (Æрбадунцæ ниллæг.)

Идард тæхæн, тæхæн, тæхæн. (Ратæхунцæ гъомбæлгæнæгæй идард.)

Мах тæхæн, тæхæн, хæстаг. (Гъомбæлгæнæгмæ æрбатахунцæ.)

(2–3 хатти рагъазунцæ, цæмæй дзурдтæ багъуди кæнонцæ.)

II. Уæзласæн машинæ

Æрдзубанди кæнун æма исаразун радзурд хузтæмæ гæсгæ.

Циуавæр æй уæзласæн машинæ?

Гъомбæлгæнæг æма сабийтæ еумæ архайунцæ радзурд радзорунбæл:

Гъ. Мæнæ айæ æй уæзласæн машинæ. (*Равдесуй хузæ.*)

Цæй асæ æй машинæ?

С. Машинæ æй устур, бæрзонд, даргъ.

Гъ. Аци машинæ ласуй аллихузон уаргъ. Ци ес машинæн уаргъ ласунæн?

С. Ес ин устур даргъ гуфæ. Мæнæ а ба æй æ кæбинæ, бадуй си шофер (*Амонунцæ шофермæ.*)

Гъ. Машинæн фæстегæй гуфæ ес, разæй ба – мотор.

Размæ ба цæй фæрци цæуй уæзласæн машинæ?

С. Ес ин цуппар тумбул цалхи. Цæлхитæ зелунцæ, машинæ размæ цæуй.

Радзурд 2–3 хатти дзорунцæ сабийтæ радугай, цæмæй æй хуарз багъуди кæнонцæ.

III. Мурон анализ:

Гъомбæлгæнæг теми хæццæ баст хузти нæмттæ аййев æма сугъдаг дзоруй, цæмæй сабийтæмæ муртæ раст игъусонцæ.

Домуй, цæмæй байамононцæ уæхæн хузæ, æ номи æвзаг кæмæн «искосун кæна мотор»»: р-р-ракетæ, хуæдтæхæг, вер-р-ртолет, автобус, науæ, тр-р-рак-тор-р-р, машинæ, тр-р-роллейбус, поезд, мотоцикл, тр-р-рамвай.

Гъ. Хуарз. Сабийтæ, нур ба ма мин еу хатт радзоретæ, ка уи циуавæр транспортбæл фæццудæй горæтмæ иузаæгуати.

(*Сабийтæ архайунцæ.*)

Хуæрзбон, нæ иннæ фембæлдмæ.

17-аг ахури сахат

Тема: «Дэсниæдтæ» (Професситæ)

Нисантæ: – Радзурди медес хе дзурдтæй дзорунбæл архайун.

– Сбæлвурд кæнун дзурд «дэсниади» нисан.

– бæрæг дэсниади косугти ци гъæуй, еци предметти нæмттæ зонун.

– Алли хузи архайдмæ гæсгæ базонун, циуавæр дэсниадаæ ес адæймагмæ. (*Пантомимæ.*)

Архайæн фæрæзнитæ: Хъантемурати Клари радзурд «Ма тæрс». Киунугæ «Нæ хурты хуртæн», 210 фарс.

Ахури цуд

I. Гъомбæлгæнаг кæсуй радзурд æма раттуй сабийтæмæ фæрститæ:

1. Цæбæл дзоруй финсæг радзурди?

2. Цæмæ схудта радзурд «Ма тæрс»?

3. Минкый кизгæ Лени кумæ бакодтонцæ скъоладзаутæ?

4. Цæбæл фæцæй радзурд?

Байгъосун сабийти дзуæппитæмæ æма ма еу хатт бакæсун радзурд.

Гъ. Сабийтæ, гъæйдæ ниффинсæн финстæг иннæ рæвдауæндонæмæ, уонæмæ уæхæн киунугæ нæййес. Су-мах мин дзоретæ, радзурдæй ци багъуди кодтайтæ, уой. Æз ба финсдæнæн. Уадзæ æма еци сабийтæ дæр базонгæ уонцæ аци радзурди хæццæ.

Гъомбæлгæнаг цалдæр сабийей размæ ракаенуй сабийтæ сæхуæдтæ æвзаруницæ ка дзордзæнæй фиццаг, дуккаг, ка радзордзæнæй радзурди кæрон, гъомбæлгæнаг финсуй.

Иннæ сабийтæ ба лæмбунæг игъосунцæ æма хатдзæгтæ кæнуницæ: раст аразуницæ гъудисæдтæ, уотæ зæгъун æмбæлуй æви нæ.

Змæлгæ гъазт «Аэробика». Икъати Вл.

Еу, дууæ, æртæ, цуппар,
Къохтæ – гурабæл.
Къохтæ реуи размæ телæ, –
Кафгæ, –
Дæ алливарс æрзелæ.
Гæпп фæстæмæ,
Гæпп фæстæмæ,
Гæпп, гæпп, гæпп
Кæнис мæнмæ.
Рæвдзæдæр, фæндур,
Рæвдзæдæр цæгъдæ.
Хестæр, сабийтæн æмдзæгъд!

II. Гъомбæлгæнæг ма еухатт дзубанди кæнуй радзурд «Ма тæрс»-и туххæй.

Ци кустгæнæг адтæй Бæройти лæг?

Кæми куста? Циуавæр дæсниадæ имæ адтæй?

Гъ. Раст зæгъетæ. Бæройти лæг адтæй милиционер. Куста милици. Æма æ куст цæй медæгæ æй?

С. Адæми гъæуай кæнуй; къæрнæхти ахæссуй...

Гъ. Æртæ дзурдемæй ка исараздзæнæй гъудиадæ, еу дзурд милиционер куд уа, уотæ.

(Сабийтæ дзорунцæ еугай, кæми гъæуи, уоми срæст кæнуй сабийти.)

III. Циуавæр дæсниæдтæ ма зонетæ?

(Байгъосун сабийтæмæ.)

Рагъуди кæнайтæ, циуавæр предмет гъæуи милиционери æ кусти? *(Сабийти гъудитæ.)*

Гъ. Хуйæги дæсниадæ кæмæ ес, еци адæймаг ба ци фæккосуй?

С. Хуйуй дарæс: пьолцитæ, хæлаф, хæдона, пæлитотæ.

Гъ. Циуавæр косæндзаумауæй пайда кæнуй хуйæг æ кусти?

С. *(Халæ, содзийнæ, кæрдæн, мел, ручка, хъумац.)*

Гъ. Дзабурхуйæгæн ба æ куст ци æй?

(Хуйуй дзабуртæ, туфлитæ, уæдта сæ цалцæг дæр кæнуй.)

– Циуавæр косæнгæртæ гъæуй дзабурхуйæги ба?

(Зæгæл, борæмæдзæ, дзæбокаæ, содзийнæ?)

Гъ. Дохтурæн ба æ куст ци æй, сабийтæ?

(Сæйгитæ дзæбæх кæнуй; байгъосуй, тæвдæ баруй...)

– Æ куст ба циуавæр косæндзаумæуттæй пайда кæнуй дохтур? *(Шприцтæй, бæмпæгæй, тæвдæбарæнæй.)*

Гъ. Еу дзурдæй, хуйæг ци хуйуй? *(Хуйæг хуйуй дарæс.)*

– Дзабурхуйæг ци хуйуй? *(Дзабурхуйæг хуйуй æма цалцæг кæнуй къахидарæс) æма у.и.д.*

IV. Гъзт: «Бацеу-бацеу»

Циуавæр дæсниадæ ес аци адæймагмæ? Гъомбæлгæнæг архайдæй равдесуй цалдæр хузи дæсниади: рæвдауæг *(цума пълтæ швабрæй сæрфуй)*. Сабийти дзуапп: рæвдауæг швабрæй сæрфуй пъл.

Пианист *(цума пианинæй цæгъдуй)*.

Дохтур *(цума сæйгæмæ игъосуй)* æма у. и. д.

Кæронбæттæни, сабийтæй ке фæндуй, е архайдæй *(мимикæй)* равдесуй алли хузи дæсниæдтæ, гъомбæлгæнæг ба гъæуама базона, циуавæр дæсниадæ ес, сабий ке равдис-та, еци адæймагмæ.

Хуæрзбон. Нæ иннæ фембæлдмæ.

18-аг ахури сахат

Тема: «Спорт»

Нисангæ: – Сабийти дзурдуати ниффедар кæнун алли дæс-ниæдти хузтæ.

– Базонгæ кæнун сабийти дзурд «спорт»-и нисани хæццæ: циуавæр спорти хузтæ ес, ци пайда æй спорт «æнæнездзийнадæн»? Дзурд «спортивон»-и хæццæ бабæттун номдар *(спортивон зал, спортивон еристæ, спортивон дарæс æ.у.и.д.)*. Архайун вазуггин дзурдтæ аразунбæл.

– Муртæ (хъ) æма (къ) сугъдæг дзорунбæл архайуни фæлтæрæн «Æвзаг»-æй пайда кæнгæй.

Рагагъоммæ куст: еристæ равдесун спортивон гъæзтитæй.

Цæстæйуингæ æрмаг: киунугæ «Нæ хурты хуртæн». Айларти М., 149 ф. «Лæппутæ». Даурæ, 187 ф. «Аэробикæ». 2 зилди: сурх, бор.

Сюжетон хузтæ спортæй алли хузти архайгутæй (*велосипедист, футболист, хоккеист, фигурист*).

Спортивон дарæси хузтæ (*кедтæ, футболкæ, кроссовкитæ*), спортивон инвентари хузтæ (*велосипед, къæлæтгунтæ, «бæх», къозо æма æнд.*).

Ахури цуд

I.

Гъ. Уæ сæумæ хуарз, сабийтæ!

Æзинæ нæмæ рæвдауæндони ци игъæлдзæг адтæй! Скъоладзаутæ дæр ма нæмæ иуазæгуати адтæнцæ. Цума цæмæн?

Байгъосун сабийтæмæ.

Гъ. Раст загътайтæ. Æзинæ нæ рæвдауæндони еристæ цудæй. Скъоламæ ке цæттæ кæнæн, еци сабийтæ æма фиццагкъласонти æхсæн цудæнцæ еристæ.

Дзурд «ерис» куд лæдæретæ, сабийтæ?

(*Сабийти дзуæппитæмæ байгъосун, уæдта хатдзæгтæ искæнун.*)

Гъ. Сабийтæ, еристæ цæмæй цудæнцæ: хуæрунæй, дзорунæй, зарунæй, кафунæй?

(*Гъомбæлгæнæг алли хузи фарстатæ дæттуй сабийтæмæ.*)

Сабийти дзуæппитæ: (*гæпп кæнунæй, туруса хæссунæй, къозо æнтъохунæй æма у.и д.*).

Гъ. Еристæ: хæрдмæ гæпкæнунæй, дæргъæмæ гæпкæнунæй, туруса хæссунæй, ледзунæй еу дзурдæй куд зæгъæн ес?

Сабийтæй алкедæр æ гъуди зæгъуй.

II. Аци еристи хузтæ хаунцæ спортмæ.

Циуавæр еристæ адтæй, сабийтæ, нæ рæвдауæндони?
(*Спортивон еристæ.*)

Гъ. Куд гъуди кæнетæ, цæмæн гъæуи спортæй архайун?
Байгъосун 3–4 сабийемæ.

Гъ. Циуавæр спорти хузтæ зонетæ?
Еристæмæ цæттæ гæнгæй ци архайунцæ спортсментæ?
(*Ледзунцæ, гæпп кæнунцæ дæргъæмæ, хæрдмæ, накæ кæнунцæ æма у.и д.*)

Еристæ ба кæци рауæн цудæнцæ рæвдауæндони?

С. Спортивон зали.

Гъ. Циуавæр дарæс адтæй нæ ерискæнгутабæл?
(*Уорс майкитæ æма сау шортитæ еукъуари архайгутæбæл. Цъæх шортитæ æма сурх майкитæ ба – иннæ къуари спортсментæбæл.*)

Уолæфти минут «Аэробикæ». Даурæ.

Гъ. Еристæ куд цудæнцæ, уой фæууидтан. Цæмæй сумах бон дæр уа спортивон еристи архайун, уой туххæй æррæстæ слæууетæ æма еумæ мæ фæсте дзоретæ:

1, 2, +3, 4. (Нимайунцæ.)

Рæвдзæдæр уо, –

Дæ бунат ерæ. (*Зилди æрлæуун.*)

Къæхтæ – еумæ.

Къохтæ – ’ндагъд.

Гæпп фæстæмæ,

Гæпп фæрсмæ,

Гæпп, гæпп, гæпп кæнис мæнмæ.

Къæхтæ радугай размæ æвæрæ.

(*Гæпп кæнунцæ гъомбæлгæнæгмæ, размæ.*)

1, 2, 3, 4 (*нæуæгæй бабæй нимайунцæ.*)

Къохтæ – гурабæл.

Кæнæ губур (*æргубур кæнун, къохтæй астæутæбæл хуæцгæй*).

Исраст кæнун (*раст ислæуун.*)

Гъенур дæ гурæ,
Къохтæ реуи размæ телæ – (къохтæ размæ телуй).
Гæпп фæстæмæ, гæпп фæрсмæ,
Гæпп, гæпп, гæпп кæнис мæнмæ.

(Гъомбæлгæнæги æрдæмæ бабæй гæпп кæнунцæ.)

1, 2, 3, 4

(гъазт цæуй 1–2 хатти.)

III.

Гъ. (бафедар кодта спорти алли хузи сюжетон хузтæ амонæн фæйнæгбæл).

Æркæсетæ лæмбунæг хузтæмæ æма зæгъетæ, циуавæр спорти хузтæ базудтайтæ?

Сабийтæй алке дзуæппмæ дæр байгъосун, кæд син зин уа кæцидæр спорти хузæ равзарун, уæд син æй гъомбæлгæнæг æхуæдæг лæдæрун кæнуй. Кенæ ба сæмæ раттуй аллихузи фарстатæ.

Зæгъæн: гæппитæгæнæг. Фарст: «Цæй сæрти гæпп кæнуй? Кæд гæпп кæнуй, уæд ка æй?» (Гæпгæнæг.)

Гъ. Байгъосетæ цуппæрæнгъонтæмæ.

1. Мæ хуæздæр æмбал Фаде

Уарзуй гъазун ерисæй.

Дууæ анзи фæд-фæде

Чемпион æй теннисæй.

Куд уæмæ кæсуй, сабийтæ, теннис спорти хузæ æй?

Теннисæй ка гъазуй, уой ба хонæн куд? (Теннисист)

2. Ерис цудæй футболæй;

Нæ хуæздæр гъазæг Гозо

Никкъъуæрдта фæрсмæ къозо, –

Фæззилдæй къозо къолæй.

Футболæй ка гъазуй, етæ ка 'нцæ? (Футболисттæ.)

IV.

Гъ. Æз дзордзæнæн дзурдтæ еугай, сумахæй ба алкедæр мæ дзурдмæ бафтаудзæнæй дзурд «спортивон».

Зал (*спортивон зал*).

Къуар – спортивон къуар.

Ерис – спортивон ерис.

Дзабуртæ – спортивон дзабуртæ.

Скъола – спортивон скъола (æ.у.и д.).

V. Д/гъазт «Дарæсмæ гæсгæ равзарæ спортивон инвентарь»

Гъомбæлгæнæг спортивон инвентарь æма спортивон дарæсти хузтæ стьолбæл æвæруй. Сабийти дууæ къуари ракæнуй. Еу къуар æвзаруй спортивон дарæс сурх зилдмæ, иннæ ба – спортивон инвентарь бор зилдмæ. (*Хузти æхсæн спортмæ ка нæ хауй, уæхæн предметтæ дæр ес.*)

«Еристи» рамболдзæнæй, ка растдæр радзора е спортивон дарæс, кенæ инвентарь циуавæр спорти хузæмæ хауй, е, еци къуар.

Кæронбæттæни хатдзæгтæ.

Нæ иннæ фембæлдмæ.

19-аг ахури сахат

Тема: «Æфсади бæрæгбон»

Нисантæ: – Зонгæ кæнун сабийти дзурдтæ «æфсæддон» æма «хуæрзеуæги» нисани хæцца. Лæдæрун кæнун æфсæддон цин бæрнон гъуддаг ке æй, уой.

Архайун, теми хæцца баст сюжетон хузтæмæ гæсгæ, цубур радзурдтæ аразунбæл.

– Мурæ (хъ) сугъдæг дзорунбæл ахур кæнун, фæлтæрæн «Æвзаг»-æй спайда гæнгæй. Дзурдтæ: æфсæддон, хъайтар, бæгъатæр, майдан, орден, сабийти дзурдуати ниффедар кæнун.

– Аллихузи радзурдтæ æма æмдзæвгити фæрци сæрустурдзийнади æнкъарæнтæ æвзурун кæнун сабийтæмæ æфсад æма райгурæн зæнхæмæ.

Рагагъоммæ куст: бæрæгбони размæ бакæсун сабийтæн еу

цалдæр радзурди, æмдзæвги, Иристони тугъдон хъайтартæ æма нури рæстæги æфсæддонти туххæй. Сабийтæн бабарæ кæнун, цæмай, сæ фиддæлтæ æфсади кæмæн адтæнцæ, етæ син сæ хузтæ æрбахæссонцæ.

Ахурти размæ гъомбæлгæнæг фарсбæл бафедар кодта хузтæ, теми хæццæ баст сюжетен хузтæ. Цубурæй радзурун Плити Исси туххæй, равдесун ин æ хузæ.

Ахури цуд

Гъомбæлгæнæг кæсуй Кертанти Тæхири æмдзæвгæ «Хуæрзбон».

Хуæрзбон

Хуæрзбон рауо, мæ мадæ,	Гъавуй нин е байсунмæ
Гъуди кæнæ мæ дзурд:	Нæ зæнхæ 'ма нæ дон,
Аци тохи æгадæ	Уæд ма, зæгъгæ, бадунмæ
Не 'рхæсдзæнæй дæ фурт!	Рæстæг куд ес фæндон?

Уинис, нана, нæ цардмæ	Райстон æз дæр мæ къохмæ
Æрбавнæлдта æзнаг,	Мæ топп æма мæ кард
Е 'знæгти кой идардмæ	Æма цæун карз тохмæ, –
Цæуй, хæссуй нин марг.	Гъæуай кæнун нæ цард!

Гъ. Сабийтæ, рагъуди кæнайтæ æма зæгъетæ, циуавæр бæрæгбæнттæ зонетæ?

(Сабийтæ дзорунцæ еугай.)

I. Гъ. Аци бон дæр æй бæрæгбон. Цума циуавæр бæрæгбон?

Уати æрзелæн æма лæмбунæг хузтæмæ æркæсæн.

(Фарсбæл тугъдон хъайтар Плити Исси хузæ.)

Сабийтæ, ка æй, цума, аци адæймаг? Ци кустгæнæг æй?

Сабийтæ, ке уи фæндуй, уомæн ес дзурди барæ.

Гъ. Раст зæгъетæ. Аци адæймаг æй Плити Иссæ. Иссæ æй Фидибæсти устур тугъди инæлар. Æ реубæл ба ци ес, цума?

Гъ. Сабийтæ: медаль, орден, стъалутæ.

Гъ. Сабийтæ, медаль дигоронау хонæн майдан.

Еумæ дзорæн: майдан – майдæнтæ (2–3 хатти).

Цал майдани ес Исси реубæл?

(Иссæн æ реубæл ес берæ майдантæ æма ордентæ.)

Гъ. Майдантæ æма ордентæ, стьалутæ, уони еу дзурдæй хонæн хуæрзеугутæ.

Зæгъæн еумæ: хуæрзеуæг – хуæрзеугутæ (2–3 хатти).

Гъ. Сабийтæ, нур ба уи ке фæндуй, уомæн дзурди барæ дæттун, цæмæй æ фиди туххæй радзора, хузтæй ци стенд исаразтонцæ, уомæ син се 'ргом раздахгæй.

Гъ. Сумахæй ба æфсæддон исун ке фæндуй æма цæмæн? Сабийтæй алке æ гьудитæ дзоруй.

Гъ. Цæмæй уи хуарз æфсæддонтæ рауайа, уой туххæй ба нур архайун гъæуй спортæй. Спортивон гъæзтитæ уин уе 'уæнгтæ федар кæнунцæ. Райгурæн бæстæ гъæуай кæнунмæ гъæддух æма бæгъатæр фæсевæд гъæуй.

А æнгулдзи хуссун фæндуй,

А хуссæнмæ багæпп кæнуй.

А æнгулдзæ æрцъундæй,

А ба – хъал æй æ фунтæй.

А дзорагæ, фур дзора,

Тар фунæй бацæй нура.

(Скъодтати Э.)

(1–2 хатти рагъазун. Дзурдтæ зонгæ æнцæ раздæри ахуртæй.)

Кæронбæттæни хатдзæг.

Гъ. Сабийтæ, мадта æфсæддонтæ циуавæр уонцæ гъæуама?

С. Гъæддух, бæгъатар, сæрæн, цæрдæг.

Гъ. Мæнмæ гæсгæ, сумахæй хуарз æфсæддонтæ рауайдзæнæй æма нæ Фидибæстæн знагæй тас нæ уодзæнæй. Нæ иннæ фембæлдмæ. Хуæрзбон.

20-аг ахури сахат

Тема: «Уалдзæг»

Нисантæ: – Рабæрæг кæнун сабийти зонундзийнæдтæ ан-

зи афæнтти туххæй, æма 'йциуавæрбæрæггæнæнтæмæ гæсгæ базудтай. Архайун гъомбæлгæнæги фарстатæмæ гæсгæ радзурдтæ аразунбæл.

– Гъудиæдтæ аразун бæттæг «уой туххæй, æма»-й хæццаæ, фарст «цæмæн»-æн дзуапп дæтгæй.

– Муртæ (с) æма (ис) дифференциаци кæнун.

Дзурдуат: донуайæн, къубарæ, гъæрдæр, æртавун, тайун, хæл-хæл кæнун, æрбатахун.

Архайæн фæрæзнитæ: аллихузи предметтæ, мур с æма *и* кæмæн ес сæ нæмтти, уæхæн хузтæ. Зилд дууæ дехи конд.

Сюжетон хузтæ темæмæ гæсгæ.

Ахури цуд

I. Гъомбæлгæнæг ратуй сабийтæмæ цалдæр фарсти.

Фарстатæн дзуапп дæттун гъæуй, цубур радзурд куд рауайа, уотæ.

Зæгъæн: Циуавæр анзи афонæ адтæй?

Кæд ралæудтæй уалдзæг?

Цæмæн ралæууй уалдзæг?

Куд ралæууй уалдзæг?

Циуавæр бæрæггæнæнтæмæ гæсгæ базудтайтæ, уалдзæг æй, уой? æ. у. ид.

Сабийтæ еугай архайунцæ.

II Фæлтæрæн: «Уотæ цæмæн æй?»

Гъазт: «Зæгъæ раст»

Гъомбæлгæнæг дзоруй фарстон нисанти хæццаæ гъудиадæ, сабийтæ син, гъæуама, грамматикон æгъдаумæ гæсгæ раст дзуæппитæ радтонцæ:

Æркалдæнцæ бæласи сифтæ æви къалеутæ?

Тæхунцæ цъеутæ æви мети гæлæботæ?

Хæл-хæл кæнуй дон æви бон?

Æрбатахунцæ листæг цæрæгойтæ æви цъеутæ гъар бæстæй?

Сæттуй ех æви мет?

III. Дид. гъазт: «Ци цæй фарсмæ?»

Амонæн фæйнæгбæл æхсæз-авд хузи рæнгъæвæрд, сæ нæмтти мур (с) æма (ш):

соскæ: шашкитæ, сæнæфсерæ, шахмæттæ.

сæгъæ: машинæ, сæрвасæн, сире.

салфеткæ: сабий, шайбæ, шифонер, шифер.

Гъомбæлгæнæг ратуй фарст: «Ци ес соски фарсмæ?»

С. Соски фарсмæ ес шашкитæ.

Гъ. Шашкити фарсмæ ба ци ес?

Д/гъазт: «Равзарæ хузæ»

Сабийти дууæ къуарæбæл радех кæнун.

Фиццаг къуар – «Сабий».

Дуккаг къуар – «Штурман».

«Сабий» ка хуннуй, еци къуар равзарунцæ, мур (с) кæмæн ес сæ нæмтти, уæхæн хузтæ.

«Штурман» – ба мур (ш) кæмæн ес нæмтти, уæхæн нивтæ.

Гъ. Мет цæмæн тайуй?

С. Уой туххæй, æма хор хуæздæр æртаууй зæнхæ.

Гъ. Тургъи астæути къанæуттæ цæмæн рацæууй?

Сабийти дзуаппити гъæуама уа бæттæг «уой туххæй, æма».

– Цæмæн хæл-хæл кæнуй къанауи дон? Уой туххæй, æма мет тайуй.

– Бæлæсти къомбохтæ цæмæн иснæрсунцæ?

– Цъеутæ ба цæмæн æртæхунцæ?

– Цæмæн фæззиннунцæ листæг цæрæгойтæ? æ.у. и д.

II. Дидактикон гъазт: «Уалдзæг ци нæ фæууй?»

С. Уалдзæг мет нæ фæууаруй.

Гъ. Уалдзæги бæлæсти сифтæ боргæ æма сурхитæ фæуунцæ?

С. Уалдзæг бæлæсти сифтæ бор нæ фæуунцæ æ.у. и.

Бацеу-бацеу, е кæд фæууй?

Нæуæгæй исуолæфтæй зæнхæ,

Рауæнæй-рауæнти фæцъцъæх æй будур.

Бæласæ сифæ ракалдта,
Игъусуй трактори унæр...
Ка 'й зонуй, е кæд фæууй?

С. Уалдзæг.

Гъазт «Æрдзæф кæнæ»

Гъомбæлгæнæг дзоруй алли хузи нихаси хæйттæ,
уалдзæгмæ ка хауй, уæхæн дзурдтæ ку игъосонцæ сабийтæ,
уæд, цид, æмдзæгъд кæндзæнæнцæ.

Дзурдтæ: тавуй, сифтæртæ æгъзæлунцæ, тайуй, тумугъ
хæссуй, хæл-хæл кæнуй дон, гъар, ирд, узал, дунсунцæ,
æрбатахтæй, донкæлæн, ехсаст, метуард, хор æма у. и д.

Зæгъæн: – Æз равзурстон соскæ, уой туххæй, æма дæн –
«саби».

– Æз равзурстон шашкитæ, уой туххæй æма дæн «штурман».
Уотæ архайунцæ, цалинмæ хузтæ еугурæй нæ фæууонцæ,
уæдмæ.

Кæронбæттæн. Радзорæн тагъддзоруйнаг.

Са-са-са; Са-са-са,

Шартæ балхæдта

Са-са! (2–3 хатти).

Цæй, хуæрзбон!

21-аг ахури сахат

Тема: «Уалдзæги туххæй æмдзæвгитæ»

Нисантæ: – Муртæ (ц) æма (цъ) сугъдæг дзорунбæл ар-
хайун. Сабийти хæццæ Рæмонти Александри
æмдзæвгæ «Уалдзæг Иристони» исакхур кæнун. Ар-
хайун æмдзæвгæ аййев дзорунбæл. Лæдæрун кæнун
сабийтæн уалдзæги ралæуд, куд уодзæнæй нæхе 'рди-
гонау мартъий мæйæ?

Сабийти дзоруни уаги ирæзтбæл архайун.

– Уарзондзийнади æнкъарæнтæ æвзурун кæнун
æрдзи рæсугъддзийнæдтæмæ.

– Раздæри ахурти гъомбæлгæнæг радзурдта æрдзи фæззиндтити туххæй.

Архайæн фæрæзнитæ: сюжетон хузæ «Уалдзæг æрцудæй». Хузи æвдист – уалдзигон æрдзæ; сабийтæ бæлæстæбæл фæдар кæнунцæ цъеути хæдзæрттæ. Тайæггон дон уайуй тургыи астаути, сабийтæ си уадзунцæ гæгъæдин наутæ.

Ахури цуд

Сугъдæгдзоруйнаг: – Цъеу-цве-царз!

Цъеу-цве-царз,

Уалдзигон хор – хуарз! (2–3 хатти)

Гъ. «Цæуй мистæ фæндагбæл. Уæдмæ æ размæ фæцæй хæдзарæ. Ку неке имæ ракастæй, уæд мистæ хæдзари æрцардæй. Еухатти имæ кадæр дуар бахуаста. Мистæ дуар байгон кодта æма уинуй – æ къæсæрмаæ лæууй цидæр æнахур иуазæг».

Сабийтæ куд уæмæ кæсуй, ка 'дтæй еци иуазæг? Радзоретæ радзурд идарддæр.

(Сабийтæй алкедæр архайуй радзурд æхемæ гæсгæ радзорун.)

I. Гъомбæлгæнæг сабийти раппæлуй æма сæмæ раттуй фарстатæ:

– Анзæн æ кæци афонæ æй нуртæккæ?

– Уалдзигон мæйтæ цал æнцæ æма нур кæци мæйæ æй?

Сабийтæ архайунцæ гъомбæлгæнæги фарстатæн дзуап раттунбæл.

Гъ. Уалдзæги фиццаг мæйæ ба нæхе 'рдигонау куд хуннуй?

(Уалдзæггæнæг, уалдзæги сæр.)

Гъ. Уалдзæги фиццаг мæйæ хуннуй «тæргæйтти мæйæ».

Цума цæмæн?

Зæгъунцæ еумæ: тæргæйтти мæйæ (2–3 хатти).

Уæдта сабийтæ еугай дзорунцæ сæ гъудитæ тæргæйтти мæйи туххæй. Кæми гъæуа, уоми син гъомбæлгæнæг æнхус кæнуй.

Гъ. Радзоретæ цубурæй уалдзæги туххæй.

C. Бонтæ фæддаргъ æнцæ. Хор зæнхи хуæздæр тавуй.

Тайунцæ меттæ æма ехтæ. Алли 'рдигæй дон зæйгуртæ кæнуй...

II. Гъомбæлгæнæг амонæн фæйнаæргбæл хузæ федар кæнуй æма кæсуй Рæмонти Александрии æмдæзвгæ.

Уалдзæг Иристони

Зумæг къанæутти раевгъудæй,
Гъæр – десгæнгæ.
Уалдзæг хуæнхбæсти раевгъудæй,
Æрфестæг æй.

Къомбох – фурзудæ, 'ма бафсастæй
Зæнхи сойнæй.
Зелуй æ сæрмаæ мудибиндзæ –
Æнæнцойнæ.

Адæм фæсалабæл уæлрæгътæ
Æндзарунцæ.
Гъæдæй сæ фарсмæ хъургин мæргътæ
Низзарунцæ.

Хумгон, нæуи кæрон халæнттæ –
Зубæ-забæ.
Хъаугъа кæнунцæ сурх гъолæнттæ
Хъæбузатæбæл.

Дзугур тæхунцæ гæлæботæ –
Деденгутæ,
Уони сорунцæ цурд лæппотæ,
Цурд кизгуттæ...

Тæхуй хор – маргъ, бæрзонд, десгæнгæ,
Нивгун бони.
Уалдзæг æ ради æрфестæг æй
Иристони.

Гъ. Зæрийнæ, куд исхудта поэт е 'мдзæвгæ?

Бакæсай, Хетæг, хузæмæ æма зæгъæ, ци ес еумæйагæй хузæ æма æмдзæвги?

(Сабийтæмæ байгъосун.)

Гъомбæлгæнæг сабийтæмæ алли хузи фарстатæ ратуй.

С. Хор æ гъар тунтæй æртавта зæнхæ. Тайæн дæнттæ тургъи уайунцæ алли 'рдæмæ. Арв æй сугъдæг. Бон æй гъар. Цъеутæ бæлæстæбæл бадунцæ æма игъæлдзæг зартæ кæнунцæ.

Гъ. Фатимæ, куд финсуй поэт уалдзæги туххæй?

С. Уалдзæг, уалдзæг, ходуй бон.

Гъ. Гъома, æрдзæ райгъал æй, бæстæ цийнæ æма унæр фестадай.

– Мæргъти туххæй ба ци зæгъуй поэт æмдзæвги?

С. Гъæдай хъургин мæргътæ низзардтонцæ.

III. Гъомбæлгæнæг ма еу хатт кæсуй æмдзæвгæ, уойфæсте ба æй дзорунцæ еумæ аййев.

Дзоргæ гъазт: «Сувæллæнтти зар»

Медес: сабийти дууæ къуарæбæл радех кæнун.

Еу къуар фарстон гъудиæдтæ дзордзæнæнцæ, иннæ къуар ба дзуапп дæтдзæнæнцæ (дзурдтæ сабийтæн зонгæ æнцæ.)

– Кæми адтæ?

– Касатæмæ.

– Етæ дин ци равардтонцæ?

– Карк æма уасæнгæ.

– Етæ дин ци фæцæнцæ?

– Биндзæ сæ рахуардта.

– Биндзæ ба ци фæцæй?

– Бæласæбæл бабадтæй.

– Бæласæ ба ци фæцæй?

– Фæрæт æй ракъуæрдта.

– Фæрæт ба ци фæцæй?

– Гъæддзаутæ 'й фæддаунцæ.

– Гъæддзаутæ ба ци фæцæнцæ?

– Дони фæннайунцæ.

- Дон ба ци фæцæй?
- Куй æй растардта...

ИАС I том, 557 фарс

Кæронбæттæни – æзмæлгæ гъазт «Цъеутæ». Сабийтæ цума цъеутæ æнцæ, уотæ ратæх-батæх кæнунцæ уати астау.

Гъомбæлгæнæг дзоруй:

«Цъеутæ æртахтæнцæ,
Донгон æрбадтæнцæ
Æртайунцæ сæхе».

(Сабийтæ бадунцæ ниллæг æма, цума сæхе дони æртайунцæ, уотæ сæ сæртæ æркъола кæнунцæ æма «базуртæ-къохтæ» бателунцæ.)

Гъомбæлгæнæг бабæй нæуæгæй дзоруй: Нæуæгæй бабæй арвмæ истахтæнцæ æма зарунцæ:

Цъеу-цве-царз! Цъеу-цве-царз!

Уалдзигон хор – хуарз! (2–3 хатти.)

22-аг ахури сахат

Тема: «Фидбилизæй дæхе бахезæ»

Нисантæ: – Сабийти разæнгард кæнун се ’нгæрттæн æма хестæртæн хе царди хабæрттæ дзорунбæл.

– Ахур кæнун радзурд «Тæссонд хед»-и медес текстмæ хæстæг дзорунбæл.

– Дзурдуат гъæздугдæр кæнун аййев дзурдтæй.

Архайæн фæрæзнитæ:

1 схемæ – хед цæугæдони сæрти.

2 схемæ – хедæй еу фæйнаг саст, цæунцæ ибæл дууæ биццеуи.

3 схемæ – хедæй – фæйнаг саст, цæуй ибæл кизгæ.

4 схемæ – сабийтæ зилди лæуунцæ æма цæбæлдæр дзубанди кæнунцæ.

Рагагъоммæ куст: бакæсун сабийтæн уруссаг финсæг Ю. Ермолаеви радзурд «Тæссонд хед», ратæлмац æй кæнун. Бацеу-бацеу дони туххæй.

Ахури цуд

I. Гьомбэлгәнәг дзоруй бацеу-бацеу дони туххәй.

Байсусуй – арвмә истәхуй,
Мети хузи зәнхәмә здәхуй,
Хори гьар тунтәмә әртайуй,
Цади кәсәлгитә әртайуй.
Зонә 'й! Уәларти фицуй.
Раси уайуй ци? (дон.)

Сабийтә гьудитәмә байгьосунцә, уәдта хатдзәг
искәнунцә, цәмән уотә гьуди кәнунцә?

*(Кәд гьәуа, уәд гьомбәлгәнәг ә кьохтәй амонуй, донәй
нәхе куд әхсәнән, цайдан пецбәл куд әвәруй, никкәнуй си
дон; не 'нгүлдзити әхсән куд рацәуй дон.)*

Бацеу-бацеуи фәстаг дууә гьудиади ма гьомбәлгәнәг еу
хатт бакәсуй.

– Ка куд гьуди кәнуй, сабийтә?

Цәй туххәй әй бацеу-бацеу?

Кьохти дон фәлләудзәнәй?

*(Байгьосуй сабийти гьудитәмә әма дуккаг бацеу-бацеу
кәсуй цәугәдони туххәй.)*

Уарун, сауәдәнтә, цьетей дон –

Гье уонәй баберә уй бунтон.

Сабийтә дзорунцә сә гьудитә.

Гь. Цәмән уотә гьуди кәнәтә, сабийтә?

*(Сабийти дзуәппитәмә байгьосун әма ма еу бацеу-бацеу
хеди туххәй бакәсун.)*

«Даргь ләгән – цубур ронә» (донбәл – хед).

Гьомбәлгәнәг бацеу-бацеути дзуәппитәмә гәсгә
хатдзәг искәнуй. Уәдта домуй сабийтәй, цәмәй ма еу-
хатт ләмбунәг байгьосонцә финсәг Ермолаеви радзурд
«Страшный мостик»-мә тәлмацгондәй.

II. «Гьәди кәрони бәләсти фалдзос уадәй еу цәугәдон.
Еу биләй иннә биләмә цәмәй бахезән уа, уой туххәй

ибæл кæддæр кадæр искодта хед. Æнзтæ цудæнцæ, æма хед ци фæйнагутаей арæзт адтæй, етæ сабургай сæттун байдæдтонцæ. Еубон Зæрийнæ фæццæйцудæй гъæдæмæ, хедбæл куд бацудæй, уотæ æ къахи буни фæйнаг расастæй. «Цидæр æмбуд фæйнаг æй», – рагъуди кодта кизгæ æма фæйнаг донмæ расхуста.

Хедбæл ма никки цудæнцæ дууæ биццеуи дæр. Мин-кий ма сæ багъудæй донмæ ниххаунмæ.

«Нецæййаг хед æй айæ», – зæгъгæ загътонцæ биццеутæ дæр. Æма бабæй етæ дæр фæйнаг донмæ расхустонцæ. Хедбæл цæун тæссаг иссæй.

Фæстæмæ ку æрбаздахтæнцæ сæ гъæумæ, уæд сæ хæларттæн радзурдтонцæ, саст хедбæл цæун тæссаг ке æй, уой. æма син бафæдзахстонцæ: «Арæхсгай, цид, цæуиайтæ хеди сæрти, цалдæр фæйнаги си нæ фагæ кæнуй».

Гъ. Куд уæмæ кæсуй, сабийтæ, хуарз гъуддаг исаразтонцæ.

Се 'мбæлтти фидбилизæй бахизтонцæ?

– Хуæздæр ба ци адтайдæ, цума? Цæмæн?

(Байгъосун сабийти гъудитæмæ.)

Гъ. Радзурдмæ гæсгæ, цæугæдони сæрти ци хед адтæй, уой туххæй базудтан: «Хуарз хед адтæй».

– Ци 'рцудæй хедбæл? *(Сабийти дзуанн.)*

Байгъосетæ-ма еухатт, кизгæ хедбæл куд цудæй, еци скъуддзагмæ.

(Кæсуй.)

– Уой фæсте ба ка фæццæйцудæй хедбæл?

– Ци бабæй загътонцæ биццеутæ дæр хеди туххæй?

– Куд бафæдзахстонцæ биццеутæ æма кизгæ се 'мбæлттæн?

III. Гъ. Радзурди фиццаг хаййи финсæг финсуй хеди туххæй.

Мæнæ аци схемæбæл цæугæдон æма æ сæрти хед. *(Амонæн фæйнагбæл схемæ бафедар кæнуй.)*

Хедбæл фæццæуи кизгæ Зæрийнæ. Еци рæстæги æ къа-

хи бунн еу фæйнаг фæссастæй. (Федар кæнуй дуккаг схемæ дæр амонан фæйнагбæл: хед æма кизгæ, саст фæйнаг.)

– Уой фæсте ба ци ’рцудæй? (*Сабийтæма байгъосун.*)

Мæнæ аци схемæбæл ба – хед, саст фæйнаг æма биццеутæ. (*Бафедар кодта схемæ.*)

– Сабийтæ се ’мбæлттæн балæдæрун кодтонцæ, саст хедбæл тæссаг ке æй цæун.

(*Схемæ федаргонд цæуи фæйнагбæл: сабийтæ зилди лæуунцæ æма дзубанди кæнуицæ.*)

(*Гъомбæлгæнæг «Тæссонд хед»-и туххæй арæзт схемитæма гæсгæ 2–3 сабийемæн байхæс кæнуй радзорун. Иннæ сабийтæ ба гъæуама радзурдæн, сæхе фæндонма гæсгæ, кæрон æргъуди кæноицæ.*)

(*Гъомбæлгæнæг ма зæгъуй, цæмæй, сабийтæй ке фæндуй, е 1-аг схеми туххæй радзора, 2-аг сабий – 2-аг схеми туххæй æма уотæ ид. Ци кæрон æргъуди кодтонцæ, уой туххæй дæр.*)

Кæронбæттæни – сугъдæгдзоруйнаг дони туххæй, дзорунцæ сабургай, листæгхъурæй; сабургай, гъæрдæрæй; тагъд-тагъд.

Дон, дон, дон, нихснæ мин мæ къохтæ,

Дон, дон, дон, нихснæ мин мæ гъостæ,

Дон, дон, дон, нихснæ мин мæ къæхтæ,

Дон, дон, дон, нихснæ мин мæ ростæ.

Тагъддзоруйнаг:

Донласæг лафта дон цæугæдонæй? (*Донласæг.*)

Донласæг лафта дон цæугæдонæй? (*Лафта.*)

Дзоргæ-дзорун сабийтæ фиццæг гъудиади фарсти нисанмæ гæсгæ ци дзурд фæббæрæг кæнæн, уой дзорунцæ – донласæг, дуккаг гъудиади ба – лафта.

Хуарз бакустайтæ, сабийтæ.

Хуæрзбон. Нæ иннæ фембæлдмæ.

23-аг ахури сахат

Тема: «Зундгин мишинаэ»

Нисантæ: – Сфæлхатт кæнун сабийти хæцца алли хузи дæсниæдтæ. Цубур радзурд радзорун хузæмæ гæсгæ. Зонгæ кæнун дзурдбаст «Зундгин машини» нисани хæцца æмдзæвгæ.

– Сибийти дзурдуатмæ бахæссун дзурдбæститæ «уæзæесан машинаэ», «æфсаен уæрдæх», «фестагæй цæуæг».

Сæ зæлунадæ хæстæг ци дзурдтæн æй, уæхæнтгæ рабæрæг кæнун æмдзæвги.

Архайæн фæрæзнитæ: амонæн фæйнæг, алли хузи машинтти хузтæ, сюжетон нивæ «Аразунцæ хæдзарæ».

Рагагъоммæ куст: гъомбæлгæнæг æма сабийтæ рабалци кодтонцæ, хæдзарæ кæми аразунцæ, уæхæн (хæстæг) рауæнмæ. Арæзтади косгутæй еске сæ хæцца сәрмагонддзубанди ракæнуй: циуавæр дæсниæдтæ ес хæдзарæаразæгмæ; циуавæр машинтгæбæл косунцæ æма у. и д.

Ахури цуд

I. Гъомбæлгæнæг дзоруй бацеуи-бацеуи дзурдтæ.

Дууæ рæнгъемæй лæуунцæ

Фондз, дæс, инсæй-сæдæ.

Цуппаркъумон цæститæй.

Кæрæдземæ фæлгæсунцæ.

Базонетæ, ци 'нцæ æма кæми лæуунцæ?

(Хæдзæртгæ, гъæунгæ.)

Гъомбæлгæнæг фæрсуй: Заур, гъæунгти ци адæн цæунцæ, уони куд хонæн.

C. Фестагæйцæуæг.

Гъ. Светæ, гъæунгти ба festaгæйцæуæг адæймæгтæ кæбæлти гъæуама цæуонцæ?

Сабийи дзуапмæ байгъосун.

Гъ. Сослан, уæд фæндаг ба уорс хæнхитæй хурст цæмæн æй?

Сабийти дзуæппитæмæ байгъосун æма идарддæр бакæсун
Басити М. æмдзæвгæ «Нæ гъæунгæ»

Мет уаруй, мет уаруй,
Æхецæн нидæн заруй.
Мет-гъæфилтæ, сæ тæмæси
Кинзела кæнунцæ фæзи.

(Къибирти А.)

Равзарун æмдзæвги медес.

П Идарддæр гъомбæлгæнæг, амонæн фæйнагбæл ци сюже-
тон хузæ ауигъд ес, уомæ сабийти æргом æздахуй:

«Сабийтæ, уæ зæрдæбæл æрлæуун кæнайтæ, аци косгутæ
кæци рауæн æнцæ? Ка æнцæ? Ци кусту сæргъи лæуунцæ?
Гъомбæлгæнæг байгъосуй сабийти радзурдтæмæ, уæдта
амонуй машинæмæ, косгутæн устур æнхус ка æй, ци æнхус
кæнуй аци машинæ æма ци хуннуй?

(Сабийтæ сæ гъудитæ дзорунцæ.)

Гъ. Раст зæгъетæ, е æй подъемный кран. Аци машинæ
дигоронау ба «уæзæесæн» хонунцæ. Зæгъайтæ еумæ:
«Уæзæесæн машинæ» *(2–3 хатти).*

Уæзæесæн машинæ.

Дуарбæл ауигъд æй къума
Ка 'й ниййауигътæ, цума?
Игон кæнун нин нурма,
Нæма комуи е, нæма.
Дæгъæлæй æй фæззилдтон, –
Игонæй æй фæууидтан.

(Скъодтати Э. тæлмац)

Гъ. Сабийитæ, мæнæ аци «зундгин» машинæ ку нæ уа, уæд
хæдзарæ тагъд арæзт цæудзæнæй æви нæ? Циуавæр уæзтæ
исесæн ес аци «зундгин» машинæй?

С. Дортæ хæрдмæ есун зин æй адæймагæн, уæзæесæн
машинæ сæ уайтагъд хæдзари сæрмæ исхъæртун кæнуй...
æ.у. ид.

Гъ. Цæуавæр зундгин машинтæ ма зонетæ? Куд æнхус кæнунцæ адæймагæн? Хузи еци машинтæ кæцитæ æнцæ?

Дгъ «Зундгин машинтæ»

Сабийтæй алке æ гъуди дзоруй æма амонуй машинæмæ –
(*фæуудтон сæ, хæдзарæ кæми аразунцæ, уоми*).

III Фæлтæрæн

Кæрæдзей хæццæ сæ зæлунадæ хæстæг кæмæн æй, уæхæн дзурдтæ рабæрæг кæнун æмдзæвгæ «Уæзæсæн машини» рæнгъити. (Картинки символы + предм. картинки.)

Зæгъæн: арæзт – хуæрзарæхст

Уæрдæх – уæрæх

Хортæ – дортæ

Ивæзуй – фæразуй

Кæронбæттæн

Хуарз бакустайтæ, сабийтæ!

Нæ иннæ фембæлдмæ, хуæрзбон.

24-аг ахури сахат

Темæ: «Космос»

Нисантæ: – Рабæрæг кæнун сабийти зонундзийнæдтæ дæсниæдти туххæй.

– Ахур кæнун сабийти, хузи сæйрагдæр предметтæ кæцитæ æнцæ, уони рабæрæг кæнун æма равдесун сæ бастдзийнадæ.

Гъомбæлгæнæги фæрститæн æнхæст дзуапп раттунбæл архайун.

– Архайун аййев дзоруни ирæзтбæл косун; радзурд аразгæй, пайда кæнун вазуггин гъудиæдтæй, нихмæвæрд дзурдтæй.

Дзурдуат: *космос, космонавт, зæнхи къоре, «Бонвæрнон» (планета), арæхстгин.*

Архайæн фæрæзнитæ: теми хæццæ баст сюжетон хузтæ: стъалугин арв, ракетæ тæхуй уæларвтамæ, хузæ – схемæ,

гәләбо, цьеу, хуәдтәхәг, ракетә, шар, кьозо, зәнхи кьоре (глобус), ракетә зәнхәбәл әрбадунәрвонг.

Рагагьоммә куст: уати фарсбәл космоси хәццә баст сюжетон хузтә:равдесун стьалугун арв; базонгә кәнун сабийти зәнхи кьорей хәццә, Мәйә әма Хори хәццә, космосмә ракетәбәл цәмәән тәхунцә? Бакәсун Сиукьати Никьалай радзурдтә: «Арв» әма «Мәй – не ’ввахсдәр сыхаг».

«Кәсыны чиныг» 3-аг кьласән 273 : 282 фәрстә.

Ахури цуд

Гьомбәлгәнәг кәсуй әмдзәвгә «Гагарин»

Ка фәттахтай зәнхонтәй,
Әрвон дуйнемә фиццаг?
Ка ракастәй бәрзондәй,
Әрвон дуйнейәй, фиццаг?

Е – Гагарин – саг ләппо,
Советон ләг, цәдесон!
Исуодзәй тәхун нә бон,
Раст Мәйәмә дәр исон.

Гь. Раләудтәй уәлдзәг. Тагьд уодзәнәй бәрәгбон. Ка ’й зонуй, циуавәр бәрәгбон уодзәнәй?

С. Космонавтики бәрәгбон.

Гь. Зәгьайтә, фиццаг космонавт ка адтәй?

С. Фиццаг космонавт нә Зәнхәбәл адтәй Юрий Гагарин.

Гь. Нә әмдзәвгә дәр ке туххәй адтәй? (*Кәсуй ма еу хатт әмдзәвгә.*)

Байгьосун сабийтәй еу цалдәрәй дзуәппитәмә.

Гь. Космонавтгә сәхе куд цәттә кәнунцә уәләрвтәмә стәхунмә, уой туххәй ци зонетә? Радзорайтә космонавти фудәбони туххәй. (*Байгьосуй 2–3 сабийемә.*)

Гь. Ци дзәбәх гьар бон әй, сабийтә!.. Хормә уә цәсгәнттә равдесайтә.

Хор нин дæттуй цард, рохс æма гъар.
Æнæ хори рохс æма æнæ хори гъарæй
Зæнхæбæл цард нæййес.

Къохтæ уæлæмæ исесетæ, цумæ хормæ седетæ, уотæ, æма
дзоретæ мæ фæсте:

Арвбæл – хор,
Арвбæл – хор.
Къаппæ – къуппæ
Даруй бор.

Гъ. Ке уи фæндуй, сабийтæ, космосмæ фæттæхун? Цæбæл
фæттæхдзинайтæ?

С. Хуæдтæхæгбæл. Науæбæл. Ракетæбæл. (*Къелатæй
аразæн ракетæ.*)

Гъ. Науæ æма ракетæ ба ка аразуй æма кæми? Зонетæ сæ?
Байгъосун сабийти хатдзæгтæмæ (*Кæд гъæуа, уæд син
æнхус кæнуй гъомбæлгæнæг æхуæдæг.*) Мах дæр исаразтан
ракетæ. Равзарæн командæ. Космосмæ тæхунмæ равзарун
гъæуй командир. Рагъуди кæнетæ, циуавæр минеугутæ
имæ гъæуама уа? Ци куст кæндзæнæй командир?

С. Командир гъæуама уа зундгин, тухгин, арæхстгин, ниф-
сгин.

Гъ. Зæгъæн еумæ: арæхстгин (2–3 хатти), нифсгин (2–3
хатти).

– Уæдта ма ци гъæуй, ракетæ цæмæй стæха, уой туххæй?

С. Космонавт.

Гъ. Циуавæр минеугутæ уа гъæуама космонавтамæ ба? Ци
фæккосуй космонавт ракети медæг?

С. Космонавт гъæуама алкæмæй хуæздæр зона ракети
косæн хæйттæ; æ цæстæ гъæуама дара стъалутæмæ, хормæ,
мæйæмæ; ахур кæнуй космосæй зæнхи къоре æма у.ид.

Гъ. Штурман ба ци кустгæнæг æй, уой зонетæ? Штурман
ба гъæуама циуавæр адæймаг уа?

(Кæд сабийтæ нæ зонунцæ итурмани куст, уæд син æй гъомбæлгæнæг лæдæрун кæнуй.)

(Сабийти дзуæппитæмæ байгъосун æма хатдзæгтæ скæнун.)

Дгъ «Зæгъæ иннердæмæ» («Антонимтæй гъазт»)

Медес: æз дзордзæнæн адæймаги минеугутæ, сумах ба еци минеугутæн дзордзинайтæ сæ нихмæвæрд дзурдтæ.

Сабийтæ зилдæй лæуунцæ. Гъомбæлгæнæг бантъохуй къозо сабийтæй еуемæ æма дзоруй: «Косæг – магоса».

Æнкъард – игъæлдзæг.

Лæмæгъ – тухгин.

Тæлфагæ – сабур.

Тæппод – æндеуагæ.

Тæрсагæ – нифсгин.

Гъазти кæрони гъомбæлгæнæг сабийтæй еуемæн байхæс кæнуй, космонавтæн циуавæр хуарз минеугутæ гъæуама уа, уони ранимайун.

Гъ. Сабийтæ, æркасетæ аци хузæ-схемамæ æма зæгъетæ: ци еу кæнуй аци предметти. Адæймаги къохтæй конд си кæцитæ æнцæ, уæдта нин æрдзæ кæцити равардта?

Равдесуй амонæн фæйнагбæл нивæ-схема, ес ибæл нивæгонд гæлæбо, цъеу, ракетæ, тæхгæ шар, хуæдтæхæг.

С. Аци предметтæ еугурæй дæр уæлдæфи тæхунцæ. Ракетæ, шар, хуæдтæхæг – ани адæймаг исаразта. Гæлæбо æма цъеу ба æрдзи лæвар æнцæ.

Дгъазт «Гъо – Нæ»

Гъ. Æз багъуди кæндзæнæн предмети нон. Сумах ба мæмæ фарстатæ дæтдзинайтæ еугай. Æз «Гъо» кенæ «Нæ»-йæй дæтдзæнæн дзуапп уæ фарстæн.

Зæгъæн: **С.** Цæрæгой æй дæ предмет?

Гъ. Нæ.

С. Адæймаг æй скодта?

Гъ. Гъо.

С. Хæдзари миуæгæнæн æй?

Гъ. Нæ.

С. Транспорти хузæ æй?

Гъ. Гъо. Æма уотæ идарддæр.

Кæронбæттæни ма гъомбæлгæнæг байгон кодта сюжетон хузæ:

«Стъалугин арвмæ фæттæхуй ракетæ». «Науæ тæхуй Мæйæмæ» æма скæнуй хатдзæгтæ:

Сабийтæ, науæн хуæдтæхæги хузæн æ бон æй стæхун Мæйæмæ; ласуй алли хузи æрмæг космонавтæн, хуæруйнаг æ. у. и. Æ куст ку бакæнуй, уæд науæгæй раздæхуй Зæнхæмæ. Ракетæн ба æ еу хай æрхауй Зæнхæмæ парашюти хæццæ. Еци хайи фæббадунцæ космонавтæ». *(Равдесуй, ракетæ куд бадуй Зæнхæбæл, уой хузæ.)*

Гъ. Мæнмæ гæсгæ, уæ зæрдæбæл бадардзинайтæ космоси туххæй ци фегъустайтæ, уони. Нæ кæронбæттæни ма – бацеу-бацеу:

1. «Нæ уæлхæдзарæ цæхæри кæфойнæбæл – кæрдзини æрдæг». *(Мæйæ.)*

2. «Бонæ цауй – æхсæвæ фунæй кæнуй». (Хор.)

25-аг ахури сахат

Тема: «Цъеутæ»

Нисантæ: – Сабийтæн лæдæрун кæнун еумæйаг дзурд «цъеутæ»-и нисан. Исбæрæг кæнун, циуавæр цъеутæ зонунцæ.

– Архайун æндагбунатæн хауæни номдартæй пайда кæнунбæл *(кæбæл? цæбæл?)*, нимæдзон номдари хæццæ раст бæттун.

– Ахур кæнун сабийти сюжетон хузтæмæ гæсгæ цубур радзурдтæ гъуди кæнунбæл.

– Муртæ (хъ) (къ) раст дзорунбæл архайун, фæлтæрæн «Æвзаг»- æй пайда кæнгæй.

Дзурдуат: уг, ахсарæцъеу, гъæджъуæр, халон, цæргæс.

Архайæн фæрæзнитæ:

Алли хузи цъеути хузтæ, 3 зеллаг; сюжетон хузæ «Куй æма халæнттæ»; амонæн фæйнагбæл – «Гъазæн фæзæ».

Ахури цуд

1. Гъомбæлгæнæг сабийтæн байуаруй алли хузи цъеути хузтæ æма, тæхгæ ци машинтæ кæнунцæ, уони хузтæ.

Гаузбæл æртæ зеллаг. Еу зеллагмæ сабийтæ æмбурд кæнунцæ хæдзайрон мæргъти, дуккаг зеллагмæ – гъæддаг зумагеуатгæнæг мæргъти хузтæ, æртиккагмæ ба – гъар бæстай ци цъеутæ æрбатæхунцæ, уони хузтæ. Циуавæр предметтæ ма уæмæ байзадæй? Цъеути хæццæ сæ цæмæннæ æвæретæ?

Гъ. Æркæсетæ цъеутæмæ æма мæмæ бавдесетæ халон, гъæджъуæр, гæр-къæраги хузтæ.

(Сабийтæ архайуницæ). Равдесетæ хуæдтæхæг, ракета, вертолет, шар.

Гъ. Зæгъай, Алан, ци ес халонæн? Циуавæр иуæнгти нæмттæ зонис?

С. Халонæн ес: сæр, дууæ сау цæсти, къæбот, къæдзелæ, къæхтæ, базуртæ, реу. *(Уотæ алли цъеуи туххæй дæр радзорун еугай.)*

Гъ. Мадта хуæдтæхæг маргъ нæй? Тæхгæ ку кæнуй?

(Байгъосун сабийтæмæ.)

II Дид./Гъазт «Ци цæбæл бадуй?»

Гъомбæлгæнæг сабийти æргом æздахуй амонæн фæйнагмæ. «Гъазæн фæзæбæл» дууæ рæнгъемæй фæдар кæнуй хузтæ. Уæллаг рæнгъи: халон, ахсарæцъеу, уг, гъæджъуæр, гæр-къæрагæ. Бунккаг рæнгъи: кауæ, кæрдæг, къалеу, баласæ, къотæр. Цъеутай – амонæн хæнхитæ бунккаг рæнгъи хузтæмæ.

Сабийтæ аразунцæ гъудиæдтæ аци дзурдти хæццæ.

Зæгъæн: Халонæй – амонæн хæнхæ кауæмæ.

1. Халон бадуй кауæбæл. Гæнæн ес æма сабийтæй еуетæ
2. Тæхгæцъеу бадуй уонцæ «мæргътæ», иннетæ ба:
къалеубæл. «кауæ», «къалеу», «бæласæ»,
3. Уг бадуй бæласæбæл. «къотæр» æ.у.и.
4. Гæр-къæрагæ бæдуй Гъомбæлгæнæги æрдзæфмæ
къотæрбæл. гæсгæ,

«цъеутæй» ке цæбæл бадун фæндуй,
еци сабиймæ «батахуй» æма дзоруй:

Гъ. Цæбæл бадуй халон? *Æ. у. и.*

Гъ. Цал халони бадуй кауæбæл? *(Кауæбæл бадуй еу халон.)*

Цал къахи ес халонæн?

Тæхгæцъеуæн цал базури ес?

Цал цæстемæй фæккæсуй уг?

Цал къæботти ес гъæдкъуæрæн?

III Д/Гъазт «Исраст кæнæ рæдуд»

Гъ. Гъæдкъуæрæн разæй æй æ къæдзелæ? *(Гъæдкъуæри къæдзела æй фæстегæй.)*

Æхсарæцъеуи къæбот фæстегæй æй? *(Æхсарæцъеуи къæбот æй æ сæрбæл, разæй.)*

Угæн дууæ сæри ес? *(Угæн ес еу сæр.)*

Халонæн æ къæхтæ æ сунтæбæл æнцæ? *Æ. у. и.*

Гъ. Хуарз бакустайтæ; нур лæмбунæг байгъосетæ бацеу-бацеумæ:

Гъæдæ æ биринкъæй рæхуайуй,

Раст цума зæгæлтæ фæххуайуй. *(Равдесуй къохтæй.)*

Сурх æ ходæ, сау – æхуæдæг,

Золкъæ, саскъитæ «ахуадæг»!

Циуавæр цъеу æй е? *(Гъæдкъуæр.)*

Фæлтæрæн «Æвзаг».

Гъ. Дзорæн еумæ: Гъæдкъуæр, гъæдкъуæр, гъæдхуайæг

Фæццæуй дæмæ хонæг(2–3 хатти.)

Гъæдкъуæр толдзи æрхуайуй, –

Къæботгæй æй рæхуайуй. (2–3 хатти.)

Гæр-къæр-гæр-къæр, гæркъæрагæ,

Цæбæл кæнис æрдеуагæ? (2–3 затти.)

IV Гъ. Берæ цидæртæ базудтайтæ цъеути туххæй? Зæгъайтæ, гъар бæстæй ба нæмæ циуавæр цъеутæ æрбатаехуй? Равдесетæ син сæ хузтæ.

(Сабийтæ еугай нимайунцæ æма равдесунцæ цъеути хузтæ: хъуррой, зæрбатуг, сауцъеу, цъах æма у.ид. (Федар сæ кæнунцæ амонæн фæйнагбæл.)

Ци пайда хæссунцæ адæймаг æма æрдзæн?

Байгъосун сабийти дзуæппитæмæ. Гъомбæлгæнæг ма сабийти æргом раздахуй сюжетон хузæ: «Куй æма халон»-мæ. (2–3 сабийей радзурдтæмæ байгъосун.)

«Куййæн æ хецау равардта фид. Кауæй ратахтæнцæ дууæ сау халони. Куййи аллифарс зелунцæ, гæпп-гæпп кæнунцæ. Еу халон ниццавта куййи æ биринкъæй, иннæ ба ин æ фид раскъафта.

Куй ралигъдæй халони фæсте, фал халæнттæ фæттахтæнцæ...»

Сабийтæмæ раттун хузтæмæ гæсгæ фарстатæ.

Кæронбæттæн

Гъ. Циуавæр цъеути туххæй дзурдтан?

Ци пайда нин дæттунцæ цъеутæ?

Уалдзæг ба ци аразунцæ?

Цæмæн гъæуй цъеути астъæнттæ?

Ци цау æрцудæй куйбæл? Æ. у. и.

Нæ иннæ ахури рæстæг ба исахур кæндзинан Хетæгкати Къостай æмдзæвгæ «Цъиу æмæ сывæллæттæ.» Нур ба нæ иннæ фембæлдмæ.

Хуæрзбон.

26-аг ахури сахат

Тема: «Листæг цæрæгойтæ»

Нисантæ: – Зонгæ кæнун сабийти листæг цæрæгойти

хæцца; сæ нæнттæ син дзорун; кæми цæрунцæ, ци хуæрунцæ, цæмæн гъæунцæ.

– Ахур кæнун бæрæг предметти хузтæмæ гæсгæ радзурдтæ (аргъау) аразунбæл. Архайун бæрæг дзурдтæ иуæнггай дех кæнунбæл.

– Мур (л)-и артикуляци æма зæлунадæ дзурдти. Нæ алфамбулай цæрæгойтæмæ уарзондзийнади æнкъарæнтæ æвзурун кæнун сабийти зæрдити.

– Муртæ (хъ) (къ) раст дзорунбæл архайун, фæлтæрæн «Æвзаг»- æй пайда кæнгæй.

Дзурдуат: *цъирцъирагæ, гæлæбо, цъифи золкъæ, биндзæ, саскъæ, мудибиндзæ, хъæндел, мулдзуг, мулдзугдонæ; бурун, æхсинун.*

Архайæн фæрæзнитæ: сюжетон хузтæ аргъау радзорунмæ æнхусæн, предметон хузтæ листæг цæрæгойти хæцца; сюжетон хузæ «Игуæрдæн».

Ахури цуд

Гъомбæлгæнæг амонæн файнагбæл æртæ рæнгъемай цæрæгойти хузтæ фæдар кæнуй.

1. Гъазт «Цуппæрæймаг æй уæлдай»

Биндзæ, мулдзуг, сауцъеу, мудибиндзæ;

Цъирцъирагæ, хъæндел, цъифи золкъæ, куй;

Саскъæ, гæлæбо, биндзæ, тæрхъос.

Сабийтæ гъæуама базононцæ, цæрæгойтæ циуавæртæ æнцæ; радзоронцæ син сæ нæмттæ æма рахецæн кæнонцæ уæлдай предмети хузæ.

Д/гъазт «Кæми римæхсунцæ листæг цæрæгойтæ сæхе?»

Гъомбæлнæг уати алли рауæнти баримахсуй листæг цæрæгойтæн сæ хузтæ. Сабийтæ цæунцæ æма сæ агорунцæ. Цæрæгой ка иссера, уомæн фиццаг загъди барæ.

Гъ. Листæг цæрæгойтæ сæхе баримахстонцæ. Гъæйдæ, ис сæ ерæн. Лæмбунаг кæсетæ. Дзорæн уотæ:

Биндзæ æхе баримахста деденæги бунн.

Гъ. Хетæг, гæлæбо ба æхе кæми баримахста?

С. Гæлæбо æхе баримахста сифи бун. (*Равдесуй, кæци сифи бунæй райста гæлæбо.*)

Гъ. Фатимæ, хъæндел ба æхе кæми баримахста?

С. Хъæндел æхе баримахста къозой (зокъой) бун. (Равдесуй хъæндели кæми иссердта, еци къозой (зокъой) бун.)
Æма уотæ идарддæр.

Дзурдтæй гъазт «Циуавæр хузæ ин ес?»

Гъ. Æз дзордзæнæн æма уæмæ æвдесдзæнæн листæг цæрæгойæн æ ном æма хузæ. Сумах ба, сабийтæ, зæгъетæ, циуавæр æй цæрæгойæн æ хузæ. (*Равдесун, уати алли рауæнти ке иссердтонца, еци листæг цæрæгойти.*)

Гъ. Гæлæбо – боргъолон гæлæбо (*дзорунца сабийтæ.*)

Мулдзуг – сау-сауид мулдзуг (*Дзорунца еумæ, уæдта еугай.*)

Хъæндел – сурх-сурхид хъæндел (*Сабийтæ.*)

Цъирцъирагæ-кæрдæгхуз цъирцъирагæ. (*Сабийти дзуапн.*)
Æма уотæ идарддæр.

II Гъ. Гъомбæлгæнæг сабийти æргом æздахуй, амонæн фæйнагбæл ци хузтæ ес, уонæмæ. Еци хузтæмæ гæсгæ радзорун гъæуй радзурд.

(*Дзурди барæ раттун, дзурдæргъæвддæр ка æй сабийтæй, уонæн.*)

Гъомбæлгæнæг амонуй хузæмæ: «Ци уинетæ хузи?»

С. Мудинбиндзæ деденæгбæл бабадтæй.

Гъ. «Ратæхуй дув-дувгæнгæ. Деденæги рацæвуй æ циргъ финдз. Уарзуй косун алли бон дæр цурд, æма махæн кæнуй адгин муд...»

Гъомбæлæгæнæг ба амонуй хузтæмæ «Атæ ба ци æнцæ?»

С. Мулдзуг æма саскъæ (*Сабийтæ гъæуама хузтæмæ гæсгæ æргъуди кæнонца аргъау.*)

Гъ. Куд исхондзинайтæ аргъау?

С. Мулдзуг æма саскъæ (*Дзорунца еугай.*)

«Мулдзуг æма саскъæ адтæнцæ хæларгтæ. Еубон балци фæццудæнцæ. Дони сæрти сæ бахезун гьудæй. Саскъæ батахтæй дони иннæ фарсмæ. Мулдзуг дони ниххаудтæй. Саскъæ æ хæларæн хъæбæр фæттарстæй. Тæхун нæ зонуй, зæгъгæ, гъæмпи халæ иссердта æма 'й мулдзугмæ багæлста. Мулдзуг гъæмпи халæбæл ниффедар æй æма дони иннæ фарс фæцæй. Саскъæ æма мулдзуг сæ фæндагбæл идарддæр рандæ 'нцæ...»

Гъ. Хъæбæр хуарзаргъау æргъуди кодтайтæ. Ка зæгъдзæнæй, мулдзуг æма саскъæ циуавæр цæрæгойтæ æнцæ?

С. Саскъæ æма мулдзуг листæг цæрæгойтæ æнцæ.

Гъ. Пайда си ка хæссуй? (*Байгъосун сабийтæмæ.*)

III Гъомбæлгæнæг равдесуй æртæ предметон хузи. Сабийтæ син гъæуама зæгъонцæ сæ нæмттæ æма, ци пайда дæттунцæ, уой. Листæг цæрæгойти нæмттæ иуæнггай зæгъунцæ 2–3 хатти.

Гæлæбо-гæ-лæ-бо, гæ-лæ-бо.

Цъирцъирагæ-цъир-цъи-ра-гæ, цъир-цъи-ра-гæ.

Мулдзуг-мул-дзуг, мул-дзуг.

Гъ. Хъæбæр хуарз.

IV Гъæлæсиуагæй рахецæн кæнетæ дзурдти (л) æма зæгъетæ, ци цæбæл бадуй? (*Равдесуй хузтæ еугай.*)

Зæгъæн: Мулдзуг – мул-л-лдзуг бадуй мулдзугдони рази.

Гæл – л – лæбо бадуй деденæги сифæбæл – л – л.

Бæл – л – ласи сифæбæл бадуй биндзæ æ. у. и.

Гъ. Сабийтæ, абони мах дзурдтан листæг цæрæгойти туххæй. Базудтан, кæми цæрунцæ, ци хуæрунцæ, ци пайда æнцæ, æма сæмæ ци цæстæй кæсун гъæуй, уой.

Нæ иннæ фембæлдмæ. Хуæрзбон.

27-аг ахури сахат

Тема: «Æфсæддон-уæлахездзау»

Нисантæ: – Сабийти зонундзийнæдтæ парахатдæр кæнун

Уæлахези бæрæгбони туххæй. Архайун, цæмæй сабийтæ фулдæр зононцæ Уæрæсей Æфсад æма æфсæддонти туххæй.

– Ахур кæнун лæмбунаг игъосунбæл æма радзурди медесмæ гæсгæ фарстатæн æнхæст дзуæппитæ дæт-
тунбæл.

– Сабийти зæрдити æвзурун кæнун сæрустурдзийнадæ не 'фсæддонтæмæ, тугъди ветерантæмæ.

Дзурдуат: Уæлахези бон, цитгин, сæрустур.

Архайæн фæрæзнитæ: иллюстрацитæ тугъдон тематикæй; Уæрæсе æма Аланий турусатæ æрæмбурд кæнунмæ æрмæг, алли æфсади хузти нивтæ, тохæнгæртæ, тугъдон транс-
порти хузтæ.

Рагагъоммæ куст: бакæсун сабийтæн тугъди тематики хæццæ баст æмдзæвгитæ, радзурдтæ. Радзорун син не' скъуæлхт æфсæддонти туххæй; равдесун син сæ хузтæ. 4–5 сабийей хæццæ бацæттæ кæнун цубур биографион радзурдтæ нæ тугъдон бæгъатæрти туххæй: (*Плиту Иссæ, Дзусту Ибрагим æ. æнд.*)

Ахури цуд

Гъ. Сабийтæ, ацибони ахури сахат иннæ ахурти хузæн нæ уодзæнæй. Еуæрдигæй – æнкъардбон, иннердигæй ба – игъæлдзæг. Цæмæн, цума? Ка уи зонуй, циуавæр бæрæгбонмæ æнгъæл кæсæн?

(*Байгъосун сабийти гъудитæмæ.*)

Гъ. Раст æй, сабийтæ, 9-аг Майи фæцæй Фидибæсти Устур тугъд. Еци бон – Фарæстæймаг Май – нæ адæмæн иссæй устур Уæлахези бон. Байгъосайтæ аци зармæ. (*Сабийтæ игъосунцæ лæугæй*) «Фарæстæм Май». Моргуати Ю.

Гъ. Циуавæр æй музыка, Зарийнæ? (Кадгин.) Хестæр адæмæй тугъди ка адтæй, уонæй еске зонетæ? Радзоретæ син сæ тугъдон балцити туххæй. (*Плиту Иссæ, Дзусту Ибрагим.*)

(Байгъосун 2–3 сабийемæ, ка бацæттæ кодта, уонæмæ.)

Гъ. Куд бæрæг кæнунцæ нæ Иристони зæнхæбæл, Сослан, аци устур бæрæгбон?

(Сабий дзоруй, гъомбæлгæнæгæн æма 'й иннæ сабийтæ ба æнхæст кæнунцæ.)

Гъазт «Æрæмбурд кæнæ туруса». *(Ци амонунцæ турусай æртæ хузи?)*

III Гъомбæлгæнæг сабийти æргомæздахуй иллюстрацитæмæ, хузтæмæ æма дзоруй:

– Нæ зæнхæбæл дæр æма фæсарæнти дæр тугъди фæсте байзадæй берæ циртдзæвæнтæ *(равдесун хузтæ)*. Аци тугъдонтæ нæ Фидибæсти сæрбæлтау равардтонцæ сæ цард æма нæбал æрæздахтæнцæ тугъди будурæй.

Гъомбæлгæнæг кæсуй Урумты Петяй æмдзæвгæ «Цыргы раз».

«Хуæрзбон»

Хуæрзбон рауо, мæ мадæ,

Гъуди кæнæ мæ дзурд:

Аци тохи æгадæ

Не 'рхæсдзæнæй дæ фурт!

Гъавуй нин 'знаг байсунмæ

Нæ зæнхæ 'ма нæ дон

Уæд ма зæгъæ, бадунмæ

Рæстæг куд ес фæндон?..

Кертанти Т.

Фидибæсти Устур тугъди Советон цæдеси иннæ адæмти æхсæн, тухтæнцæ аллон адæн дæр, æвдистонцæ бæгъатæрдзийнæдтæ нæ цæдеси алли рауæнти.

Иристони зæнхæбæл тохгæй, нæ адæми сæрбæл æ цард нæ бавгъау кодта Петр Барбашев. Немуцаг хуæцæнгарзи нæмугæй нæ фæттарстæй, æ цард равардта, цæмæй мин адæймаги æгасæй байзадайуонцæ, уой туххæй. Е 'стур бæгъатæрдзийнади туххæй Петр Барбашовæн Иристо-

ни зæнхæбæл æрцудæй устур циртдзæвæн æвæрд. Алли Фарæстæймаг Майи дæр адæн деденгути хæццæ æрбацаæунцæ æ циртдзæвæни размæ æма ин ниллæг сæ сæртæй æрковунцæ.

III Æркæсæн иллюстрацитæмæ, нивтæмæ, хузтæмæ. Æвдист си цаæунцæ тугъди ветерантæ æма нуриккон æфсæддонтæ – нури рæстæги гъæуай кæнунцæ нæ уарзон фидибæстæ.

Д/гъазт. Кæмæн ци? Ка циуавæр æфсади иуæнг æй
(Алли хузи æфсади хузтæ, тугъдон техникаæ æма тохæндзаумаутæмæ гæсгæ базонун, кæмæн ци æмбæлуй?)

IV Гъомбæлгæнæг ма кæронбæттæни кæсуй дууæ æмдзæвгемæй скъуддзæгтæ.

Кертанти Тæхир æмдзæвгæ «Дзadzати Хишинæн»-æй

Цæугæй карз тохмæ уæндонæй,
Соми кæнæн мах дæ номæй,
Дувæр ке райсдзинан дæ маст,
Не ’знаг ке ’рцæудзæнæй бунсаст!

Гъ. Устур кадæ, тухгин намус равдистонцæ нæ фæсæвæд, нæ фиддæлтæ. Бæгъатæртæ иронх некæд уодзæнæнцæ. Фал тугъд, тугъд æй, Райгурæн зæнхæ еунæг æй æма ибæл фæдар хуæцун гъæуй.

– Ка уи куд гъуди кæнуй, циуавæр уа гъæуама æфсæддон?

С. Тухгин, бæгъатæр, нифсгин. Æ адæм уарза, æ Райгурæн бæстæ уарза æма уотæ идарддæр.

Гъомбæлгæнæг: байгъосетæ мæнæ аци æмдзæвгæмæ дæр.

Кочисати Мухарбег

Фыдыбæстæ

(скъуддзаг)

«Лæгæн зынаргъ куыннæ вæййынц

Йæ бинонтæ, йæ мад!

Лæгæн зынаргъ куыннæ вæййи

Йæ рæзгæ бонты цард!

Фæлæ уæддæр, ныййарæг зæхх,

Дæуæн æмбал кæм и!

Дæуæй зæрдæйæн адджындæр
Зæгъ ма мын, чи у, чи!...»

(тæлмац)

Лæгæн зинаргъ куд нæ æнцаæ
Æ мадæ, æ хецон!
Лæгæн зинаргъ куд нæ æнцаæ
Е 'рæзгæ цард, е 'сон!
Фал гъе уæддæр, Мадæ – зæнхæ,
Дæуæн æмбал кæм 'ес!
Дæуæй нæ зæрдæн адгиндæр
Зæгъай, зæгъæ, ка ес?!...»

Гъ. Цæй туххæй дзорæг æй аци æмдзæвгæ ба?

С. Уарзондзийнадæ райгурæн зæнхæмæ, адæнмæ, нæ фалæмбулай дуйнемæ.

Гъ. Куд зæгъæн ес нæ æфсæддонтæ æма тугъдон адæнæй? Алкедæр уи еу дзурд æргъуди кæнæд.

С. Нифсгун, цитгин, кадгин, тухгин, бæгъатæр, намусгин.

Гъ. Еу хатт ма зæгъетæ, циуавæр бæрæгбон уодзæнæй?

С. Устур Уæлахези бон – Фарæстæймаг Май.

Гъ. Бознуг, сабийтæ. Нур лæмбунагдæр æркасетæ, нæ равдистмæ ци æрмæгутæ бацæттæ кодтан, уонæмæ, æма уæ зæрдæбæл бадæретæ аци кадгин бон.

Сабийтæ ма еухатт хузтæмæ кæсунцæ, Моргуати Ю. зари зæлтæмæ игъосгæй.

28-аг ахури сахат

Тема: «Театр. Кино»

Нисантæ: – Бафедар кæнун сабийти зонундзийнадтæ те атр æма киной туххæй.

Цæмæй хецæн кæнунцæ театр æма кино?

– Ахур кæнун номдар «театр» æма минеуæгон «театралон»-æй дзурбæститæ аразунбæл. Театр æма киномæ уарзондзийнади æнкъарæнтæ исæвзурун кæнун сабийтæмæ.

– Архайун æндагбунатон хауæни нимдартæй пайда кæнун гъудиади.

Архайæн фæрæзнитæ: аргъау «Болгæ»-мæ костюмтæ æма декорацитæ. Ахури размæ сабийти театрмæ фæххонун. Кæд гæнæн уа, уæд киномæ дæр. Цубур инсценировкайтæй равдист исаразун рæвдауæндони. Равдесун кинонивтæ дæр.

Ахури цуд

I Гъ. Сабийтæ, гъуди ма'й кæнетæ, айразмæ кæми адтан, уой?

(Сабийтæ сæ гъудитæ дзорунцæ.)

Гъ. Уæ зæрдæмæ хъæбæрдæр ци фæщудæй цирки?

(Сабийтæй алкедæр æ гъудитæ дзоруй.)

Гъ. Æма æрмæст цирки фæууй артисттæ, æви ма сæ æндæр рауæн дæр фæууинæн ес?

С. Артисттæ ма киноти дæр фæууинæн, театри дæр, кафгæ дæр фæккæнунцæ.

Гъ. Ци уæлдай ес, театри артист æма киной ке равдесунцæ, еци артистæй? Цирки артистæй?

Сабийтæ сæ гъудитæ дзорунцæ, гъомбæлгæнæг ба син, кæд гъæуа, уæд æнхус кæнуй:

(Театри артисти уинæн хæстæгмæ, киной артисти ба уинæн телевизорæй; театралон артистæн нæ бон деденгутæ раттун дæр æй. Телевизори ци артист уинæн, уомæн деденгутæ нæ балæвар кæндзæнæ, де 'рдзæф дин нæ фегъосдзæнæй.)

Гъ. Куд исхонæн ес, театри артисттæ ци рауæн фæгъгъазунцæ, еци бунат?

С. Сценæ. Артисттæ гъазунцæ сценæбæл.

Гъ. Кæсгæ сæмæ ка кæнуй, еци адæн ба кæми фæббадунцæ æма сæ куд хонæн?

С. Адæн бадунцæ зали.

Гъ. Дзурд «театралон»-и хæццæ бабæттетæ номдартæ: зал, сценæ, артист, равдист, программæ. Циуавæр дзурдбæститæ нæмæ рауайдзæнæй? Зæгъæн, зал. Куд зæгъæн ес аци дууæ

дзурди еумæ? Зал æма театралон – театралон зал.

Гъ. Зали ци адæн бадунцæ, уони хонæн театрдаутæ.

(Дзорунцæ еумæ 2–3 хатти.)

Сабийтæ еугай дзорунцæ: театралон зал.

Гъ. Артист – театралон артист *(дзоруй сабийтæй еу);*

Программæ – театралон программæ;

Зал – театралон зал;

Сценæ – театралон сценæ;

Афишæ – театралон афишæ æма у. и д.

Д/гъазт «Театр «Саби»

Гъ. Сабийтæ, мæн фæндуй, цæмæй сумах дæр равдесайтæ спектакль.

Мæнæ нин гауз уодзæнæй сценæ, къелатæ кæми лæуунцæ, е ба – зал.

– Катæ уодзæнæнцæ артисттæ?

Сабийтæй ке фæндуй, етæ рацудæнцæ размæ, слæудтæнцæ гаузбæл, иннæ сабийти къуар ба сбадтæнцæ къелæтæбæл «зали».

– Циуавæр спектакль равдесдзинайтæ уæ театри?

С. «Болгæ».

Гъ. Хуарз. Ниффинсун гъæуй афишæ, цæмæй нæмæ спектакльмæ æрбацаеуонцæ театрдаутæ.

(2–3 сабийи райстонцæ гæгъæди æма, гъомбæлгæнæги амундмæ гæсгæ, нивæ кæнунцæ афишæ. Сабийтæ 'й куд уинонцæ, уотæ 'й æрауиндзунцæ).

Гъ. Театрдаутæ зали сæ бунæтти сбадунцæ æма æртæ хатти дзæнгæрæг ниццагъдуй. Æмбæрзæн байгон æй. Хетæг, ка фæззиндтæй сценæбæл?

С. Сценæбæл фæззиндтæй артист.

Гъ. Еунæг артист фæууй театри, Сослан? *(Берæ артисттæ.)*

С. Театри ма косунцæ музыканттæ, режиссер, хузæгæнæг.

Гъ. Музыканттæ ба цæмæн гъæунцæ театри?

С. Спесктакль аййев кæнунцæ сæ музыкæй.

Гъ. Режиссер ба ци фæккосуй театри, Зоя?

С. Режиссер спектакль исæвæруй, ахур кæнуй артистти, цæмæй сæ рольти хуарз гъазонцæ.

Гъ. Æз дæр аци бон уæ театри режиссер уодзæнæн. Нæ театр исхонæн «Саби». Фæндуй уæ, уотæ 'й хонæн, е?

Сабийтæ аразий дзуапп раттунцæ æма кæсунцæ спектакль «Болгæ»-мæ.

Гъ. Сабийтæ, аци бон нæ театри театрדзаутæ фæууидтонцæ спектакль «Болгæ».

Иннæ хатт ба фæццæудзинан киномæ. Киной махæн нæ бон нæй рольти рагъазун. Нæ бон æй экранмæ кæсун æма лæмбунæг игъосун. Нæхе куд дарун гъæуй зали, уой ба зонетæ.

Хуæрзбон. Нæ иннæ фембæлдмæ.

29-аг ахури сахат

Тема: «Нæуæгæй-нæуæгмæ æ дарæстæ æййевуй»...

Нисантæ: – Рабæрæг кæнун сабийти зонундзийнæдтæ нæ уарзондæр горæт Дзæуæгигъæуи туххæй. Ахур сæ кæнун зæрдиуæгæй архайунбæл; хе царди хабæртгæй дæнцæгтæ æрхæссун.

– Еууон нимæдзи номдарæй берæуон нимæдзи номдартæ æма игурунон хауæн аразунбæл сæ ахур кæнун.

– Ахур кæнун сабийти цæрæгойти æууæлти туххæй дзорунбæл.

– Мур (л) æма (р)-и раст зæлунадæмæ гъос дарун, ай-йев дзоруни ирæзтбæл косгæй.

Архайæн фæрæзнитæ: хузтæ, иллюстрацитæ нæ горæти алли бунæттæй (Сæребари фæзæ; Уæлахези фæзæ, Штыби фæзæ, Уæлахези аллея, Куклати театр, Ирон драмон театр, Хетæгкати Къ. номбæл фæлладуадзæн фæзæ, Фантанти фæзæ æ. у. и.)

Хузти æмбурдгонд: бæласæ, назу, дзæнгæрæг, къаппæ-къуппæ, «Макет» – зоопарки цæрæгойти хæццæ.

«Макет» – фæндæгтæ: светофор, машинттæ – уати алли кьумти æвæрд.

Ахури цуд

Гъомбæлгæнæг æма сабийтæ зилди бадæнтæбæл бадунцæ. Галеуæрдигæй ци сабий бадуй, уомæ еугай дæттунцæ горæти хузтæ, иллюстрацитæ. Е ба сæ идарддæр раттуй, æ фарсмæ ка бадуй, еци сабиймæ. Уомæ хузтæ дæр зилдбæл рацæунцæ, алли сабий дæр сæмæ куд æркæса, уомæ.

Гъ. Сабийтæ, циуавæр бунаттæ базудтайтæ, хузтæмæ æркæсгæй?

Байгъосун сабийтæмæ.

Цалинмæ сабийтæ хузтæмæ кæсунцæ, уæдмæ гъомбæлгæнæг цубур комментаритæ кæнуй:

«Нæ райгурæн зæнкæбæл уарзондæр æма сæйрагдæр горæт æй Дзæуæгигъæу. Нæ горæт æй республики иннæ горæттæ æма гъæутæн сæ мадæ. Ардигæй Уæрæсей алли кьумтæмæ æнцонæй фæццæуæн ес. Дзæуæгигъæу еугур горæттæй дæр рæсугъддæр æй.»

Дзæуæгигъæу

Дзæуæгигъæу, Дзæуæги, –
Еугуремæн – сæ мадæ,
Уарзуй хеуон, цæуæги,
Берæ ци уа æ кадæ!

Уæрæсе æй нæ бæстæ,
Аланистон – нæ мадæ.
Æ адæн ба – цæргæстæ,
Берæ ци уа сæ кадæ.

Байцати Алик

Гъ. Ке хæццæ баруй Алик нæ адæни? Дзæуæгигъæу ба?
(*Байгъосæн сабийтæмæ.*)

Гъ. Сабийтæ, балци фæццæун уи ке фæндуй?
(*Сабийтæ еугурæйдæр аразий дзуапн раттунцæ.*)

– Рабалци кодтонцæ нæ уарзон горæти гъæунгти.
(*Фæццæуиуиуи уати еу кæронæй иннемæ æма æрлæуиуиуи*
«Макет» фæндаги рази.)

Гъ. Кумæ æрбахъæрттан? Ци уинетæ?

Æнхусæн гъомбæлгæнæг светофор æма машини туххæй
бацеу-бацеутæ дзоруй.)

1. Ес æртæ цæсти мæнæн,
Калунцæ радугай тæмæн.
Сурх иссугъдæй – уæд æрлæууæ,
Бор – гъе уæд гæдзæ кæнæ,
Иссугъдæй цъæх – гъе уæд дин барæ,
Размæ дæ фæндаг дарæ.

(Светофор)

2. Дууæ æнцæ – æмвæндагъ
Дууемæй дæр – цудмондаг
Еу си уайуй æгæр тæх
Нæ 'й æййафуй цæрдæг бæх.

(Машина)

Гъ. Цæмæн уæмæ уотæ кæсуй æма æмбесæдтæ светофор æма машини туххæй æнцæ? Нæ гъæуи гъæунгти дæр надамонæг рохситæ создуй?

Байгъосун сабийтæмæ æма бацæун иннæ «Макет» – фæлладуадзæн фæзæмæ.

Гъ. Ами ес берæ бæлæстæ, деденгутæ. Игъусуй цъеути зарун. Сабийтæ, гъæдæмæ æрбахъæрттан?

(Сабийти дзуæппитæмæ байгъосун.)

Гъ. Цæмæн уотæ гъуди кæнетæ? Никки ма ци фæууинæн ес фæлладуадзæн фæзи? Нæ гъæуи астау?

С. Аллихузон зайæгойтæ деденгутæ, цæрæгойтæ, мæргътæ ес фæууинæн аци фæзи. Фæлладуадзæн фæзæ ес нæ республики сæйраг сахар – Дзæуæгигъæуи астау.

Гъомбæлгæнæг раттуй сабийтæмæ бацеу-бацеутæ:

1. Къулдун-къулдун æрцæуй

Цъæх фæлусту иуазæг.
Гъар хумзæнхæ ацауй ...
Е, æвæдзи, æй ...

(Уалдзæг)

2. Фæсалаæ ма кæрдæг
Иссæнцæ-ис æмхæццæ.
Рæудумги кафт – цæрдæг
Уорсдзæнгæ ... хæццæ.

(Бæрзæ)

Гъ. Равдесетæ син сæ хузтæ. (Къаппæ-къуппæ æма бæрзитæ.

Гъ. Циуавæр зайæгойтæ ма ес фæууинæн нæ фæлладуадзæн фæзи? *(Сабийтæй ка циуавæр зайæгойтæ æма бæлæсти нæмттæ зонуй, уони дзорунцæ.)*

II Гъомбæлгæнæг æма сабийтæ зилдæг лæуунцæ.

Гъ. Нæ горæти ес, сабийтæ, цалдæр театри, музейтæ, стадионтæ, фæлладуадзæн фæзтæ. Циуавæр бунæтти туххæй ма фегъустайтæ?

(Байгъосун сабийти радзурдтæмæ. Кæд син зин уа, уæд гъомбæлгæнæг дæнцитæ æрхæссуй æхе цардæй.)

Зæгъæн: – Æз адтæн мæ мади хæццæ Фантанти фæзи. Фæууиндтон си берæ адæн. Етæ сæ фæллад уадзунцæ бадæнтæбæл. Сабийтæ гъазунцæ, сæхе æртайунцæ, æ. у. и. «Æз ба адтæн сирддони...»-дзоруй сабий.

Гъ. Куклати театр «Саби»-йи ба уи ка адтæй? Æма ци фæууидтайтæ театри? Сценæбæл ба ка адтæй? Зали ба? *(Байгъосун 2–3 сабиæмæ.)*

Гъ. *(равдесуй гъазæн киндзæ).* Мæдинæ ба фæууидта клоунтæ, æрмахур цъеутæ, куйтæ, маймулитæ, тигртæ, домбайтæ. Цума кæми адтæй Мæдинæ?

С. Мæдинæ аци сирдтæ æма клоунти фæууидта цирки.

Гъ. Æма мах горæти цирк ес? Цæмæн гъæуй?

(Сабийти дзуæппитæмæ байгъосун.)

Гъ. Стадион æй гъазæн фæзæ. Зæгъæн еумæ: «Гъазæн фæзæ». Нæ балци кæронмæ рахъæртун кæнæн? Цæуæнайтæ мæ хæццæ. (*Æрлæуунцæ «Макет» – сирддони рази.*)

Гъ. Кумæ æрбацудан? Гъазæн фæзæмæ? Фæлладуадзæн фæзæмæ?

С. Сирддонæмæ. Мах æрбахъерттан сирддонæмæ.

Гъ. Мæ бацеутæн дзуап ка радта, уомæн уодзæнæй æхе бацеу радзоруни барæ.

1. Хъæбæр боз æй е 'рæзтæй, –

Идардмæ хуарз уинуй.

Тæккæ стурдæр бæлæстæн

Сæ сифтæ хсинуй

(*Жираф*)

2. Гъæди цæрæг! Цæрдæг – сæртæг, –

Æй зумæгмæ дзæбæх цæттæ.

Æ уогæнтæ – кæртæ-кæртæ, –

Къæрццæй сæтдзæй цæттæ 'хсæртæ.

(*Æхсæрсæттæг*)

Гъ. Нур ба сумах æргъуди кæнетæ сирддони цæргутæбæл бацеутæ. Радзоретæ, цæрæгойти туххæй ци зонетæ, уой. Циуавæр æууæлтæ сæмæ ес? Æрмæст дæ сирдæн æ нон ма зæгъæ.

(*Сабийтæ архайунцæ.*)

Зæгъæн:

1-аг сабий Назуй бунцидæр сирд:

Æ цæститæ – фур идзирд,

Устур гъостæ, уорс хæмпос,

Тумбул ростæ, мæтгæлгæлæс.

(*Тæрхъос*)

Гъ. Нæ сирддони гъуæрттунхæпсæ (черепæхæ) нæ фæууидтайтæ?

С. Ес си цуппар гъуæрттунхæпси. Уонæн ес цуппар бæдоли.

Гъ. Дзорæн еумæ: цуппар бæдоли. (2–3 хатти).

Нæ ахури сахат кæронмæ æрхъæрттæй. Фæстæмæ раздæхун афони æй. Зæгъетæ «хуæрзбон» сирдтæн æма сирддони косгутæн. Нæ иннæ фембæлдмæ.

30-аг ахури сахат

Тема: «Тагъд ралæудзæнæй сæрдæ»

Нисантæ: – Сабийти разæнгард кæнун теми хæццæ баст дзубандибæл архайун. Рабæрæг кæнун сабийти зонундзийнæдтæ анзи афæнтти туххæй. Анзæн нæмæ æ кæци афонæ æрбалæудтæй?

– Ахур кæнун сабийти текстмæ хæстæг аргъауи мæдес радзорунбæл.

– Сабийти дзурдуат гъæздугдæр кæнун аййев дзурдтæй, (цъ) сугъдæгдæр дзорунбæл архайун.

Цæстæйуингæ æрмæг: гъазæнтæ: лискъæф, саскъæ, цъеу, мистæ, хæпсæ; зилд анзи афæнттæй; сюжетон хузæ анзи алли афонæй дæр.

Ахури цуд

I Гъ. Ралæудтæй сæрдæ. Уæ зæрдæбæл æрлæуун кæнайтæ, ци хуарздзийнæдтæ ес сæрдигон æрдзи? Ци фæууй сæрди? (Анзи афæнтти зилдмæ гæсгæ сабийтæ сæ гъудитæ дзорунцæ, пайда кæнун сюжетон хузтæй.)

Гъ. Радзорайтæ, циуавæр гъæзтитæй гъазун уарзетæ сæрди?

(Сабийтæй ке фæндæуа, е æхе царди хабæрттæй ести цаути туххæй радзоруй.)

Гъ. Сабийтæ, ка уи ахæста кæсæлгитæ? Ка уи адтæй гъæди къозотæ æма гъæддон гагатаæ æмбурд кæнунмæ? Баба æма нанайæн дзæхæрай косунмæ ка æнхус кодта сæрди? Ра нин дзорайтæ.

(Сабийтæй дзурдарæхстдæр ка уа, уонæн фиццаг дзурди барæ раттун.)

Гъ. Байгъосун Хетагкати Къостай æмдзæвгæ «Сæрд»-æй скъуддзагмæ (*Дууæ хатти æй бакаесун æма фарстатæ раттун сабийтæмæ.*)

Хур судзы... Уырыдзы
Хæрынæн бæззы...
Чи хъæдай рæгъæдай
Сырх мæнæргъ хæссы...

Циуавæр фæуунцæ сæрдигон бæнттæ? (*Тæвдæ, игъæлдзæг, рæсугъд*).

II Гъ. Рæсугъд æй сæрдигон æрдзæ. Рæстæг фæууы гъар, зæрдæ рохс кæнуй аллихузти деденгути уиндæй, мæргъти игъæлдзæг зæртæй. Сцæттæ унцæ лискъæфтæ, нинæгътæ. Ацибон уин æз радзордзæнæн уруссаг æвзагæй талмацгонд аргъау «Лискъæф».

(*Сабийти исбадун кæнуй гаузбæл. Амонæн фæйнагбæл аргъауи медесмæ гæсгæ фæдар кæндзæнæй хузтæ, кенæ ба гъызæнтæ еугай, рæнгъæй æвæрдзæнæй стъолбæл.*)

«Хори цæстæ æрттеуы арвай. Гъæурабун æрдози исцæттæ æй лискъæф. Æ гагата хори тунтæмæ æ сурх уадæлтæ тавдуй. (Райсуй лискъæф.). Саскъæ рауидта лискъæф æма низзардта: «3-3-3, лискъæф сцæттæ 'й, сурх-сурхид, хуæрздæф.»

Лискъæфи фарсмæ æвæруй саскъи.

Саскъи зар фегъуста цъеу, фæттагътæй æрдозæмæ. Фæндуй æй лискъæф бахуæрун (*Æвæруй цъеуи стъолбæл.*) Саскъи зар фегъуста мистæ. Мистæ дæр батагъд кодта æрдозæмæ. Уой дæр фæндуй лискъæф бахуæрун. (*Гъомбæлгæнæг мисти дæр æвæруй стъолбæл цъеуи фæсте æма дзоруй идарддæр.*) Саскъи ма фегъуста хæпсæ дæр. Гæпгæпгæнæг æрбахъæрттæй æрдозæмæ. Исфæндæ кодта лискъæф бахуæрун. (*Хæпси дæр стъолбæл мисти фарсмæ æвæруй.*) Æваст æрбадумдта думгæ æма хори æрттевагæ цæсгон мегътæ баримахстонцæ. Саскъæ уой ку рауидта, уæд низ-

зардта: «Уардзәнәй кьæвда: хулуй, уазал». Саскъи фегъуста цъеу, тагъд-тагъдæй бæласи кьадома истахтæй. Саскъи ма фегъуста мистæ дæр æма тагъд-тагъдæй æ цъасæмæ фæлледзæги æй. Никки ма 'й фегъуста хæпсæ, тагъд-тагъдæй е дæр залми сифи буннæ фæммедæг æй...

Лискъæф ба уаруни æртæхтæмæ æхе æртайуй æма цийнæ кæнуй, ке неке æй бахуардта, уобæл».

Гъомбæлгæнæг раттуй сабийтæмæ аргъауи медесмæ гæсгæ фарстатæ:

– Аргъау уæ зæрдæмæ фæщудæй?

– Циуавæр дзубандитæй райдайуй аргъау?

– Куд низзардта саскъæ, лискъæф ку фæууидта, уæд?

– Цъеу саскъи ку фегъуста, уæд ци бакодта?

– Ке ма фæндадтæй лискъæф бахуæрун?

(Мистæ, хæпсæ æма цъеуи.)

Гъ. Мегътæ рахгæдтонцæ хори цæсгон. Саскъæ уой ку райуидта, уæд куд ницъцъис-цъис кодта?

(3-3-3-3, – зарунцæ сабийтæ еумæ.)

– Саскъи фегъуста цъеу æма... *(идарддæр дзорунцæ сабийтæ гъудиадæ кæронмæ.)*

– Цæбæл цийнæ кодта лискъæф? *(Сабийтæ сæ гъудитæ дзорунцæ.)*

(Гъомбæлгæнæг ма еу хатт кæсуи лискъæфи къалеу æхе уаруни донæй куд æртадта æма куд цийнæ кодта.)

III Фæндуй уæ, уæд еумæ рагъазæн аргъау рольтæмæ гæсгæ? Мæнæ нæ гъазæнтæ. Ке уи фæндуй аргъау радзорун æма рольтæмæ гæсгæ рагъазун?

Байгъосун сабийтæй ке фæндуй, уонæмæ. Дзорунцæ еумæ – еу сабий райдайуй аргъау дзорун, уæдта иннæ – æ фæсте; æртиккаг кæронмæ рахъæртун кæнуй аргъау.

(2–3 хатти радзорун аргъау, рæстæг куд амона, уотæ.)

Кæронбæттæни ма еу хатт сабийти зæрдæбæл æрлæуун кæнун сæрди æрдзи рæсугъддзийнæдтæ.

Диагностика. Дзори ирæзт дигрон æвзагæ л хестæр къуари

	Æмдзæвгитæ, тагъдзоруйнæгтæ, бацеу-бацеутæ.								
	Хузтæмæ гæсгæ вазуггин гъудиæдтæй радзурд исаразун.								
	Радзурд хе дзурдтæй радзорунбæл архайун.								
	Зонун хумæтæг æма вазуггин гъудиæдтæ аразун, бæттæги хæццæ.								
	Хецæн кæнун зæл райдайæни, астауæй, уæдта дзурди кæрони, дзурдтæ иуæнгтæбæл иуарун.								
	Раст бæттун номдартæ минеуæгонтæ, миуæвдесгутæ, нимæдзонти хæццæ. Пайда кæнун номæййевгутæй æз, ду, етæ, мах.								
	Лæдæрун æма дзуап кæнун фарстатæбæл Ка? Ци? Циуавæр? Ци киндæуа? Цæйбæрцæ?								
	Фонетикæ. Кавказæг мурти растдзорунадæ.								
	Анзи афæнттæ, сутки афæнттæ. Къуæрей бæенттæ								
	Хæдзайрон æма гъæддаг цæрæгойтæ, мæргътæ.								
	Транспорт. Нæ горæти гъæунгæ æма фæзти нæмттæ. Нæ республики горæттæ æма гъæутæ								
	Хæдзараæ, бийнонтæ, сувæллæнтти рæвдауæндонæ, мебел								
	Предметтæ æма гъазæнти нæмттæ нæ фаламбулай								
Сабий мутæг НОМ									

СÆРГÆНДТÆ

Хестæр къуари ахурадон план.....	4
Ахури усмити хестæр къуари САУ.....	5
Перспективон-тематикон план хестæр къуарæн.....	6
1-агахурисахат. Темæ: «Бийнонтæ».....	13
2-аг ахури сахат. Темæ: «Муртæ».....	15
3-аг ахури сахат. Темæ: «Ци æй нæ бон».....	18
4-аг ахури сахат. Темæ: «Мæ райгурæн зæнхæ».....	20
5-аг ахури сахат. Темæ: «Райгурæн бæстæ».....	23
6-аг ахури сахат. Темæ: «Сугъзæрийнæ фæззæг – сугъзæ- рийнæ æфсерæ».....	26
7-аг ахури сахат. Темæ: «Фæззæг».....	29
8-агахурисахат. Темæ: «Зайæгойтæ».....	32
9-аг ахури сахат. Темæ: «Æрдзи гъæбеси фембæлдтитæ».....	36
10-аг ахури сахат. Темæ: «Муртæ (л); (р) дзубандий мурон культурæ».....	39
11-аг ахури сахат. Темæ: «Æз æма мæ бауæри хæйттæ».....	44
12-агахурисахат. Темæ: «Финги уæлгъос хе даруни æгъдæут- тæ».....	47
13-аг ахури сахат. Темæ: «Зумæг».....	51
14-аг ахури сахат. Темæ: «Зумæг».....	54
15-аг ахури сахат. Темæ: «Хуайраги продуктæ».....	57
16-аг ахури сахат. Темæ: «Транспорт».....	59
17-аг ахури сахат. Темæ: «Дæсниæдтæ».....	62
18-аг ахури сахат. Темæ: «Спорт».....	64
19-аг ахури сахат. Темæ: «Æфсади бæрæгбон».....	68
20-агахурисахат. Темæ: «Уалдзæг».....	71
21-аг ахури сахат. Темæ: «Уалдзæги туххæй æмдзæвги- тæ».....	73
22-аг ахури сахат. Темæ: «Фидбилизæй дæхе хезæ».....	77
23-аг ахури сахат. Темæ: «Зундгин машинæ».....	81
24-аг ахури сахат. Темæ: «Космос».....	83
25-аг ахури сахат. Темæ: «Цъеутæ».....	87

26-агахурисахат. Темæ: «Листæгцæрæгойтæ».....	90
27-агахурисахат. Темæ: «Æфсæддон-уæлахездзау».....	93
28-аг ахури сахат. Темæ: «Театр, кино».....	97
29-аг ахури сахат. Темæ: «Нæуæгæй-нæуæгмæ æ дарæстæ æййевуй».....	100
30-аг ахури сахат. Темæ: «Тагъдралæудзæнæй сæрдæ»....	105
Диагностикæ. Дзоруни ирæзт дигорон æвзагбæл хестæр къуари.....	108

Учебное издание

Дзадзаева Римма Муратовна

РАЗВИТИЕ ОСЕТИНСКОЙ (ДИГОРСКОЙ) РЕЧИ

(СТАРШАЯ ГРУППА)

Переводчик *А. Я. Кибиров*

Редактор *Э.Б. Скодтаев*

Корректор *Т. А. Тамаев*

Компьютерная верстка *З. Т. Добаевой*

Сдано в набор 28.04.2012. Подписано в печать 20.05.2012.

Формат бумаги 60×84 ¹/₁₆.

Гарнитура шрифта “Times”. Печать цифровая.

Тираж 30 экз.

